

รัฐ|ศาสตร์|วิจารณ์

Political Science Critique

ศูนย์การอ้างอิงถึงงาน นิตยสารทางวิชาการ
ของประเทศไทย (Thai Journal Citation Index Centre)

Vol. 13 Issue 25 January - June 2026

ปีที่ 13 ฉบับที่ 25 มกราคม - มิถุนายน 2569

ISSN : 2697-598X (Print)

ISSN : 2822-0951 (Online)

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai Journal Citation Index Centre

รัฐศาสตร์พิจาร ศูนย์การเมือง สังคม และอาณานิคมศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปีที่ 13 ฉบับที่ 25 มกราคม - มิถุนายน 2569

Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies,

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Vol. 13 No. 25 January - June 2026

ISSN : 2697-598X (Print)

ISSN : 2822-0951 (Online)

ปีที่พิมพ์ : มิถุนายน 2569

Year : June 2026

© 2019 by Center for Asian Studies, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ศูนย์การเมือง สังคม และอาณานิคมศึกษา

วารสารรัฐศาสตร์พิจาร – มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2569.

1.วารสารรัฐศาสตร์พิจาร. I. ศูนย์การเมือง สังคม และอาณานิคมศึกษา,

เจ้าของ. II. ชื่อเรื่อง.

ISSN 2697-598X (Print)

ISSN 2822-0951 (Online)

วารสารรัฐศาสตร์พิจารณา ศูนย์การเมือง สังคม และอาณาบริเวณศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการจากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาเกี่ยวกับสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การเมืองการปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area studies) วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาใช้การกลั่นกรองบทความก่อนลงตีพิมพ์แบบผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Tripple-blind Peer Review) โดยแต่ละบทความต้องผ่านการพิจารณาจากทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาจัดพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (ม.ค.–มิ.ย. และ ก.ค.–ธ.ค.)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง บริหารรัฐกิจ นโยบายสาธารณะ
2. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ บุคลากรของมหาวิทยาลัย และผู้ทรงคุณวุฒิผลิตผลงานทางวิชาการ เผยแพร่ต่อสาธารณชนในรูปบทความทางวิชาการและบทพิจารณาหนังสือ
3. เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และนักวิจัย
4. เป็นเอกสารประกอบการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษา

ข้อความและบทความในวารสารฉบับนี้เป็นแนวความคิดของผู้เขียน การตีพิมพ์บทความซ้ำเป็นความ
รับผิดชอบของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กอง
บรรณาธิการและมหาวิทยาลัยรามคำแหง

รัฐศาสตร์พิจาร ศูนย์การเมือง สังคม และอาณานิคมศึกษา
Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies
ปีที่ 13 ฉบับที่ 25 (มกราคม – มิถุนายน 2569)
ISSN 2697-598X (Print)
ISSN 2822-0951 (Online)

เจ้าของ ศูนย์การเมือง สังคม และอาณานิคมศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒิศักดิ์ ลาภเจริญทรัพย์	ที่ปรึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
---	--

บรรณาธิการบริหาร

รองศาสตราจารย์กานต์ บุญยะกาญจน์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
---------------------------------	----------------------------------

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศกกรรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
--	----------------------------------

กองบรรณาธิการ

ภายนอก

ศาสตราจารย์อนุสรณ์ ลิ้มมณี	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์สมเกียรติ วันทะนะ	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีระ หวังสัจจะโชค	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรุณี สันจิติวณิชย์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Dr. Noel Morada	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Dr. Benjamin Loh Yew Hoong	Taylor's University, Malaysia
Dr. Vilashini Somiah	Universiti Malaya, Malaysia
Dr. Helena Varkkey	Universiti Malaya, Malaysia
Dr. Nansi Paulraj	Loyola College, India

Dr. Pavithra Jayawardena

Dr. Eiji Murashima

ภายใน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติพิศ พุทธิวินช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีระพล เกียรติพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชฎานันท์ ศุภผลาศัย
นายชัชพันธ์ ยิ้มอ่อน
นางสาวพิชญา วิฑูรภิจจา
นางพาขวัญ บุญยะกาญจน

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

ศาสตราจารย์สรวิศ ชัยนาม
รองศาสตราจารย์พีระ เจริญวัฒนกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอกลักษณ์ ไชยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิราภรณ์ คำจันทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิวพล ชมภูพันธ์
รองศาสตราจารย์จักรี ไชยพินิจ
รองศาสตราจารย์กานต์ บุญยะกาญจน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติพิศ พุทธิวินช
นางสาวปราชญา เสนะวัต
นางพาขวัญ บุญยะกาญจน

ผู้จัดการ

พิสุนท์อักษร

ฝ่ายศิลป์

ประจำกองการ

เหรียญก

พิมพ์ที่

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

University of Colombo, Sri Lanka

Waseda University, Japan

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นางสาวพิชยา นิลสวัสดิ์

นางสาวสโรชา จิรรุ่งเรืองวงศ์

นางสาววรรณิดา พรหมนิมิตร

นางสาวธนาทิพย์ ไชยดิตรส

นางสาวเรืองรอง จันทรเรือง

นางสาวสุภารัตน์ ทิพาพงศ์

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC>

Editorial

The first 2026 issue of the journal examines facets of political science. Thus, this journal would be beneficial for students who are interested in or are currently studying and conducting research in the field of political science.

Sakonrat Jirarungruangwong
Editor

บทบรรณาธิการ

ในวารสารฉบับต้นปี พ.ศ. 2569 เป็นวารสารที่มีเนื้อหาครอบคลุมในมิติต่าง ๆ ของการศึกษาวิชา
รัฐศาสตร์ จึงน่าจะเป็นประโยชน์กับนักศึกษาที่ให้ความสนใจหรืออยู่ระหว่างการศึกษาและทำงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องกับวิชารัฐศาสตร์ได้

ศกธรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์
บรรณาธิการ

Table of Contents

	Page
Editorial	vi
Decentralized Reputation-Based Global Governance of Wine Quality Standards	1
Pailin Kittisereechai	
Militarization and the Role of Military Attaché Wives in Supporting Thai Defense Diplomacy	18
Preechaya Yossomsak	
Public Diplomacy in the Public Sphere: Toward a Conceptual Framework on Meaning Contestation of Foreign Policy	41
Phakkanan Leongpanyawong	
Southeast Asia Track II Diplomacy: The Role of ASEAN-ISIS in ASEAN Community Building	54
Pranee Thiparat	
Guideline for Submission	74

สารบัญ	หน้า
บทบรรณาธิการ	vii
โลกาภิวัตน์มาตรฐานคุณภาพไวน์โดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลาง ไพลิน กิตติเสรีชัย	1
ยุทธภวิวัฒน์กับบทบาทของภริยาผู้ช่วยทูตทหารในการสนับสนุนการทูตเชิง ป้องกันของไทย	18
ปรัชญา ยศสมศักดิ์	
การทูตสาธารณะในพื้นที่สาธารณะ: สู่กรอบแนวคิดที่ว่าด้วยการช่วงชิงความหมาย ของนโยบายต่างประเทศ	41
ภักคินันต์ เลื่องปัญญาวงศ์	
Track II Diplomacy ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: บทบาทของ ASEAN-ISIS ในการพัฒนาประชาคมอาเซียน	54
ปราณี ทิพย์รัตน์	
แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความ	74

Decentralized Reputation-Based Global Governance of Wine Quality Standards *

Pailin Kittisereechai ^a

Article Info

Article history:

Received May 28, 2026.

Revised June 19, 2026.

Accepted June 25, 2026.

Keywords:

wine; standard; global governance; reputation.

* This research article is part of the study titled Global Governance of Wine Quality Standards, funded by the Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.

Abstract

This article is the second paper in a two-part research report on “Global Governance of Wine Quality Standards,” focusing on the decentralized reputation-driven framework that has emerged in wine governance. Building upon Lucio Picci's concept of reputation-based governance, this study adapts and extends the framework to address the complexities of the global wine industry. With wine production now globalized beyond Europe, the centralized governance model, traditionally led by the International Organisation of Vine and Wine (OIV), has evolved. In today's global wine industry, quality perception is shaped by various actors, including wine critics, digital platforms, and award organizations, each contributing to a multifaceted reputation system. This paper explores how each stakeholder must maintain credibility through accurate, impartial evaluations, highlighting that decentralized reputation has become a potent governance tool, establishing global standards and shaping wine quality in contemporary markets.

^a Asst. Prof., Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand. Email: pailin.k@ku.th

โลกาภิบาลมาตรฐานคุณภาพไวน์โดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลาง *

ไพลิน กิตติเสรีชัย^a

Article Info

Article history:

Received 28 พฤษภาคม 2569

Revised 19 มิถุนายน 2569

Accepted 25 มิถุนายน 2569

คำสำคัญ:

ไวน์; มาตรฐาน; โลกาภิบาล;
ชื่อเสียง

* บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วน
หนึ่งของงานวิจัยเรื่องโลกาภิ
บาลมาตรฐานคุณภาพไวน์ ที่
ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นบทความชิ้นที่สองจากงานวิจัยหัวข้อ โลกาภิ
บาลมาตรฐานคุณภาพไวน์ ซึ่งมุ่งศึกษาพัฒนาการของการกำกับดูแล
มาตรฐานไวน์ในระดับโลกและบทบาทของตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอ
รูปแบบการกำกับดูแลไวน์ระดับโลกในปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยกลไกการ
สร้างชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลาง ซึ่งได้นำแนวคิดของ Lucio Picci
ว่าด้วยการกำกับดูแลที่ขับเคลื่อนด้วยชื่อเสียงมาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาความ
ซับซ้อนของอุตสาหกรรมไวน์ระดับโลกอันเกิดจากการที่การผลิตไวน์ไม่ได้
จำกัดอยู่ในยุโรปอีกต่อไปแต่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ในขณะที่
การกำกับดูแลแบบรวมศูนย์ที่นำโดยองค์การองุ่นและไวน์นานาชาติ (OIV)
เคยเหมาะสมกับไวน์โลกเก่า ปัจจุบันคุณภาพของไวน์สะท้อนถึงอิทธิพลที่
กว้างขึ้น ซึ่งครอบคลุมทั้งไวน์โลกเก่าและไวน์โลกใหม่ โดยคุณภาพนี้ถูก
กำหนดผ่านชื่อเสียงกิตติศัพท์จากตัวแสดงหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นนักวิจารณ์
ไวน์ แพลตฟอร์มดิจิทัลด้านไวน์ รางวัลในอุตสาหกรรม ตลอดจนผู้ผลิตและ
ผู้บริโภคที่ล้วนเข้ามามีบทบาทในการประเมินคุณภาพไวน์ การให้คะแนน
วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็น งานวิจัยนี้ต่อยอดองค์ความรู้ด้านโลกาภิบาล
โดยแสดงให้เห็นว่า ชื่อเสียงกิตติศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน
ทุกภาคส่วนสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการประเมินคุณภาพใน
อุตสาหกรรมที่กระจายอำนาจ และเป็นเครื่องมือโลกาภิบาลที่มีประสิทธิภาพ
ในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพระดับสากลในตลาดไวน์ร่วมสมัย

1. บทนำ

บทความชิ้นนี้เป็นบทความวิจัยชิ้นที่สองจากรายงานวิจัยเรื่อง “โลกาภิบาลมาตรฐานคุณภาพไวน์” โดย
บทความแรกได้อธิบายการอภิบาลไวน์โลกเก่าที่เริ่มต้นจากประเทศฝรั่งเศสและพัฒนาเป็นโลกาภิบาลมาตรฐาน
คุณภาพไวน์ที่มีองค์การองุ่นและไวน์นานาชาติ หรือ OIV (International Organisation of Vine and
Wine) เป็นตัวแสดงสำคัญใน “ชุมชนองค์ความรู้” (epistemic community) ในวงการไวน์ระดับโลกทั้งในแง่
ของการจัดการความรู้ สร้างบรรทัดฐาน เผยแพร่ข้อแนะนำ และทำให้องค์ความรู้และข้อแนะนำเหล่านั้นมีความ
เป็นสถาบัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาไปและการผลิตและบริโภคไวน์เริ่มกระจายตัวไปในทุกพื้นที่ของโลก
กระบวนการกำกับดูแลไวน์ในระดับระหว่างประเทศก็เริ่มเปลี่ยนไป ซึ่งในบทความชิ้นนี้จะอธิบายให้เห็นถึงรูปแบบ
ใหม่ของโลกาภิบาลมาตรฐานคุณภาพไวน์ที่เรียกว่า “โลกาภิบาลโดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลาง” หรือ
“Decentralized Reputation-Based Global Governance” เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในประเด็นนี้

^a ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
กรุงเทพมหานคร 10900, ไทย. Email: pailin.k@ku.th

และยังเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโลกาภิวัตน์ในระบบระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตย ปรากฏการณ์ศูนย์กลางที่จะมากำกับดูแลและบริหารจัดการกิจกรรมข้ามชาติต่าง ๆ จึงทำให้กระบวนการโลกาภิวัตน์ในแต่ละประเทศมีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป ฉะนั้นการจะพัฒนาองค์ความรู้ในประเทศนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยกรณีศึกษาที่มีแง่มุมที่แตกต่างหลากหลายออกไป และคณะผู้วิจัยเชื่อว่าประเด็นเรื่องมาตรฐานคุณภาพไวน์จะเป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความท้าทายของการกำกับดูแลระหว่างประเทศในปัจจุบัน

เนื้อหาของบทความชิ้นนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ โดยส่วนแรกจะเป็นกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างไวน์โลกเก่าและไวน์โลกใหม่โดยสังเขป เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงลักษณะ เทคนิคการผลิต และจุดเน้นในการให้ความสำคัญที่ต่างกัน เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่ทำให้กระบวนการโลกาภิวัตน์แบบเดิมที่มีองค์การอย่าง OIV เป็นศูนย์กลางไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในวงการไวน์ระดับโลกในปัจจุบันได้ และในส่วนที่สองซึ่งเป็นข้อเสนอหลักของบทความและงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการอธิบายถึงการทำงานของกระบวนการโลกาภิวัตน์โดยเชื่อมโยงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลางในการกำกับดูแลมาตรฐานคุณภาพไวน์ในระดับระหว่างประเทศในปัจจุบัน

2. ความแตกต่างระหว่าง “ไวน์โลกเก่า” และ “ไวน์โลกใหม่”

ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ ผู้วิจัยได้สรุปความแตกต่างระหว่าง “ไวน์โลกเก่า” และ “ไวน์โลกใหม่” ไว้ในตารางที่ 1 เพื่อชี้ให้เห็นว่าการผลิตไวน์ที่ได้คุณภาพนั้นไม่ได้มีเทคนิคแบบเดียว หลักการและมาตรฐานแบบเดียว จึงทำให้ “ไวน์ที่ดี” ก็ไม่ได้มีคุณลักษณะกลางคุณลักษณะเดียว ตรงนี้จึงเป็นข้อท้าทายของการศึกษาการกำกับดูแลมาตรฐานไวน์ในระดับระหว่างประเทศนั่นเอง

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างไวน์โลกเก่าและไวน์โลกใหม่

คุณลักษณะ	ไวน์จากโลกเก่า	ไวน์จากโลกใหม่
ภูมิภาคที่เป็นถิ่นกำเนิด	ภายในยุโรป (เช่น ฝรั่งเศส อิตาลี สเปน เยอรมนี)	ภายนอกยุโรป (เช่น สหรัฐฯ, ออสเตรเลีย, อาร์เจนตินา, ชิลี, แอฟริกาใต้)
หลักปรัชญาในการผลิตไวน์	เน้นจารีตการผลิตไวน์ดั้งเดิมและไม่เปลี่ยนแปลงกรรมวิธีเพราะเชื่อว่ากรรมวิธีการผลิตไวน์เป็นมรดกทางวัฒนธรรม	เน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์และทดลองใหม่ ๆ เกี่ยวกับเทคนิคในการผลิตไวน์ใหม่ ๆ
อิทธิพลของ “แตรร์รอร์” (terrior)	เน้นที่อิทธิพลของแตรร์รอร์อย่างมาก โดยเชื่อว่าไวน์ที่ดีเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ และภูมิประเทศเฉพาะของภูมิกษณณนั้นเท่านั้น	ให้ความสำคัญกับแตรร์รอร์น้อยลง แต่เน้นไปที่เรื่องของการพัฒนาสายพันธุ์องุ่นและเทคนิคในกระบวนการผลิตไวน์ที่มากขึ้นแทน
สภาพภูมิอากาศที่เลือก	เลือกสภาพอากาศที่เย็นกว่า โดยเชื่อว่าจะทำให้ไวน์มีความเป็นกรดและความละเอียดอ่อนที่มากขึ้น	เลือกสภาพอากาศที่อบอุ่นกว่า โดยเชื่อว่าจะนำไปสู่รสชาติขององุ่นที่สูงอมมากกว่า และได้ปริมาณแอลกอฮอล์ที่มากกว่า

คุณลักษณะ	ไวน์จากโลกเก่า	ไวน์จากโลกใหม่
การระบุรายละเอียดบนฉลาก	เน้นความโดดเด่นของ GI คือ ภูมิภาคหรือแหล่งผลิตที่เป็นถิ่นกำเนิด (เช่น การระบุว่าเป็นไวน์จากภูมิภาคบอร์โดซ์ เคียนติ เป็นต้น)	เน้นความโดดเด่นของการระบุสายพันธุ์ขององุ่นที่นำมาทำไวน์ (เช่น คาร์เบอร์เนต ซอวิญญง หรือชาร์ดอนเนย์ เป็นต้น)
การสร้างข้อบังคับในกระบวนการผลิต	มีการสร้างกฎระเบียบที่เข้มงวดเกี่ยวกับสายพันธุ์องุ่น กรรมวิธีการผลิตไวน์ และการบ่ม	มีกฎระเบียบที่น้อยกว่า และให้เสรีภาพกับผู้ผลิตไวน์ในการทดลองกรรมวิธีใหม่ ๆ ที่มากขึ้น
รสชาติและรสสัมผัสของไวน์	มักมีรสชาติที่นุ่มนวล ละเอียดอ่อน และซับซ้อนมากกว่า ส่วนรสสัมผัสจะมี “ความหนืด” น้อยกว่า (lighter body)	โดยทั่วไปจะมีรสชาติที่เข้มข้น และรสชาติที่ชัดเจนไปในด้านใดด้านหนึ่ง ส่วนรสสัมผัสจะมี “ความหนืด” มากกว่า (fuller body)
ปริมาณแอลกอฮอล์	มักต่ำกว่า (ประมาณ 12-14%)	มักสูงกว่า (ประมาณ 13.5-15% หรือมากกว่านั้น)

ที่มา: รวบรวมและสรุปจาก Robinson, J., & Harding, J. 2023. *The Oxford Companion to Wine*. Oxford University Press; Johnson, H., & Robinson, J. 2019. *The World Atlas of Wine*; Clarke, O. 2017. *The History of Wine in 100 Bottles: From Bacchus to Bordeaux and Beyond*. และ <https://thestandard.co/jacobscreek-wine-body/>

เมื่อเป็นเช่นนี้กระบวนการโลกาภิบาลมาตรฐานคุณภาพไวน์ที่มัลดีปัญหาความเหมาะสมของข้อมูลในวงการไวน์ในปัจจุบัน จึงเป็นกระบวนการที่ใช้ชื่อเสียงกิตติศัพท์เป็นเครื่องมือสำคัญ และชื่อเสียงกิตติศัพท์เหล่านั้นก็ไม่ได้มาจากศูนย์กลางใดศูนย์กลางหนึ่งเพียงแหล่งเดียว จึงทำให้กระบวนการโลกาภิบาลมาตรฐานคุณภาพไวน์อยู่ในภาวะ “โลกาภิบาลโดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลาง” ซึ่งจะได้อธิบายในรายละเอียดในส่วนต่อไป

3. โลกาภิบาลโดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลาง (Decentralized Reputation-Based Global Governance)

“I do not believe there is a single objective yardstick of quality by which a Beaujolais, for example, can be measured alongside a Napa Valley Cabernet. I know it would be much more convenient for everyone if there were a single objective quality scale against which every wine in the world could be measured, but I'm afraid I just don't believe such a scale exists given the myriad styles and archetypes of wine that, thank goodness, still exist.” (Robinson, n.d.)

Jancis Robinson

จากหนังสือเรื่อง *Reputation-Based Governance* โดย Lucio Picci ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 2011 นั้น เขาได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของ reputation หรือ ชื่อเสียงกิตติศัพท์ ในการเข้าไปกำกับดูแลการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเขาได้ยกตัวอย่างแพลตฟอร์มการค้าออนไลน์ขนาดใหญ่อย่าง eBay ซึ่งการค้าขายแลกเปลี่ยนใน eBay นั้น ผู้ซื้อและผู้ขายไม่รู้จักกันและส่วนมากเป็นการทำธุรกรรมระหว่าง

กันเพียงครั้งเดียว อย่างไรก็ตาม eBay สามารถใช้ระบบ “feedback” หรือ “การประเมินความพึงพอใจ” โดยผู้ใช้งานไม่ว่าจะเป็นผู้ซื้อหรือผู้ขายสามารถให้คะแนนกันและกันหลังจากการทำธุรกรรมเสร็จสิ้นลง แล้วผลประเมินเหล่านี้จะถูกนำมาคิดรวมกันเป็น “reputation score” หรือ “คะแนนชื่อเสียง” ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายรายอื่น ๆ สามารถเข้าถึงระดับคะแนนเหล่านี้ได้ และเป็นปัจจัยที่ช่วยในการตัดสินใจว่าอยากจะทำธุรกรรมกับร้านค้านี้หรือคนคนนี้หรือไม่ ระบบชื่อเสียงนี้เป็นแรงจูงใจให้ผู้ใช้งานดำเนินธุรกรรมต่าง ๆ อย่างซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบ เพราะความคิดเห็นเชิงลบอาจส่งผลกระทบต่อธุรกรรมในอนาคตของเขา ผู้ขายที่มีคะแนนชื่อเสียงต่ำอาจไม่เป็นที่พึงปรารถนาของผู้ซื้อ และผู้ซื้อที่มีผลประเมินในเชิงลบก็อาจจะประสบปัญหาในการซื้อสินค้า จะเห็นได้ว่า นี่คือระบบการกำกับดูแลที่อิงอยู่กับชื่อเสียง ไม่ใช่การใช้มาตรการทางกฎหมายหรือทางกฎหมายแต่อย่างใด (Picci, 2011, p. 1)

นอกจากนี้ Picci ยังเสนอว่า การกำกับดูแลโดยอิงกับชื่อเสียงนั้นยังมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับพลวัตของสังคมในปัจจุบันมากกว่ารูปแบบการกำกับดูแลแบบเดิม ๆ โดยกติกาหรือกฎระเบียบที่เข้มงวดและยากที่จะเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ชื่อเสียงนั้นไม่เพียงแต่ทำให้ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องมีความรับผิดชอบ และพยายามทำงานให้มีประสิทธิภาพในระยะสั้นเท่านั้น แต่ยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในระยะยาวด้วย และจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงพัฒนาการทำงานตามความคิดเห็นที่ได้รับเพื่อดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียงที่ดีต่อไป เพราะการประเมินเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการทำงาน ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการประเมินแบบเดิมจากผู้บังคับบัญชาที่เกิดขึ้นเป็นรอบ ๆ และมีเพียงไม่กี่ครั้งต่อปี (Picci, 2011, pp. 6-9)

จากข้อเสนอเกี่ยวกับการกำกับดูแลโดยชื่อเสียง (reputation-based governance) สามารถนำมาปรับใช้ในการอธิบายกระบวนการโลกาภิวัตน์มาตรฐานคุณภาพไวน์ในปัจจุบันที่ในโลกนี้มีไวน์หลากหลาย ทั้งจากโลกเก่าและโลกใหม่ และมีความแตกต่างทั้งในด้านการให้ความสำคัญกับปัจจัยทางการผลิตต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ฉะนั้นแล้ว “ชื่อเสียง” หรือ “reputation” จึงกลายเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญเนื่องจากผู้ผลิตไวน์ต้องอาศัยชื่อเสียงเพื่อแสดงถึงคุณภาพและความเป็นเอกลักษณ์เพื่อที่จะทำให้สินค้าของเขาโดดเด่นในตลาดที่มีการแข่งขันสูง และไม่ว่าจะเป็นไวน์โลกเก่าหรือไวน์โลกใหม่ก็ให้ความสำคัญกับ “ชื่อเสียง” ทั้งสิ้น โดยไม่จำเป็นต้องมีข้อบังคับแบบถ้วนหน้าหรือ “one size fits all” นั่นเอง ฉะนั้น “ชื่อเสียง” จึงทำหน้าที่เหมือน “มาตรฐานที่เป็นเอกภาพ” ในความแตกต่างของไวน์สองโลก

การกำกับดูแลมาตรฐานไวน์ด้วย “ชื่อเสียงกิตติศัพท์” นั้นไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นแต่อย่างใด หากย้อนกลับไปถึงต้นกำเนิดของการสร้างระบบแตรร์วัวร์ (terroir) ก็เห็นว่าตัวแสดงที่ร่วมกันพัฒนาระบบดังกล่าวขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็น ผู้ปลูกองุ่นและเจ้าของโรงบ่มไวน์ พ่อค้าไวน์หรือที่เรียกว่าเนโกซียง (Négociants) (Vins De Bordeaux, n.d.-b) โบรคเกอร์ไวน์หรือที่เรียกว่ากูร์เตียร์ (Courtiers) (Vins De Bordeaux, n.d.-a) และตัวแสดงจากภาครัฐ ต่างสร้างมโนทัศน์เรื่อง “แตรร์วัวร์” ขึ้นมาเพื่อสร้าง “ชื่อเสียงกิตติศัพท์” ให้กับไวน์ที่ตนเองผลิต โดยในส่วนของผู้ผลิตเองที่เป็นเจ้าของไร่องุ่นและบรรดาชาโดว์ต่าง ๆ ในบอร์โดซ์ก็เชื่อว่าทรัพยากรที่ตนเองครอบครองนั้นมีความโดดเด่นและเหนือกว่าผู้ผลิตไวน์รายอื่น ๆ ในประเทศและพวกเขาเองก็ได้สั่งสมชื่อเสียงเกียรติภูมิในการผลิตไวน์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมาเป็นร้อยปีก่อนหน้าที่จะมีการพยายามจะจัดอันดับมาตรฐานคุณภาพไวน์ (Cocks, 2004) ส่วนพ่อค้าและโบรคเกอร์ไวน์นั้นก็มองว่าระบบแตรร์วัวร์จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ไวน์และสามารถขายต่อให้กับผู้บริโภคได้ในราคาที่เป็นที่น่าพอใจ และสุดท้ายทิศทางนโยบายของรัฐที่มาในรูปแบบของคำสั่งของสมเด็จพระจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ที่มีพระราชดำริให้ภูมิภาคบอร์โดซ์จัดสรรไวน์ชั้นเลิศเพื่อนำมาจัดแสดงในมหกรรมนานาชาติที่จะจัดขึ้นในกรุงปารีสใน ค.ศ. 1855 คำสั่งดังกล่าวได้กลายเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดทิศทางของอุตสาหกรรมไวน์และมาตรฐานคุณภาพไวน์ในอนาคตต่อไป

ระบบการกำกับดูแลคุณภาพไวน์ในลักษณะที่อิงอยู่กับพื้นที่เพาะปลูกและเทคนิคเฉพาะตามแบบฉบับของไวน์โลกเก่านั้นก็ยังเป็นแหล่งที่มาของการสร้างชื่อเสียงให้กับไวน์โลกเก่ามาจนถึงปัจจุบัน การผสมผสานรูปแบบการผลิตและประเด็นด้านวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น Château Margaux ซึ่งเป็นหนึ่งในไวน์ที่มีชื่อเสียงที่สุดจากภูมิภาคบอร์โดซ์ ที่มีประวัติศาสตร์การผลิตไวน์มายาวนานตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 และมีกระบวนการทำไวน์ที่สะท้อนถึงประเพณีที่สืบทอดมาหลายร้อยปี ตั้งแต่การดูแลไร่องุ่นด้วยความพิถีพิถัน การเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยมือ ไปจนถึงกระบวนการหมักและบ่มไวน์แบบดั้งเดิมใน ค.ศ.1855 ที่ฝรั่งเศสได้ริเริ่มจัดอันดับไวน์ตามคุณภาพนั้น Château Margaux ได้รับการจัดอันดับเป็นไวน์ที่มีคุณภาพในระดับสูงสุดคือ “Premier Grand Cru Classé” และเป็นเจ้าเดียวที่ได้รับคะแนน 20 เต็ม 20 ในครั้งนั้น (Château Margaux, 2024) นอกจากนี้ Château Margaux ยังเป็นไวน์ที่เคยเสิร์ฟในราชสำนัก และเป็นที่ยอมรับของชนชั้นสูงทั้งในยุโรปและรวมไปแคว้นชนชั้นนำในสหรัฐอเมริกาอย่าง Thomas Jefferson ด้วย (Anson, 2017) ซึ่งประวัติศาสตร์ตรงนี้ได้เพิ่มความลักษณะความหรูหราให้กับ Château Margaux และการที่ Château Margaux ได้ไปปรากฏอยู่ในงานประมูลไวน์สำคัญ ๆ ระดับโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็ยังเป็นการเพิ่มพูนชื่อเสียงกิตติศัพท์ให้กับไวน์แบรนด์นี้นั่นเอง

ที่มาของชื่อเสียงกิตติศัพท์ของไวน์โลกเก่าอีกแหล่งหนึ่งก็คือระบบ appellation ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 1 ว่าประเทศผู้ผลิตไวน์ในยุโรปไม่ว่าจะเป็น ฝรั่งเศส อิตาลี สเปน โปรตุเกส เยอรมนีและออสเตรีย ล้วนแล้วแต่มีการจัดจำแนกไวน์ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามคุณภาพ¹ โดยไวน์ใน 2-3 ประเภทแรกในการจัดลำดับของแต่ละประเทศนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับแตรัวร์ และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันเป็นการคุ้มครองแหล่งกำเนิดของการผลิตไวน์ ซึ่งการจัดแบ่งตรงนี้มีหน่วยงานภาครัฐกำกับดูแลอย่างชัดเจนทำให้การจัดประเภทมีความเป็นสถาบันและน่าเชื่อถือ จึงเป็นที่มาของชื่อเสียงกิตติศัพท์แหล่งสำคัญอีกแหล่งหนึ่งของไวน์โลกเก่า

ในขณะที่ไวน์โลกเก่าให้ความสำคัญกับพื้นที่ในการเพาะปลูก และได้ชื่อเสียงกิตติศัพท์มาจากการขบขันเอกลักษณ์ประจำภูมิภาค เช่น ไวน์จากภูมิภาค Bordeaux และ Burgundy จากฝรั่งเศส หรือไวน์ Rioja จากสเปน ไวน์โลกใหม่จะเน้นไปที่ชื่อเสียงของผู้ผลิตหรือ “winery” (โรงบ่มไวน์) มากกว่า และเน้นไปที่การลงทุนอย่างมากด้านการตลาดและการสร้างแบรนด์ ฉลากไวน์ที่มีความทันสมัย น่าดึงดูดและขบขันเอกลักษณ์ของโรงบ่มไวน์ดังจะเห็นได้จากแบรนด์ของไวน์โลกใหม่ที่มีชื่อเสียงในระดับโลก อาทิ Penfolds² จากออสเตรเลีย Opus One³ จากสหรัฐอเมริกา และ Concha y Toro⁴ จากชิลี เป็นต้น

นอกจากนี้ เราจะเห็นการใช้การตลาดในรูปแบบของการสร้างความร่วมมือ (collaboration) ของแบรนด์ทางฟากฝั่งไวน์โลกใหม่กับบุคคลที่มีชื่อเสียงระดับโลก มาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและสร้างชื่อเสียงให้กับแบรนด์อีกทางหนึ่ง เช่น แรนต์ 19 Crimes ซึ่งเป็นแบรนด์ไวน์จากออสเตรเลียได้ร่วมกับนักร้อง rapper ชื่อดังอย่าง Snoop Dogg โดยการร่วมกันเปิดตัวไวน์ที่ชื่อ Snoop Cali Red ความร่วมมือครั้งนี้ประสบความสำเร็จอย่างสูงเนื่องจาก Snoop Dogg เป็นผู้มีชื่อเสียงระดับโลก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นวัยรุ่น นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคโนโลยี AR (Augmented Reality) บนฉลากไวน์ซึ่งสามารถทำให้ภาพของ Snoop Dogg เคลื่อนไหวได้เมื่อสแกนด้วยแอปพลิเคชัน (Snoop Dogg, n.d.) หรือ ผู้ผลิตไวน์

¹ ตัวอย่างเช่นในประเทศฝรั่งเศสมีการจัดแบ่งประเภทไวน์ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1 หรือระดับสูงสุดคือ ไวน์ AOC (Appellation d'Origine Contrôlée) ระดับที่ 2 ไวน์ VDQS (Vins Delimité de Qualité Supérieure) ระดับที่ 3 ไวน์ VDP (Vin de Pays) ระดับที่ 4 ไวน์ VDT (Vins de Table) และระดับที่ 5 ไวน์ VCC (Vin de consommation courante)

² สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ (Penfolds, n.d.)

³ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ (Opus One, n.d.)

⁴ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ (Concha y Toro, n.d.)

จากนิวซีแลนด์ Invivo Wines ได้ทำความร่วมมือกับ Sarah Jessica Parkers นักแสดงชื่อดังระดับโลกและ fashion icon คนสำคัญของวงการฮอลลีวูด พัฒนาไลน์ผลิตภัณฑ์ไวน์ที่ชื่อ Invovo X, SJP โดย Parker ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต ทำให้ไวน์ดังกล่าวมีเรื่องราวที่น่าสนใจ การร่วมมือครั้งนี้ช่วยเพิ่มการรับรู้แบรนด์ Invivo ในระดับสากล โดยเฉพาะในกลุ่มแฟนคลับของ Sarah Jessica Parker อีกทั้งยังช่วยให้ Invivo ถูกมองว่าเป็นไวน์ระดับพรีเมียม มีสไตล์ และเข้าถึงง่ายอีกด้วย (Mason, 2023) เทรนด์ที่เรียกว่า “celebrity wine” นี้ยังถือว่าเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดและเครื่องมือในการสร้างชื่อเสียงกิตติศัพท์ที่สำคัญที่พบเห็นได้มากในไวน์โลกใหม่

จากรูปแบบการผลิตที่แตกต่างกัน ทำให้การสร้างชื่อเสียงผ่านการตลาดของไวน์โลกเก่าและไวน์โลกใหม่ในแง่ของปริมาณผลผลิตแตกต่างกันไปด้วย ไวน์โลกเก่าที่มาจากภูมิภาคที่มีชื่อเสียงมักเน้นการผลิตในปริมาณที่จำกัด ทำให้ไวน์เหล่านี้มีความพิเศษและน่าดึงดูดในบรรดาผู้ดื่มไวน์ที่มีความชำนาญ และมีกำลังซื้อ “ความหายาก” หรือ “scarcity” นี้ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความพิเศษและส่งผลต่อราคาที่สูงขึ้นตามหลักอุปสงค์อุปทานด้วยเช่นกัน ในขณะที่ผู้ผลิตไวน์โลกใหม่โดยมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในออสเตรเลีย ชิลี และสหรัฐอเมริกา ได้สร้างชื่อเสียงจากการผลิตไวน์ที่มีคุณภาพดีอย่างสม่ำเสมอแต่มีปริมาณมาก ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้เป็นวงกว้าง อย่างเช่น แรนด Yellow Tail ไวน์จากออสเตรเลียที่ถือว่าเป็นแรนดไวน์ที่เข้มข้นที่สุด 6 ปีซ้อน (2018-2023) จากการจัดอันดับของ Wine Intelligence⁵ ที่สำรวจการรับรู้จากผู้บริโภคกว่า 466 ล้านคนทั่วโลก (Yellow Tail, n.d.) หากพิจารณา 10 อันดับแรกของแรนดไวน์ที่เข้มข้นที่สุดในโลกของปี ค.ศ. 2022 จะพบว่าโดยมากเป็นแรนดจากไวน์โลกใหม่ทั้งสิ้น มีเพียงอันดับที่ 8 และ 9 เท่านั้นที่มาจากฝรั่งเศส อันได้แก่ Mouton Cadet และ J. P. Chenet ตามลำดับ⁶

อาจดูเหมือนว่าไวน์โลกเก่าและไวน์โลกใหม่นั้น เน้นตลาดผู้บริโภคคนละกลุ่ม แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไวน์โลกเก่าที่ผลิออกมาในแต่ละปีก็ไม่ได้มีเฉพาะไวน์พรีเมียมที่เน้นตลาดผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อสูงเท่านั้น แต่ยังต้องให้ความสำคัญกับตลาดผู้บริโภคทั่วไปด้วย แต่ต้องยอมรับว่า ภาพลักษณ์อันเป็นที่มาของชื่อเสียงกิตติศัพท์ของไวน์โลกเก่านั้นถูกยึดโยงกับแต่รวิร์ ประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของการเป็นผู้ผลิตไวน์ ตลอดจนความหรูหรา และถูกมองว่าเป็นไวน์ชั้นสูง ในขณะที่ไวน์โลกใหม่จะมีภาพลักษณ์ที่ทันสมัย เข้าถึงได้ง่ายกว่า และมีราคาในภาพรวมที่ถูกกว่า ซึ่งทั้งภาพลักษณ์นี้เป็นเหมือนการเหมารวม (stereotype) ที่อาจจะมีความจริงอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่ทุกกรณี เพราะไวน์โลกใหม่เองก็มีความพยายามพัฒนาไวน์เกรดพรีเมียมที่พยายามขับเน้นอัตลักษณ์ของภูมิภาค (ตามมโนทัศน์ ‘แต่รวิร์’) และผลิตในปริมาณที่จำกัด เช่น Kanonkop (Kanonkop, n.d.) จากแอฟริกาใต้ และ Screaming Eagle จาก Napa Valley แคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา โดยหากเข้าไปดูในเว็บไซต์ของ Screaming Eagle ก็จะมีเมนู ‘waiting list’ ที่จะต้องลงชื่อไว้หากต้องการซื้อไวน์แรนดนี้และทางเว็บไซต์ไม่ได้รับรองด้วยว่าจะได้ผู้ที่เข้ามาลงชื่อจะมีสิทธิ์เข้าถึงการซื้อไวน์ได้ทุกคน (Screaming Eagle, n.d.)

⁵ บริษัทที่ปรึกษาและวิจัยชั้นนำที่มีความชำนาญในการให้บริการด้านข้อมูลเชิงลึกและการวิเคราะห์เกี่ยวกับอุตสาหกรรมไวน์ระดับโลก ในปัจจุบัน Wine Intelligence เป็นส่วนหนึ่งของ IWSR Drinks Market Analysis สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ (International Wine and Spirits Research, n.d.)

⁶ 10 อันดับของแรนดไวน์ที่เข้มข้นที่สุดในการจัดอันดับของ Wine Intelligence ประจำปี 2022 ได้แก่ อันดับ 1 Yellow Tail (Casella Family Brand จากออสเตรเลีย) อันดับ 2 Casillero Del Diablo (Concha y Toro จากชิลี) อันดับ 3 Barefoot (Gallo จากสหรัฐอเมริกา) อันดับ 4 Gallo Family จากสหรัฐอเมริกา อันดับ 5 Jacob’s Creek (Penfolds จากออสเตรเลีย) อันดับ 6 Gato Negro (San Pedro – VSPT Wine Group จากชิลี) อันดับ 7 Santo Carolina จากชิลี อันดับ 8 Mouton Cadet (Baron Philippe de Rothschild SA จากฝรั่งเศส) อันดับ 9 J.P.Chenet (Chais de France จากฝรั่งเศส) และอันดับ 10 Lindemans (Treasury Wine Estate จากออสเตรเลีย) ที่มา (Karlsson, 2022)

จากเนื้อหาที่กล่าวมาทั้งหมดจนถึงตอนนี้แสดงให้เห็นถึงชื่อเสียงกิตติศัพท์ที่มาจากรูปแบบการผลิตเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ทั้งในแง่ที่ยึดโยงกับพื้นที่ และในแง่ของการสร้างแบรนด์ การทำการตลาด ตลอดจนการมาตรฐานในประเทศที่เป็นการจัดแบ่งประเภทของไวน์ที่เป็นแนวปฏิบัติของไวน์โลกเก่า และทำให้เห็นถึงแนวทางการสร้างชื่อเสียงกิตติศัพท์ที่แตกต่างกันระหว่างไวน์ทั้งสองโลก ในส่วนต่อไปจะเป็นการอธิบายถึงการสร้างชื่อเสียงกิตติศัพท์ที่มาจากตัวแสดงอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น นักวิจารณ์ไวน์ (wine critics) คู่มือไวน์ (wine guide) แอปพลิเคชันไวน์ (wine application) ตลอดจนรางวัลที่เกี่ยวข้องกับไวน์และการจัดอันดับ (award and ranking) ต่าง ๆ ซึ่งชื่อเสียงที่มาจาก การประเมิน การให้ความเห็น การจัดอันดับ และการให้รางวัลของตัวแสดงเหล่านี้เป็นการสร้างชื่อเสียงกิตติศัพท์ที่ทั้งไวน์โลกเก่าและไวน์โลกใหม่มีร่วมกัน และตัวแสดงเหล่านี้ยังมีความสำคัญที่ทำหน้าที่ลดความอสมมาตรของข้อมูลให้กับผู้บริโภคที่ต้องการเลือกซื้อไวน์ที่มีคุณภาพ คู่กับราคาที่จ่าย

นักวิจารณ์ไวน์ คู่มือไวน์ รางวัลและการจัดอันดับ ถือว่าเป็นตัวแสดงที่อยู่ในหมวดหมู่เดียวกันและทำหน้าที่คล้ายกัน กล่าวคือ นักวิจารณ์ไวน์ (wine critics) มีบทบาทสำคัญในการประเมิน เปรียบเทียบและตัดสินคุณภาพไวน์ โดยบุคคลเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญและคร่ำหวอดในวงการไวน์มาอย่างยาวนาน โดยการ “review” หรือให้ความเห็นเกี่ยวกับไวน์ทั้งในรูปแบบของการเขียนบรรยาย และรูปแบบของการให้คะแนน เป็นแนวทางให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุตสาหกรรมไวน์ตั้งแต่ผู้ผลิตไปจนถึงผู้บริโภค ตัวอย่างนักวิจารณ์ไวน์ที่มีชื่อเสียง เช่น Robert Parker (Brown, 2024) และ Jancis Robinson (Wine-Searcher, 2024a) ที่การให้คะแนนและความเห็นของพวกเขานั้นส่งผลต่อมูลค่าทางการตลาดของไวน์ เพราะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคในการตัดสินใจเลือกซื้อไวน์ที่มีจำนวนมากมายในท้องตลาด ในขณะที่คู่มือไวน์ (wine guide) คือสิ่งตีพิมพ์หรือแพลตฟอร์มที่รวบรวมเอารีวิวและการจัดอันดับไวน์หลากหลายประเภท ซึ่งคนที่เป็นแหล่งข้อมูลของคู่มือเหล่านั้นส่วนมากก็คือนักวิจารณ์ไวน์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับไวน์นั่นเอง อย่างเช่น Wine Advocate ซึ่งชื่อเต็มก็คือ Robert Parker Wine Advocate คู่มือไวน์ที่ทรงอิทธิพล และ Parker เองยังเป็นผู้ปฏิบัติรูปแบบการให้คะแนนไวน์ในช่วงทศวรรษ 1970s จากระบบเต็ม 20 คะแนนที่ใช้กันมาช้านานมาเป็นระบบเต็ม 100 คะแนน ซึ่งระบบนี้เขามองว่าผู้บริโภคจะสามารถเข้าถึงและคุ้นเคยมากกว่าเพราะเป็นระบบเหมือนการให้เกรดในโรงเรียน และการปรับระบบคะแนนนี้ยังสามารถทำให้เก็บรายละเอียดคุณภาพได้มากกว่าด้วย (Pearl, 2023) ระบบดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้โดยคู่มือไวน์ที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ ทั้งในโลกลเก่าและโลกใหม่ อาทิ James Suckling จากสหรัฐอเมริกา James Halliday Wine Companion จากออสเตรเลีย Descorchados ของนักวิจารณ์ไวน์ชื่อดังจากชิลี Patricio Tapia ตลอดจนคู่มือไวน์จากไวน์โลกเก่าอย่างประเทศสเปน Guía Peñín และ Guía Proensa ก็หันมาใช้ระบบ 100 คะแนนเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม คู่มือไวน์จากไวน์โลกเก่าส่วนมากก็ยังคงระบบ 20 คะแนนอยู่ อาทิ คู่มือไวน์ชื่อดังจากฝรั่งเศสอย่าง Battane+Desseuve และ La Revue du Vin de France (RVF) ในบางกรณีก็มีการเทียบเคียงคะแนนทั้งสองระบบอย่างกรณีของ Platter's Guide (Platter's Wine, n.d.) คู่มือไวน์ที่มีชื่อเสียงจากประเทศแอฟริกาใต้ เป็นต้น

แนวโน้มของประเมินคุณภาพไวน์ และจัดอันดับไวน์ในปัจจุบันเน้นไปที่การเข้าถึงผู้บริโภคมากขึ้น กล่าวคือ ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การจัดอันดับ ให้คะแนน หรือให้ความเห็นเกี่ยวกับไวน์ที่มีราคาแพงมาก ๆ เท่านั้น แต่จะเน้นการเข้าถึงผู้บริโภคทั่วไปมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากคู่มือไวน์อย่าง Wine Enthusiast ที่มีการแนะนำไวน์ในหัวข้อ “Best Buys”⁷ ซึ่งเป็นรายชื่อของไวน์ที่มีคุณภาพดีที่ราคาต่ำกว่า 20 ดอลลาร์สหรัฐ (ต่ำกว่า 670 บาท

⁷ ตัวอย่าง Best Buys list ของ Wine Enthusiast ปี 2023 สามารถเข้าถึงได้ที่ (Wine Enthusiast, n.d.)

โดยประมาณ) หรือแม้แต่ James Suckling ที่มีชื่อเสียงในการให้คะแนนและจัดอันดับไวน์ในตลาดที่มีราคาแพง ก็ยังมีการเผยแพร่ข้อมูลอย่าง “Top 100 Value Wines” ในแต่ละปี โดยไวน์ในลิสต์นั้นจะมีราคาไม่เกิน 40 ดอลลาร์สหรัฐ (ไม่เกิน 1,340 บาทโดยประมาณ)⁸ เป็นต้น ฉะนั้นแล้ว การจัดอันดับไวน์ของหลายสำนักจึงคำนึงถึงจำนวนการผลิตของไวน์ที่หมุนเวียนอยู่ในตลาดด้วย เพื่อให้แน่ใจว่าผู้บริโภคจะสามารถเข้าถึงไวน์ที่ตนเองแนะนำได้อย่างไม่ยากนัก⁹ อย่างไรก็ตาม สำหรับนักวิจารณ์ไวน์บางคนและคู่มือไวน์บางสำนักจะเน้นไปที่คุณภาพไวน์และศักยภาพของไวน์ที่มีคุณภาพดีขึ้นเมื่อเก็บรักษาไว้เป็นเวลานาน (potential aging value) เป็นหลัก โดยไม่ได้คำนึงถึงจำนวนที่ผลิตและวางขายในท้องตลาด จึงมักจะมีไวน์จากผู้ผลิตรายเล็กอยู่ในรายชื่อที่เผยแพร่ออกมาในแต่ละปี¹⁰

การให้คะแนนเหล่านี้นิยมสัมพันธ์กับรางวัลและการจัดอันดับซึ่งมีมากมายทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ¹¹ ซึ่งรางวัลเหล่านี้เป็นเหมือนการรับรองอย่างเป็นทางการ เป็นเครื่องหมายของความเป็นเลิศ ซึ่งเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สร้างชื่อเสียงให้กับไวน์ที่ได้รับรางวัล และรางวัลที่มีชื่อเสียงก็สามารถเปิดตลาดใหม่ให้กับผู้ผลิตและเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับไวน์นั้น ๆ ซึ่งเป็นบทบาทที่สอดคล้องกับบทบาทของนักวิจารณ์ไวน์และคู่มือไวน์ในกระบวนการโลกาภิวัตน์คุณภาพมาตรฐานไวน์ ก็คือเป็นตัวแสดงที่ช่วยจัดระเบียบข้อมูลอย่างชัดเจนและเปรียบเทียบได้ ทำให้ผู้บริโภคสามารถใช้เป็นแนวทางในการเลือกซื้อไวน์เพื่อสร้างความมั่นใจว่าจะได้ไวน์ที่มีคุณภาพ คู่มือราคาตามที่ต้องการ โดยนอกจากการสื่อสารข้อมูลผ่านคู่มือไวน์ และข่าวประชาสัมพันธ์แล้ว การที่ไวน์ที่ได้รับรางวัลมีสติ๊กเกอร์ติดอยู่บนขวดก็เป็นการให้ข้อมูลกับทางผู้บริโภคและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน และหากไวน์ฉลากไหนได้รับคะแนนที่สูง ได้รับการรีวิวที่ดีจากผู้เชี่ยวชาญที่มีชื่อเสียงและคู่มือไวน์ที่มีชื่อเสียงก็จะทำให้ไวน์เหล่านั้นมีชื่อเสียงตามไปด้วย ดังนั้น “ชื่อเสียง” จึงแทรกซึมไปในทุกส่วนของการกำกับดูแลมาตรฐานคุณภาพไวน์ในบริบทที่มาตรฐานคุณภาพไวน์ไม่สามารถวัดด้วยมาตรฐานใดมาตรฐานหนึ่ง และไม่ได้มีแค่ตัวแสดงเดียวที่มีอำนาจผูกขาดในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของไวน์นั่นเอง

การสร้างและรักษาชื่อเสียงของนักวิจารณ์ไวน์ คู่มือไวน์ และรางวัลเกี่ยวกับไวน์ จึงเป็นอีกประเด็นที่สำคัญ เนื่องจากการจะคงไว้ซึ่งสถานะของการเป็นผู้ชี้วัดมาตรฐานคุณภาพไวน์ในบริบทที่ไม่มีอำนาจกลางหรือมาตรฐานกลางมารองรับ “ชื่อเสียง” จึงเป็นที่มาของความน่าเชื่อถือที่สำคัญ และจากการสำรวจคุณลักษณะของนัก

⁸ ตัวอย่าง Top 100 Value Wines of 2023 สามารถเข้าถึงได้ที่ (Suckling, 2024b)

⁹ ตัวอย่างคู่มือไวน์ที่ให้ความสำคัญกับจำนวนการผลิตและจำนวนไวน์ที่มีขายอยู่ในท้องตลาดในการจัดอันดับ และให้คะแนน เช่น Wine Spectator (Wine Spectator, 2022) และ James Suckling (Suckling, 2023)

¹⁰ ตัวอย่างของ wine critics ที่เน้นไปที่คุณภาพเป็นหลักโดยไม่สนใจเรื่องราคาและปริมาณการผลิตก็คือ Robert Parker (Perrotti-Brown, 2019) และ Jancis Robinson (Robinson, n.d.)

¹¹ ตัวอย่างของการให้รางวัลระดับท้องถิ่น เช่น State Fair Commercial Wine Competition ของรัฐแคลิฟอร์เนีย ที่ถือว่าเป็นการให้รางวัลด้านไวน์ที่เก่าแก่ที่สุดของสหรัฐอเมริกา ที่เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1854 ตูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ (CAL Expo, n.d.) ส่วนรางวัลในระดับประเทศหรือระดับรัฐนั้นมีแทบจะในทุกประเทศผู้ผลิตไวน์รายใหญ่ เช่น Le Concours Général Agricole ของฝรั่งเศส Tre Bicchieri ของอิตาลี Bacchus International Wines, Vermouth Wine and Wine and Grape Spirits Competition ของสเปน Melbourn Royal Wine Awards และ Sydney International Wine Competition ของออสเตรเลีย และ Catad’Or World Wine Awards จากชิลี ซึ่งรางวัลระดับประเทศเหล่านี้เริ่มต้นขึ้นเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับไวน์ที่มีคุณภาพในประเทศของตัวเอง แต่หลายรางวัล เช่น Catad’Or Awards ในปัจจุบันได้พัฒนาเป็นรางวัลระดับโลกและรวมเอาไวน์จากชาติอื่น ๆ เข้ามาในการประกวดแข่งขันด้วย ส่วนการแข่งขันระดับนานาชาติในปัจจุบันก็มีมากมายหลากหลาย และบางรายการก็จัดโดยองค์กรที่จัดทำคู่มือไวน์เช่น Decanter World Wine Awards (DWWA) ที่จัดขึ้นโดยนิตยสาร Decanter นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันแบบ blind tasting ที่สำคัญอย่าง International Wine Challenge (IWC) เป็นต้น

วิจารณ์ไวน์ คู่มือไวน์ ตลอดจนรางวัลเกี่ยวกับไวน์ที่โดดเด่นระดับโลกพบว่าปัจจัยในการสร้างและรักษาชื่อเสียงได้แก่ ความเชี่ยวชาญ ความเป็นกลาง การมีส่วนร่วมกับชุมชนไวน์และระยะเวลาในการทำงานในวงการไวน์

ในประเด็นเรื่องความเชี่ยวชาญนั้น นักวิจารณ์ไวน์ที่มีชื่อเสียงจะต้องสามารถประเมินคุณภาพไวน์ได้อย่างแม่นยำ โดยประเด็นหนึ่งที่ทำนายอย่างมากก็คือการประเมินว่าไวน์นั้น ๆ สามารถ “age” ได้อย่างมีคุณภาพหรือไม่ ซึ่งหมายความว่าหากเก็บไวน์นั้นไว้ในอนาคต ไวน์จะสามารถพัฒนาคุณภาพให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปได้หรือไม่นั่นเอง โดยตัวอย่างการแสดงออกถึง “ความเชี่ยวชาญ” ที่สร้างชื่อให้นักวิจารณ์ไวน์ระดับโลกอย่าง Robert Parker ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น “The Father of Modern Wine Criticism” และ “The Wizard of Wine” (Loudermilk, n.d.) ก็คือการที่เขาประเมินไวน์ Bordeaux Vintage ปี ค.ศ. 1982 แตกต่างไปจากนักวิจารณ์ไวน์คนอื่น ๆ ที่เห็นว่าไวน์ดังกล่าว “too ripe” คือสุกเกินไป เข้มข้นเกินไปมีปริมาณแอลกอฮอล์สูงเกินไป ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่แตกต่างไปสไตล์ดั้งเดิมของไวน์บอร์โดซ์ และลงความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า 1982 Vintage ของบอร์โดซ์นั้นไม่น่าจะ “age” ได้อย่างมีคุณภาพ แต่ Parker ให้ความเห็นที่แตกต่างออกไป เขากลับมองว่าเป็นวินเทจที่ยอดเยี่ยม เพราะไวน์มีความเข้มข้น และมีคุณสมบัติดีเลิศที่จะทำให้สามารถพัฒนาคุณภาพหรือ “age” ได้อย่างดี และเวลาก็ได้พิสูจน์ว่า Parker คาดการณ์ได้อย่างถูกต้อง 1982 Bordeaux Vintage กลายเป็นไวน์ที่มีคุณภาพยอดเยี่ยม และการคาดการณ์ที่แม่นยำของเขาในครั้งนี้ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่สร้างชื่อเสียงในฐานะนักวิจารณ์ไวน์ให้กับ Robert Parker (Perrotti-Brown, 2019) นอกจากนี้ยังทำให้ระบบการให้คะแนนที่เขาพัฒนาขึ้นมาคือ ระบบคะแนนเต็ม 100 ตามที่ได้กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้ เริ่มเป็นที่นิยม และคนให้ความสนใจ และติดตามการให้คะแนนและให้ความเห็นเกี่ยวกับไวน์ของเขามากขึ้นนั่นเอง

ความเป็นกลางเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่สร้างชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือให้กับการประเมินคุณภาพไวน์ของบรรดานักวิจารณ์ไวน์ คู่มือไวน์ และการให้รางวัลต่าง ๆ วิธีการแสดงให้เห็นถึงความเป็นกลางของตัวแสดงเหล่านี้ก็มีหลากหลาย เช่น การไม่รับเงินค่าสปอนเซอร์จากผู้ผลิตไวน์ เช่น Wine Advocate ที่รายได้ทั้งหมดมาจากค่าสมัครสมาชิก (subscribe fee) ของผู้อ่าน (Perrotti-Brown, 2019) หรือการใช้วิธีการประเมินคุณภาพไวน์แบบเป็นกลางโดย “การชิมแบบปิดตา” หรือ “blind tasting” เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ว่า ผลคะแนนและการจัดอันดับไวน์ หรือการให้รางวัลนั้นมีความเป็นกลางและน่าเชื่อถือ อาทิ Decanter World Wine Awards (DWAA) ซึ่งจะจัดกลุ่มไวน์ตามภูมิภาค สไตล์ พันธุ์องุ่น และช่วงราคาของไวน์ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับไวน์ประเภทเดียวกันได้ กรรมการตัดสินจะทราบข้อมูลเหล่านี้แต่จะไม่รู้ชื่อผู้ผลิตหรือแบรนด์ของไวน์ จากนั้นไวน์แต่ละชนิดจะถูกชิมและให้คะแนนเป็นรายบุคคล (Decanter, n.d.)

ในทำนองเดียวกัน ในการแข่งขัน International Wine Challenge (IWC) การชิมไวน์เพื่อให้คะแนนนั้นจะทำได้โดยไม่มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ผลิต ราคาหรือฉลากใด ๆ ทั้งสิ้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการประเมินคุณภาพไวน์ โดยไวน์จะถูกจัดกลุ่มตามประเภทที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และการชิมไวน์แต่ละรายการจะถูกประเมินโดยกรรมการอย่างน้อย 8 คนผ่านการทดสอบหลายรอบเพื่อให้แน่ใจว่าผลลัพธ์มีความแม่นยำและสม่ำเสมอ กระบวนการนี้ช่วยให้ IWC เป็นหนึ่งในการแข่งขันไวน์ที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือมากที่สุดในโลก ซึ่งไวน์จากทุกระดับราคาและแหล่งผลิตสามารถแข่งขันได้อย่างเสมอภาค (International Wine Challenge, n.d.) อีกรายการแข่งขันหนึ่งที่ใช้การตัดสินโดยการชิมแบบปิดตาคือ Mundus Vini จากเยอรมนี ที่จัดการชิมไวน์แบบปิดตาขึ้น 2 ครั้งต่อปี ตั้งแต่ ค.ศ. 2014 ไวน์แต่ละตัวจะถูกชิมโดยคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ 4 ถึง 7 คนทั้งผู้เชี่ยวชาญในการผลิตไวน์ (oenologists) ซอมเมลิเยร์ (sommeliers) ที่มีความเชี่ยวชาญ ตลอดจนผู้ค้าไวน์ (wine merchants) ที่ร่ำหวอดอยู่ในวงการ การชิมไวน์จะทำได้โดยไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับผู้ผลิตหรือราคา เพื่อให้การประเมินเป็นกลางและยุติธรรมที่สุด กระบวนการนี้ใช้ระบบ 100 คะแนน โดย

พิจารณาจากลักษณะต่าง ๆ เช่น กลิ่น รสชาติ ลักษณะภายนอก และความสมดุลโดยรวม (MUNDUS VINI, n.d.) นอกจากนี้ การแข่งขันและการให้คะแนนโดยใช้การชิมแบบปิดตานี้ยังถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการให้คะแนนในคู่มือไวน์ และการให้คะแนน ให้รางวัลไวน์ ในอีกหลายรายการ¹²

ปัจจัยต่อไปที่สร้างชื่อเสียงให้กับนักวิจารณ์ไวน์และคู่มือไวน์ก็คือการมีส่วนร่วมกับชุมชนไวน์ นั่นก็คือการจัดกิจกรรม หรือเข้าร่วมจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนไวน์เพื่อให้ชื่อเสียงของตนเองเป็นที่รู้จัก และมีคนเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก็สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเข้าร่วมเป็นกรรมการในงานแข่งขันไวน์ที่มีชื่อเสียง การเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีการจัดงานที่เข้าถึงผู้บริโภค อย่างเช่น งานชิมไวน์ ซึ่งนอกจากจะสามารถเป็นการหารายได้แล้ว ยังทำให้นักวิจารณ์ไวน์และคู่มือไวน์นั้น ๆ เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น อย่างเช่น James Suckling ที่มีความโดดเด่นในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับวงการไวน์ โดยเขามักจะแบ่งปันประสบการณ์ของเขาผ่านวิดีโอ และการสัมภาษณ์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ รวมถึงแพลตฟอร์มของเขาเองอย่าง JamesSuckling.com ที่ทำให้ผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับไวน์ได้ง่าย และเขายังมีการจัดกิจกรรมไวน์ระดับโลก เช่น ซีรีส์ Great Wines of the World ซึ่งจะมีกิจกรรมการชิมไวน์และมีคลาสพิเศษ (masterclass) ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับไวน์ และกิจกรรมเหล่านี้จะจัดหมุนเวียนกันไปตามประเทศต่าง ๆ¹³ การมีส่วนร่วมกับชุมชนไวน์ทั้งในรูปแบบการมาพบปะ พูดคุย ให้ความรู้ในงานลักษณะนี้ ประกอบกับการมีส่วนร่วมในทางออนไลน์ ช่วยสร้างชื่อเสียงของเขาในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านไวน์ที่เข้าถึงง่ายและน่าเชื่อถือนั่นเอง

จากปัจจัยที่กล่าวมาตั้งแต่ความเชี่ยวชาญที่ทำให้สามารถประเมินไวน์ได้อย่างแม่นยำจนถึงการมีส่วนร่วมกับชุมชนไวน์อย่างต่อเนื่องนั้นนำมาสู่ปัจจัยประการสุดท้ายที่สร้างชื่อเสียงให้กับตัวแสดงหลักในวงการไวน์เหล่านี้ นั่นก็คือ การสร้างความน่าเชื่อถือผ่านประสบการณ์ในวงการไวน์ที่ยาวนานและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านไวน์ ตลอดจนผลการประเมินให้คะแนนไวน์ที่เป็นกลาง แม่นยำและต่อเนื่อง หากพิจารณานักวิจารณ์ไวน์ชั้นนำที่เป็นที่รู้จักระดับโลกในปัจจุบัน อาทิ Hugh Johnson ผู้เขียน *The World Atlas of Wine* ซึ่งถือว่าเป็นหนังสืออ้างอิงเล่มสำคัญของวงการไวน์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1971 จนมาถึงปัจจุบันซึ่งเป็น edition ที่ 8 ซึ่งแต่ละ edition ก็มีการปรับปรุงและพัฒนาข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ (Johnson & Robinson, 2019) และผู้เขียนร่วมตั้งแต่ edition ที่ 5 เป็นต้นมาอย่าง Jancis Robinson นักวิจารณ์ไวน์ที่มีชื่อเสียงทั่วโลกก็เริ่มต้นอาชีพในฐานะนักเขียนเกี่ยวกับไวน์ใน ค.ศ. 1975 และมีผลงานที่เกี่ยวข้องกับไวน์ออกมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (Robinson, 2024) Robert Parker เองก็เริ่มต้นพัฒนา Wine Advocate มาตั้งแต่ ค.ศ. 1978 (Wine-Searcher, 2024b) ในขณะที่ James Suckling ก็เริ่มต้นทำงานด้านไวน์ที่ Wine Spectator ตั้งแต่ ค.ศ. 1981 (Wine Spectator, n.d.-b) และตัว Wine Spectator เองในฐานะคู่มือไวน์ที่สำคัญและมีชื่อเสียงก็ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1976 (Wine Spectator, 2016) ในขณะที่สื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับไวน์ที่เก่าแก่ที่สุดที่ยังดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบันอย่าง Decanter Magazine ก็เริ่มต้นกิจการใน ค.ศ. 1975 (Decanter China staff, 2015) จากตัวอย่างที่กล่าวไป จะเห็นได้ว่าตัวแสดงไม่ว่าจะเป็นนักวิจารณ์ไวน์ คู่มือไวน์ และสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับไวน์ที่ทำหน้าที่ประเมินให้คะแนน จัดอันดับให้รางวัลเกี่ยวกับไวน์ที่มีชื่อเสียงระดับโลกนั้นล้วนแล้วแต่อยู่ในวงการมายาวนานกว่า 40 ปี ดังนั้นแล้วปัจจัยด้านประสบการณ์การทำงานที่ยาวนานและต่อเนื่องในวงการไวน์จึงเป็นอีกปัจจัยสำคัญของการสร้างชื่อเสียงของตัวแสดงดังกล่าวนี้เอง

¹² ตัวอย่างเช่น Sommeliers Choice Awards (Beverage Trade Network, n.d.) Concours Mondial de Bruxelles (CMB) (Pinevich-Todoriuk, 2024) Wine Spectator ที่ในเว็บไซด์มีการให้ข้อมูลถึงเหตุการณ์และแง่มุมต่าง ๆ ของการชิมไวน์แบบปิดตาด้วย (Wine spectator, n.d.-a) James Suckling (Suckling, n.d.)

¹³ ตัวอย่างของการจัดงาน Great Wines of the World ดู (Suckling, 2021) และ (Suckling, 2024a)

อีกตัวแสดงหนึ่งที่เข้ามาทำหน้าที่สำคัญในการลดปัญหาเรื่องความอสมมาตรของข้อมูลในวงการไวน์ในปัจจุบัน ก็คือแอปพลิเคชันไวน์ (wine application) ที่เป็นเครื่องมือทางดิจิทัลที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือผู้ใช้งานที่มีความต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับไวน์ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกสรรไวน์ การซื้อขาย ข้อมูลทั่วไปและเชิงลึกเกี่ยวกับไวน์ อาทิ แหล่งกำเนิด ปีที่ผลิต พันธุ์องุ่น รวมไปถึงเกมที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในไวน์มากยิ่งขึ้น หรือที่เรียกว่า wine quiz ซึ่งเป็นอีกหนึ่งฟังก์ชันที่อยู่บนแอปพลิเคชันไวน์ โดยผู้ใช้งานสามารถดาวน์โหลดโปรแกรมลงในโทรศัพท์มือถือหรืออุปกรณ์อื่น ๆ ของผู้ใช้งาน ในปัจจุบันนี้แอปพลิเคชันไวน์มีอยู่มากมายให้ผู้ใช้งานเลือกใช้ได้ตรงตามรูปแบบการใช้งานของผู้บริโภค มีตั้งแต่แอปพลิเคชันสำหรับผู้เริ่มดื่มไวน์ไปจนถึงผู้เชี่ยวชาญด้านไวน์ ซึ่งแอปพลิเคชันไวน์เป็นการเปิดพื้นที่และแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ในระดับผู้คนที่ชื่นชอบไวน์ ทำให้เป็นเหมือนช่องทางในการเผยแพร่ความรู้ และข้อมูลเกี่ยวกับไวน์อีกช่องทางหนึ่ง โดยผู้ผลิตข้อมูลมีทั้งผู้เชี่ยวชาญและบุคคลทั่วไป อีกทั้งในบางแอปพลิเคชันอย่าง Vivino ยังมีฟังก์ชันที่ให้ผู้ใช้งานแอปสามารถสแกนฉลากไวน์ที่ตนเองสนใจเพื่อเข้าถึงข้อมูลของไวน์ขวดนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นคะแนนจากผู้มีประสบการณ์การลิ้มลองในกลุ่มผู้ใช้งานคนอื่น ๆ โดยเป็นระบบการให้คะแนนรูปแบบการให้ดาว คะแนนเต็ม 5 ดาว พร้อมทั้งระบุชื่อไวน์ แปรนต์ไวน์ ภูมิภาคไวน์ ผู้ผลิตไวน์ พันธุ์องุ่น ชนิดของไวน์ นอกจากนี้ยังแสดงราคาเพื่อประกอบการตัดสินใจ ความคิดเห็นของผู้ชิม รวมถึงความรู้สึกลหลังการชิม และคำแนะนำการจับคู่กับอาหาร นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานแอปสามารถให้คะแนนไวน์ขวดนั้น ๆ ได้ด้วย (The Europe Entrepreneur, n.d.)

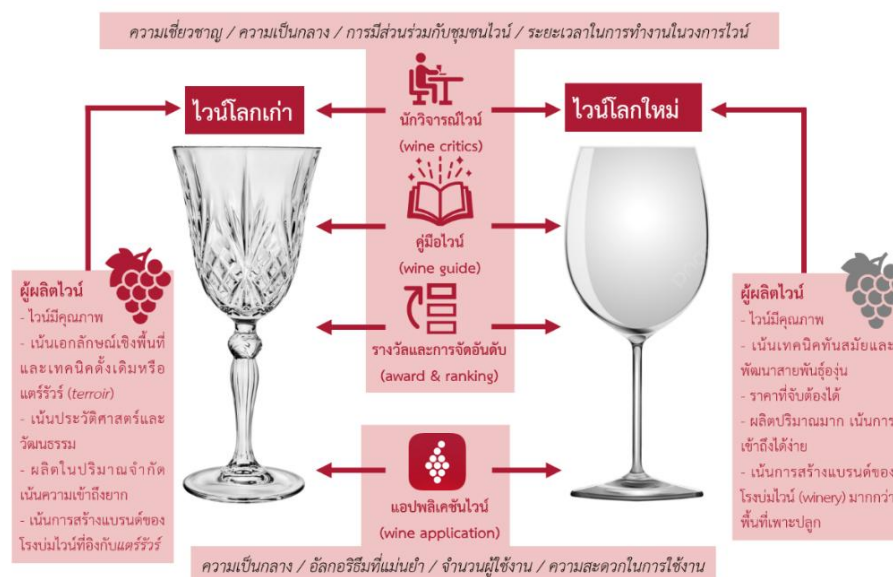
จากการศึกษาแอปพลิเคชันไวน์ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดอย่าง Vivino ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 2010 และในปัจจุบันมีผู้ใช้งานมากถึง 70 ล้านคนทั่วโลก (Vivino, 2024) และคาดการณ์ว่าจะทำรายได้สูงถึง 40,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 2024 นี้ จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้ Vivino เป็นแพลตฟอร์มดิจิทัลด้านไวน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด พบว่า ปัจจัยแรกคือ ความน่าเชื่อถือที่ได้มาจาก “ความเป็นกลาง” เพราะ Vivino ไม่ใช้ผู้ขายไวน์โดยตรงให้กับผู้บริโภค แต่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้บริโภคและผู้ค้าปลีกมากกว่า 700 รายทั่วโลก ทำให้ผู้บริโภครู้สึกว่าการแนะนำที่ได้รับมีความเป็นกลาง มีความน่าเชื่อถือ และส่งผลให้เป็นที่นิยมในหมู่อุปโภค ปัจจัยที่สองคือ การใช้อัลกอริทึม (algorithm) ที่แม่นยำ กล่าวคือ Vivino ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในลักษณะของ machine learning ที่ทำให้สามารถจดจำและเรียนรู้ถึงไวน์ประเภท หรือสไตล์ที่ผู้ใช้งานแต่ละคนชอบ จากการค้นหา การซื้อของผู้ใช้งาน ทำให้ผู้ใช้สามารถค้นหาไวน์ที่ตรงกับรสนิยมของพวกเขาได้ โดยฟังก์ชันนี้เรียกว่า “Match for You” ซึ่งทำงานคล้ายกับการแนะนำภาพยนตร์ ซีรีส์ หรือเพลงในแอปพลิเคชันต่าง ๆ จากการเรียนรู้รสนิยมของผู้ใช้งานนั่นเอง (Shaw, 2021) และปัจจัยประการสุดท้ายของความสำเร็จคือปริมาณผู้ใช้งาน เนื่องจากการเปิดโอกาสให้คนทั่วไปประเมินคุณภาพไวน์ได้นั้น ยังมีผู้ใช้ที่ให้คะแนนและรีวิวไวน์มากเท่าไร การประเมินเฉลี่ยก็ยิ่งมีความแม่นยำมากขึ้น การมีผู้ใช้งานจำนวนมากทำให้แพลตฟอร์มสามารถรวมความคิดเห็นจากผู้ดื่มไวน์ที่หลากหลาย ซึ่งช่วยลดความผิดพลาดจากคะแนนที่มีอคติหรือสุดโต่ง ทำให้ได้คะแนนเฉลี่ยที่น่าเชื่อถือมากขึ้น และจำนวนผู้ใช้งานที่มีอยู่อย่างมากมายนั้น ยังช่วยให้อัลกอริทึมในการคาดการณ์ไวน์ที่ผู้ใช้ชื่นชอบได้ดีขึ้นด้วยเช่นกัน

นอกจากอัลกอริทึมที่ทำงานได้อย่างแม่นยำแล้ว อีกปัจจัยที่ทำให้แอปพลิเคชันเป็นที่นิยมก็คือความสะดวกในการใช้งาน ในขณะที่การจัดอันดับ การให้รางวัล การให้คะแนน ของนักวิจารณ์ไวน์ และคู่มือไวน์นั้นไม่ได้ครอบคลุมไวน์ทั้งหมดที่มีขายในท้องตลาด แต่จะเป็นการเลือกสรรไวน์ที่ทางนักวิจารณ์แต่ละคน และคู่มือแต่ละเจ้าเห็นว่าควรค่าที่จะมาอยู่ในแต่ละลิสต์ที่จัดทำขึ้นมา แต่ในกรณีของแอปพลิเคชันอย่าง Vivino นั้น มีฐานข้อมูลที่ครอบคลุมไวน์เป็นจำนวนมากทุกระดับ ทุกช่วงราคา ทุกแหล่งผลิต และการที่ผู้ใช้งานสามารถนำโทรศัพท์มือถือมาสแกนฉลากไวน์ขณะกำลังเลือกซื้อไวน์เพื่อดูรายละเอียดและคะแนนที่ไวน์แต่ละ

ฉลาดได้เพื่อช่วยในการตัดสินใจได้นั้นเป็นความสะดวกที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคเป็นอย่างดีและตรงจุด ทำให้มีผู้ใช้จำนวนยิ่งมากขึ้นไปอีก ส่งผลให้แพลตฟอร์มเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้นหรือ “มีชื่อเสียง” มากขึ้นนั่นเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การกำกับดูแลมาตรฐานคุณภาพไวน์ในปัจจุบันนั้น ไม่ได้มีตัวแสดงหนึ่งเดียวที่ทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดและตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพไวน์ ตลอดจน ‘ไวน์ที่ดี’ ไม่ได้มีชุดมาตรฐานที่กำหนดตายตัว แต่อยู่ในรูปแบบของ “โลกาภิบาลโดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลาง” โดย “ชื่อเสียง” กลายมาเป็นกลไกสำคัญในการทำให้กระบวนการดังกล่าวดำเนินการไปได้ ดังที่เห็นได้จากแผนภาพที่ 1 โดยเริ่มต้นจากการที่ผู้ผลิตไวน์ต้องพยายามผลิตไวน์ให้ได้คุณภาพ ซึ่งวิธีการ เทคนิค และประเด็นที่ให้ความสำคัญก็แตกต่างกันไประหว่างไวน์โลกเก่าและไวน์โลกใหม่ แต่ไม่ว่าจะเป็นไวน์ที่ผลิตมาจากที่ไหน หากต้องการให้ไวน์ของตัวเองมีชื่อเสียงที่ดี เป็นที่แข่งขันได้ในตลาดภายในประเทศ และตลาดโลก ก็จำเป็นต้องรักษาคุณภาพการผลิตที่ดีไว้ ส่วนการประเมินคุณภาพของไวน์ก็ดำเนินไปโดยการให้ประเมินคุณภาพ การให้คะแนน การจัดอันดับ การให้รางวัล จากนักวิจารณ์ไวน์และคู่มือไวน์ต่าง ๆ ซึ่งทั้งตัวของรางวัล ตัวของนักวิจารณ์ และตัวของคู่มือไวน์เอง ก็มีชื่อเสียงที่ต้องรักษาไว้ ซึ่งปัจจัยที่จะช่วยดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียงของตัวแสดงเหล่านี้ก็ประกอบไปด้วย ความเชี่ยวชาญที่สามารถประเมินคุณภาพไวน์ได้อย่างแม่นยำ การดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางอันจะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วมกับชุมชนไวน์ในรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนระยะเวลาในการทำงานและมีบทบาทอย่างต่อเนื่องในวงการที่เป็นการรับรองถึงประสบการณ์และความคร่ำหวอดที่ช่วยเพิ่มความเชี่ยวชาญนั่นเอง

โลกาภิบาลโดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลาง (Decentralized Reputation-Based Global Governance): กรณีศึกษามาตรฐานคุณภาพไวน์

แผนภาพที่ 1 โลกาภิบาลโดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลางในกรณีมาตรฐานคุณภาพไวน์

ในส่วนของแอปพลิเคชันไวน์ ก็เป็นอีกตัวแสดงหนึ่งที่กระบวนการโลกาภิบาลที่มาช่วยลดความอสมมาตรทางข้อมูลให้กับผู้บริโภค ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาการใช้งานให้มีความสะดวกขึ้น ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น และปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้แอปพลิเคชันมีผู้ใช้งานมากขึ้นอันเป็นที่มาของชื่อเสียงกิตติศัพท์นั้น ได้แก่ ความเป็นกลาง อัลกอริทึมที่แม่นยำ และจำนวนผู้ใช้งาน โดยจำนวนผู้ใช้งานที่มากขึ้นจะทำให้ฐานข้อมูลของแพลตฟอร์มใหญ่ขึ้น ส่งผลให้

แอปพลิเคชันสามารถพัฒนาอัลกอริทึมได้แม่นยำขึ้น และการให้คะแนนการประเมินไวน์ที่แม่นยำมากขึ้น เช่นเดียวกัน ซึ่งการจะดึงดูดให้คนมาใช้งานมากขึ้นนั้น ความสะดวกในการใช้งานจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การออกแบบให้ผู้คนสามารถใช้งานแอปพลิเคชันได้ทุกที่ ทุกเวลา และครอบคลุมไวน์ส่วนมากในตลาดคือ หัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของความสำเร็จของแอปพลิเคชันไวน์นั่นเอง

4. บทสรุป

โลกาภิบาลโดยชื่อเสียงกิตติศัพท์แบบไร้ศูนย์กลางนั้นเป็นการนำเอาแนวคิด reputation-based governance หรือการกำกับดูแลโดยชื่อเสียงของ Lucio Picci ที่เน้นการใช้ “ชื่อเสียง” มาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการกำกับดูแลการทำงานของระบบราชการภายในประเทศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เขามองว่าระบบกำกับดูแลที่อิงกับชื่อเสียงจะสร้างความรับผิดชอบ ป้องกันการทุจริต ผ่านเครือข่ายตัวแสดงมากกว่าพึ่งพาโครงสร้างแบบลำดับชั้นตามแบบระบบราชการดั้งเดิม แต่งานวิจัยฉบับนี้เป็นการพัฒนาแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในบริบทที่แตกต่างออกไป คือ บริบทของวงการอุตสาหกรรมไวน์ระหว่างประเทศที่ไม่ได้มีศูนย์กลางอำนาจที่ชัดเจน ทำให้กระบวนการโลกาภิบาลมาตรฐานคุณภาพไวน์มีรูปแบบกระจายอำนาจอย่างเต็มที่ เนื่องจากไม่มีหน่วยงานใด ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานสาธารณะหรือเอกชน ที่ครอบงำกระบวนการกำกับดูแล การประเมินคุณภาพไวน์ต้องพึ่งพาตัวแสดงที่หลากหลายตามที่ได้กล่าวในรายละเอียดไปแล้ว ดังนั้นแล้ว ในขณะที่สำหรับ Picci “ชื่อเสียง” เป็นเครื่องมือที่ทำให้ระบบการกำกับดูแลและระบบราชการที่มีอยู่มีความโปร่งใสขึ้น แก้ไขปัญหาอันไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ตลอดจนมีความยืดหยุ่นปรับตัวกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้มากขึ้น “ชื่อเสียง” ในการกำกับดูแลมาตรฐานคุณภาพไวน์ในระดับโลกคือเครื่องมือในการกำกับดูแลหลักที่นอกจากจะกำกับดูแลคุณภาพไวน์แล้ว ยังกำกับดูแลคุณภาพของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทั้งหมดด้วย

ในส่วนของการเสนอจากงานวิจัยฉบับนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ก็คือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ โดยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนั้น เมื่อพิจารณาแล้วว่าการกำกับดูแลมาตรฐานไวน์ในปัจจุบันขึ้นอยู่กับ “ชื่อเสียงกิตติศัพท์” หากประเทศไทยต้องการจะพัฒนาอุตสาหกรรมไวน์ นอกจากจะเน้นเรื่องการพัฒนาผลผลิตที่มีคุณภาพแล้ว อาจจะต้องเน้นเรื่องของการสร้างแบรนด์ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการประกวดแข่งขันในระดับโลกให้มากขึ้น นอกจากนี้แล้วการสร้างความสำเร็จเรื่องไวน์ให้กับบุคลากรในประเทศก็มีความสำคัญ หากในอนาคตมีนักวิจารณ์ไวน์ ซอมเมอลิเยร์ นักเขียนเกี่ยวกับไวน์ ที่มีชื่อเสียงจากประเทศไทย ก็น่าจะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะทำให้ไวน์ไทยปักหมุดในการรับรู้ของผู้บริโภคระดับโลกได้

สำหรับข้อเสนอแนะทางวิชาการนั้น งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการต่อยอดการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับโลกาภิบาล หรือการกำกับดูแลระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจาก มีกิจกรรมข้ามชาติมากมายเกิดขึ้นในโลกที่ปราศจากอำนาจกลางหรือที่เรียกว่าภาวะอนาธิปไตย ฉะนั้นการกำกับดูแลประเด็นข้ามชาติในแต่ละประเด็นก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นแล้ว การศึกษากระบวนการโลกาภิบาลในประเด็นที่หลากหลาย ที่มีรูปแบบที่ต่างกันอย่างออกไปก็จะทำให้เราเกิดความเข้าใจลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับความหลากหลายของกระบวนการโลกาภิบาลนั่นเอง ฉะนั้น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนก็คือ ควรมีการศึกษากำกับดูแลระหว่างประเทศโดยใช้กรณีศึกษาอื่น ที่แตกต่างหลากหลายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับ global governance ให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น

Reference

- Anson, J. (2017). *Anson: What Thomas Jefferson did in Bordeaux*. Retrieved from <https://www.decanter.com/wine-news/opinion/news-blogs-anson/thomas-jefferson-bordeaux-wine-353642/>
- Beverage Trade Network. (n.d.). *Judging Process*. Retrieved from <https://sommelierschoiceawards.com/en/judging-process-247.htm>
- Brown, L. (2024). Robert Parker: *The Wine Critic's Profound Impact On The Wine Industry*. Retrieved from <https://www.wineandnews.com/knowledge/robert-parker>
- CAL Expo. (n.d.). *California Commercial Wines*. Retrieved from <https://calexpostatefair.com/competitions/california-commercial-wine/>
- Château Margaux. (2024). *Five forward-looking centuries 1500-2024*. Retrieved from <https://www.chateau-margaux.com/en/le-domaine/histoire>
- Cocks, C. (2004). *Bordeaux and Its Wines*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Concha y Toro. (n.d.). *In the tireless and passionate search of excellence*. Retrieved from <https://conchaytoro.com/en/>
- Decanter. (n.d.). *How we judge wine at Decanter World Wine Awards*. Retrieved from <https://www.decanter.com/decanter-world-wine-awards/how-we-judge-wine-at-decanter-world-wine-awards-521278/>
- Decanter China staff. (2015). *The Decanter timeline: 1975 – 2015*. Retrieved from <https://www.decanterchina.com/en/knowledge/trivia/the-decanter-timeline-1975-2015>
- International Wine and Spirits Research. (n.d.). *IWSR*. Retrieved from <https://www.theiwsr.com/>
- International Wine Challenge. (n.d.). *About the Challenge*. Retrieved from <https://www.internationalwinechallenge.com/template.html>
- Johnson, H., & Robinson, J. (2019). *The World Atlas of Wine, 8th edition*. Retrieved from <https://www.jancisrobinson.com/learn/booksDVDsapps/world-atlas-wine-8th-edition>
- Kanonkop. (n.d.). *Our Story*. Retrieved from <https://kanonkop.co.za/our-story/>
- Karlsson, B. (2022). *The wine world's most powerful brands are mainly found outside of Europe*. Retrieved from <https://www.bkwine.com/news/wine-worlds-most-powerful-brands/>
- Loudermilk, S. (n.d.). *The Wizard of Wine: Robert Parker, the father of modern wine criticism, ages like fine wine*. Retrieved from <https://www.baltimoremagazine.com/section/fooddrink/robert-parker-ages-like-fine-wine/>
- Mason, O. (2023). *Invivo X, SJP: Sarah Jessica Parker's wine range, including new low-alcohol duo*. Retrieved from <https://www.decanter.com/wine-news/invivo-x-sjp-sarah-jessica-parkers-wine-range-including-new-low-alcohol-wine-duo-514695/>
- MUNDUS VINI. (n.d.). *General*. Retrieved from <https://www.meininger.de/en/wine/tastings/mundus-vini-faq>
- Opus One. (n.d.). *One vision One wine*. Retrieved from <https://en.opusonewinery.com/>
- Pearl, J. (2023). *The Evolution and Impact of the 100-Point Wine Scoring System*. Retrieved from <https://www.winemerchantswest.com/the-evolution-and-impact-of-the-100-point-wine-scoring-system/>
- Penfolds. (n.d.). *Making Remarkable Wines Since 1844*. Retrieved from https://www.penfolds.com/en/home?srsId=AfmBOorN9UKhBEo_8LLHqajDI269w5B8gowxvGoGcIPdZue9u39cAett

-
- Perrotti-Brown, L. (2019). *A Tribute to Robert M. Parker Jr.* Retrieved from <https://winejournal.robertparker.com/gourmet/robert-parker-retires-from-wine-advocate>
- Picci, L. (2011). *Reputation-Based Governance*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Pinevich-Todoriuk, O. (2024). *Concours Mondial de Bruxelles: The Blind Tasting Under the Mexican Sky*. Retrieved from <https://drinks.ua/news/concours-mondial-de-bruxelles-mexico-2024-en/>
- Platter's Wine. (n.d.). *Platter's wine rating system*. Retrieved from https://www.wineonaplatter.com/wine_ratings
- Robinson, J. (2024). *Jancis Robinson – the long version*. Retrieved from <https://www.jancisrobinson.com/jancis-robinson-the-long-version>
- Robinson, J. (n.d.). *How we score*. Retrieved from <https://www.jancisrobinson.com/how-we-score>
- Screaming Eagle. (n.d.). *Join Our Waiting List*. Retrieved from <https://www.screamingeagleallocations.com/maillinglist/>
- Shaw, H. (2021). *How Vivino is shaping the future of wine retail*. Retrieved from <https://www.thedrinksbusiness.com/2021/03/how-vivino-is-shaping-the-future-of-wine-retail/>
- Snoop Dogg. (n.d.). *19 Crimes*. Retrieved from <https://snoopdogg.com/campaigns/19-crimes/>
- Suckling, J. (2021). *Great Wines of The World 2021 Masterclass Series*. Retrieved from <https://www.jamessuckling.com/event/great-wines-world-2021-masterclasses/>
- Suckling, J. (2023). *Top 100 World Wines 2023 and Wine of the Year*. Retrieved from <https://www.jamessuckling.com/wine-tasting-reports/top-100-world-wines-2023-and-our-wine-of-the-year/>
- Suckling, J. (2024a). *James Suckling Great Wines World Bangkok 2024*. Retrieved from <https://www.jamessuckling.com/event/james-suckling-great-wines-world-bangkok-2024/>
- Suckling, J. (2024b). *Top 100 Value Wines of 2023 (\$40 Or Less!)*. Retrieved from <https://www.jamessuckling.com/wine-tasting-reports/top-100-value-wines-2023-40/>
- Suckling, J. (n.d.). *Blind Tasting Masterclasses: China vs The World & Bordeaux 2010*. Retrieved from <https://www.jamessuckling.com/wine-tasting-reports/blind-tastings-highlight-november-26-great-wines-world-masterclasses-hong-kong/?print=print>
- The Europe Entrepreneur. (n.d.). *Vivino Startup Story: How Vivino Became the Powerhouse of Wine Retail*. Retrieved from <https://theuropeentrepreneur.com/vivino-startup-story-how-vivino-became-the-powerhouse-of-wine-retail/>
- Vins De Bordeaux. (n.d.-a). *Broker*. Retrieved from <https://www.bordeaux.com/us/Our-know-how/Wine-Professions/Broker>
- Vins De Bordeaux. (n.d.-b). *Négoce*. Retrieved from <https://www.bordeaux.com/fr/Notre-savoir-faire/Metiers/Negoce>
- Vivino. (2024). *Vivino Community Awards*. Retrieved from <https://www.vivino.com/GB/en/articles/vivino-community-awards-uk>
- Wine-Searcher. (2024a). *Jancis Robinson*. Retrieved from <https://www.wine-searcher.com/critics-1-jancis+robinson>
- Wine-Searcher. (2024b). *Robert Parker The Wine Advocate*. Retrieved from <https://www.wine-searcher.com/critics-27->

-
- robert+parker+the+wine+advocate?srsltid=AfmBOorCpnvIYi8eev_yEtCKqC6ulFXoHlZHAMExf3VSLPz-fl5Gw5EF
- Wine Enthusiast. (n.d.). *Best of Lists: This Year's Most Amazing Wines Under \$20*. Retrieved from <https://www.wineenthusiast.com/toplists/best-buys-2023/>
- Wine Spectator. (2016). *Wine Spectator Celebrates 40 Years with Commemorative Issue and Website*. Retrieved from <https://www.winespectator.com/articles/wine-spectator-celebrates-40-years>
- Wine Spectator. (2022). *About The Top 100 of 2022*. Retrieved from <https://top100.winespectator.com/2022/>
- Wine spectator. (n.d.-a). *Blind Tasting*. Retrieved from <https://www.winespectator.com/tags/blind-tasting>
- Wine Spectator. (n.d.-b). *James Suckling*. Retrieved from <https://www.winespectator.com/authors/jsuckling>
- Yellow Tail. (n.d.). *Crowned The World's #1 Most Powerful Wine Brand*. Retrieved from <https://www.yellowtailwine.com/en-us/news/crowned-the-worlds-1-most-powerful-wine-brand/>

Militarization and the Role of Military Attaché Wives in Supporting Thai Defense Diplomacy

Preechaya Yossomsak ^a

Article Info

Article history:

Received May 26, 2026.

Revised June 12, 2026.

Accepted June 29, 2026.

Keywords:

Defence Diplomacy,
militarization, feminization,
housewifization, military
attaché wives

Abstract

This qualitative research examines and analyzes the role of military attaché wives in supporting Thailand's preventive diplomacy policy. The study employed in-depth interviews with 15 military attaché wives and document analysis. The research objectives were to: (1) explore the roles and functions of military attaché wives in both formal and informal diplomatic activities; (2) analyze how wives participate in social networking and support military operations; and (3) examine the impacts of these roles on their personal and family lives.

The research findings reveal significant dynamics of militarization processes in the context of Thailand's preventive diplomacy, which have dissolved the boundaries between operational spaces (public sphere) and family or personal life (private sphere) through two interconnected mechanisms: feminization and housewifization. It is femininity itself, understood as a set of socially constructed attributes including warmth, hospitality, and cultural grace, that is militarized and strategically channeled to serve the objectives of preventive diplomacy. The wives, in this sense, function as the vessels through which this militarized

femininity is performed and deployed in social and diplomatic spaces. Simultaneously, in the dimension of housewifization, wives' caregiving roles are extended from their families to the military family which encompass diverse groups of military personnel, including military attaché husbands, government officials visiting from abroad, and exchange military cadets. Additionally, they manage their homes as informal diplomatic spaces.

The convergence of these two processes creates what may be termed "feminine-domestic diplomacy," which securitizes skills and labor categorized as "women's work" and "housework" by incorporating them into the apparatus of state security and preventive diplomacy. However, the expansion of these roles results in loss of personal freedom, increased physical and emotional labor burdens, and lack of formal recognition, despite wives' significant contributions to the success of preventive diplomacy policy.

^a Lecturer, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Bangkok 10240, Thailand. E-mail: preechayakirdchok@gmail.com

ยุทธากิวัตต์กับบทบาทของภริยาผู้ช่วยทูตทหารในการสนับสนุนการทูตเชิงป้องกันของไทย

ปรีชญา ยศสมศักดิ์^a

Article Info

Article history:

Received 26 พฤษภาคม 2569.

Revised 12 มิถุนายน 2569.

Accepted 29 มิถุนายน 2569.

คำสำคัญ:

การทูตเชิงป้องกัน, ยุทธากิวัตต์,
การทำให้เป็นหญิง, การทำให้เป็น
แม่บ้าน, ภริยาผู้ช่วยทูตทหาร

Abstract

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของภริยาผู้ช่วยทูตทหารในการสนับสนุนนโยบายการทูตเชิงป้องกันของไทย โดยใช้กรอบแนวคิดการยุทธากิวัตต์ (militarization) การทำให้เป็นหญิง (feminization) และการทำให้เป็นแม่บ้าน (housewifization) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ การศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกภริยาผู้ช่วยทูตทหารจำนวน 15 ราย ประกอบกับการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ (1) สำรวจบทบาทและหน้าที่ของภริยาผู้ช่วยทูตทหารในกิจกรรมทางการทูตทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (2) วิเคราะห์วิธีการที่ภริยามีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายทางสังคมและการสนับสนุนการดำเนินงานทางทหาร และ (3) ศึกษาผลกระทบของบทบาทดังกล่าวต่อชีวิตส่วนตัวและครอบครัว

ผลการวิจัยเผยให้เห็นพลวัตที่สำคัญของกระบวนการยุทธากิวัตต์ในบริบทการทูตเชิงป้องกันของไทย ที่ได้สลายเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่ในการปฏิบัติการกิจ (พื้นที่สาธารณะ) และครอบครัวหรือชีวิตส่วนตัว (พื้นที่ส่วนตัว) ผ่านกลไกสองประการที่ทำงานร่วมกัน คือ การทำให้เป็นหญิง และการทำให้เป็นแม่บ้าน กล่าวคือ ในมิติการทำให้เป็นหญิง ภริยาถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนอำนาจในการโน้มน้า (soft power) ในการทูต

เชิงป้องกันผ่านทักษะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดว่าเป็นคุณลักษณะของผู้หญิง เช่น การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการเป็นทูตวัฒนธรรมในพื้นที่สาธารณะ ขณะเดียวกัน ในมิติการทำให้เป็นแม่บ้าน ภริยาถูกขยายบทบาทการดูแลจากครอบครัวไปสู่การดูแลกำลังพลหลากหลายกลุ่ม ได้แก่ สามัญผู้ช่วยทูตทหาร ข้าราชการที่มาดูงานในต่างประเทศ และนักเรียนทหารแลกเปลี่ยน รวมถึงการจัดการบ้านให้เป็นพื้นที่การทูตไม่เป็นทางการ

การทำงานร่วมกันของกระบวนการทั้งสองทำให้เกิดสิ่งที่การศึกษานี้เรียกว่า "การทูตผ่านความเป็นหญิงและความเป็นแม่บ้าน" (Feminine-Domestic Diplomacy) ที่แปลงทักษะและแรงงานที่ถูกจัดประเภทเป็น "งานผู้หญิง" และ "งานบ้าน" ให้กลายเป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่สนับสนุนนโยบายความมั่นคงของรัฐ อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของบทบาทดังกล่าวส่งผลให้เกิดการสูญเสียเสรีภาพส่วนตัว ภาระแรงงานที่เพิ่มขึ้นทั้งทางกายและอารมณ์ และการขาดการยอมรับอย่างเป็นทางการ แม้ว่าการขยายตัวของภริยาจะมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของนโยบายการทูตเชิงป้องกัน.

^a อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร 10240 ไทย E-mail: preechayakirdchok@gmail.com

1. บทนำ

ในยุคที่ความมั่นคงระหว่างประเทศมีความซับซ้อนและพลวัตมากขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันประเทศได้พัฒนาไปไกลกว่าการพึ่งพาขีดความสามารถทางทหารแต่เพียงอย่างเดียว การใช้กำลัง (Hard Power) ในฐานะเครื่องมือหลักของรัฐในการกำกับดูแลความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเริ่มถูกตั้งคำถามมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่การใช้กำลังทหารในการแก้ไขข้อขัดแย้งกลายเป็นประเด็นถกเถียงทางจริยธรรมในเวทีระหว่างประเทศ กองทัพในหลายประเทศจึงปรับทิศทางนโยบายโดยหันมาใช้เครื่องมือทางการทูตสาธารณะผ่านกลไกทางทหารมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติการบรรเทาทุกข์ การฝึกอบรมทางทหารระหว่างประเทศ หรือการแลกเปลี่ยนบุคลากรทางทหาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการนำเครื่องมือทางการทูตสาธารณะมาใช้เพื่อขับเคลื่อนนโยบายการทูตเชิงป้องกัน

แนวคิดการทูตเชิงป้องกัน (Defence Diplomacy) หรือการทูตด้านกลาโหม (Military Diplomacy) จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐใช้ในการปกป้องผลประโยชน์ด้านความมั่นคง โดยหัวใจของการทูตเชิงป้องกันคือการบูรณาการเครื่องมือทางการทูตและการทหารเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความไว้วางใจและเสริมสร้างเสถียรภาพความมั่นคงระหว่างประเทศ ซึ่งแนวคิดนี้จะแตกต่างจากแนวคิดทางการทหารแบบดั้งเดิมที่เน้นการสร้างพันธมิตร การสะสมอาวุธ หรือการเตรียมกำลังรบเป็นหลัก ตัวแสดงสำคัญที่ขับเคลื่อนการทูตเชิงป้องกันในระดับปฏิบัติการคือผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร (Defense Attaché) ซึ่งมีหน้าที่ดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงและการทหารทั้งในระดับระหว่างประเทศและระดับบุคคล รักษาความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเจ้าบ้าน และแสวงหาแนวทางที่จะนำมาซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (Winger, 2014; Geneva Center for the Democratic Control of Armed Force, 2007)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาทางวิชาการได้ให้ความสนใจกับบทบาทของผู้ช่วยทูตทหารในฐานะตัวแสดงหลักของการทูตเชิงป้องกันเป็นอย่างดี แต่บทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารยังคงถูกมองข้าม ทำให้เกิดช่องว่างทางวิชาการ (research gap) ที่สำคัญในการทำความเข้าใจภาพรวมที่สมบูรณ์ของการทูตเชิงป้องกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ใกล้เคียงกับช่องว่างทางวิชาการสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มหลัก กลุ่มแรกคืองานศึกษาบทบาทของภรรยาทหารในบริบทภายในประเทศ โดยเฉพาะงานของ ซินเธีย เอ็นโล (Cynthia Enloe) ที่ชี้ให้เห็นว่าภรรยาทหารมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนกองทัพผ่านแรงงานที่มองไม่เห็นและไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความพร้อมและประสิทธิภาพของกองกำลัง (Enloe, 2000, pp. 153-197; 2007, pp. 63-93; 2014, pp. 125-173) รวมถึงงานของ ทวีเคราะห์กระบวนการยุทธศาสตร์ชีวิตของภรรยาทหารและบทบาทในการผลิตซ้ำทางสังคม (social reproduction) ที่คำจูนสถาบันทหาร (Oliver, 2020) กลุ่มที่สองคืองานศึกษาบทบาทของภรณานักการทูต (diplomatic spouses) ที่แสดงให้เห็นว่าตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ภรณานักการทูตมีบทบาทสำคัญในการจัดการงานสังคม สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลสำคัญในประเทศเจ้าบ้าน และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาติในพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการ (Wood, 2020) ตลอดจนงานการส่งเสริมการทูตผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนนักการทูต (Gingras, 2024) แม้ทั้งงานวิจัยทั้งสองกลุ่มจะให้ข้อมูลที่มีคุณค่า แต่ต่างก็มีข้อจำกัดของตนเอง กล่าวคือ งานกลุ่มแรกมุ่งเน้นบริบทภายในประเทศโดยไม่ได้ขยายไปสู่มิติการทูตระหว่างประเทศ ขณะที่งานกลุ่มที่สองเน้นการทูตพลเรือนโดยไม่ได้อธิบายบริบทเฉพาะของการทูตทางทหาร ดังนั้น ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารซึ่งดำรงอยู่ในจุดตัดระหว่างโลกทางการทหารและโลกทางการทูตจึงยังคงเป็นพื้นที่ที่ขาดการศึกษาอย่างจริงจัง

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีเป้าหมายในการทำความเข้าใจบทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารที่จำเป็นต้องอาศัยมุมมองทางสตรีนิยม (feminist lens) เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ โดยเฉพาะนักวิชาการสตรีนิยมในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ตั้งคำถามสำคัญว่า ผู้หญิงอยู่ที่ไหนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และทฤษฎีที่มีอยู่ได้รวมเอาประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงไว้ด้วยหรือไม่ (Enloe, 2014, pp. 6-13) คำถามเหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อว่าชายและหญิงรับรู้และมีประสบการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกัน มุมมองจากฝั่งใดฝั่งหนึ่งจึงไม่เพียงพอต่อการอธิบายความเป็นจริงของโลก การบูรณาการมุมมองสตรีนิยมเข้ากับการศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศจึงไม่เพียงช่วยเพิ่มความเข้าใจในประเด็นด้านความมั่นคง แต่ยังท้าทายโครงสร้างอำนาจที่หลักให้ผู้หญิงตกอยู่ในบริเวณชายขอบ (Sjoberg, 2010, pp. 1-6) และเปิดเผยให้เห็นว่าบรรทัดฐานและลำดับชั้นทางเพศมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและดำเนินนโยบายความมั่นคงของรัฐ โดยที่ทฤษฎีกระแสหลักอย่างทฤษฎีสถิตนิยมมักมองข้ามมิตินี้ไป (Tickner, 2014, pp. 3-16)

ในบริบทนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้แนวคิดยุทธาภิวัตน์ (Militarization) เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์จะช่วยอธิบายได้ว่ากองทัพอาศัยผู้หญิงในฐานะแรงงานทั้งในพื้นที่สาธารณะและควบคุมชีวิตของผู้หญิงในพื้นที่ส่วนตัวเพื่อให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของกองทัพ กล่าวคือ กองทัพพึ่งพาผู้หญิงในหลายบทบาทและหลายสถานะ ทั้งผู้หญิงที่อยู่ภายในโครงสร้างทหารโดยตรง เช่น พยาบาลทหารและทหารหญิง และผู้หญิงที่อยู่ชายขอบของสถาบัน เช่น พนักงานบริการทางเพศ (sex workers) ที่ถูกจัดการและควบคุมโดยกองทัพเพื่อรักษาขวัญกำลังใจของกำลังพล รวมไปถึงภรรยาทหารซึ่งถูกคาดหวังให้แบกรับแรงงานที่มองไม่เห็นในพื้นที่ส่วนตัวเพื่อค้ำจุนการปฏิบัติงานของสถาบันทหาร บทบาทเหล่านี้แม้จะมีลักษณะแตกต่างกัน แต่ล้วนสะท้อนให้เห็นว่ากองทัพใช้ประโยชน์จากผู้หญิงอย่างเป็นระบบโดยไม่จำกัดอยู่เพียงในพื้นที่การรบ ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาบทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารในฐานะแรงงานที่ไม่เป็นทางการซึ่งดำรงอยู่ในจุดตัดระหว่างพื้นที่ส่วนตัวของครอบครัวและพื้นที่สาธารณะของการทูตระหว่างประเทศ (Enloe, 2000, pp. 153-197) ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารจึงตกอยู่ในสถานะที่ซับซ้อนเป็นพิเศษ เนื่องจากพวกเธอต้องเผชิญกับการทับซ้อนของบรรทัดฐานทางสังคมภายในกองทัพ พิธีการทางการทูต ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวพร้อมกันในคราวเดียว บทบาทของพวกเธอจึงเป็นจุดตัดที่สำคัญระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ระหว่างการทหารและการทูต และระหว่างโครงสร้างอำนาจทางเพศกับการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งในกรณีของประเทศไทย แม้กองทัพไทยจะไม่มีฐานทัพในต่างประเทศเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาหรือประเทศมหาอำนาจอื่นๆ แต่กองทัพไทยส่งผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารไปประจำการในต่างประเทศทั่วโลก โดยในปี พ.ศ. 2567 มีผู้ช่วยทูตทหารไทยประจำอยู่ใน 25 ประเทศ รวมจำนวนทั้งสิ้น 68 นาย (Directorate of Intelligence, 2024) และภรรยาของผู้ช่วยทูตทหารเหล่านี้ต่างต้องติดตามไปประจำการด้วย ทำให้การศึกษารoles บทบาทของพวกเธอเป็นหน้าต่างสำคัญในการทำความเข้าใจมิติที่ถูกมองข้ามของการดำเนินนโยบายการทูตเชิงป้องกันของไทย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารในการสนับสนุนนโยบายการทูตเชิงป้องกันของไทยภายใต้กรอบแนวคิดยุทธาภิวัตน์ โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกภรรยาผู้ช่วยทูตทหารจำนวน 15 ราย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแรงงานที่ถูกจัดประเภทว่าเป็น "งานของผู้หญิง" ทั้งในพื้นที่สาธารณะผ่านกระบวนการทำให้เป็นหญิง (feminization) และในพื้นที่ส่วนตัวผ่านกระบวนการทำให้เป็นแม่บ้าน (housewifization) ถูกแปลงให้กลายเป็นทรัพยากรทางการทูตที่ไม่เป็นทางการซึ่งค้ำจุนการดำเนินนโยบายการทูตเชิงป้องกันโดยที่รัฐและกองทัพไม่ต้องจ่ายต้นทุนที่แท้จริง ข้อค้นพบเหล่านี้ไม่เพียงเติมเต็ม

ช่องว่างทางวิชาการในการศึกษาการทูตเชิงป้องกัน แต่ยังเปิดเผยให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพที่ฝังลึกอยู่ในโครงสร้างของสถาบันทหารและนโยบายความมั่นคงของไทย

2. การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและพัฒนาการของการทูตเชิงป้องกัน

การทูตเชิงป้องกัน (Defence Diplomacy) หรือการทูตด้านกลาโหม (Military Diplomacy) ปรากฏขึ้นครั้งแรกในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ในเอกสารยุทธศาสตร์ของกระทรวงกลาโหมสหราชอาณาจักร โดยมีจุดเริ่มต้นจากความพยายามของประเทศยุโรปตะวันตกในการใช้ความร่วมมือทางทหารช่วยให้ประเทศยุโรปตะวันออกปฏิรูปได้อย่างมีประสิทธิภาพหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต (Cotty & Forster, 2004, pp. 5-11) การทูตเชิงป้องกันคือการใช้ทรัพยากรทางการทหารและการทูตเพื่อส่งเสริมเป้าหมายด้านนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงแห่งชาติ ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การเจรจาทางทหาร การฝึกซ้อมร่วม และการแลกเปลี่ยนบุคลากร โดยมีเป้าหมายหลักคือการสร้างความเชื่อมั่น ลดความตึงเครียด และสร้างพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ (Drab, 2018) นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งออกได้เป็นแบบปฏิบัติการ (pragmatic) ที่มุ่งรักษาสถานะเดิม และแบบเปลี่ยนแปลง (transformative) ที่มุ่งปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยรัฐในเอเชียส่วนใหญ่ดำเนินนโยบายในแบบแรก (Tan, 2012) ในขณะที่อีกมุมมองหนึ่งแบ่งการทูตเชิงป้องกันออกเป็นสามมิติ ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจ การส่งเสริมความสัมพันธ์พลเรือนกับทหาร และการเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการรักษาสันติภาพ (Cotty & Forster, 2004)

การทูตเชิงป้องกันยังถูกอธิบายว่าเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจในการโน้มน้า (Soft Power) ผ่านกิจกรรมทางทหารที่ถ่ายทอดแนวคิดและค่านิยมข้ามพรมแดน โดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำทางการทหารที่สามารถแปลงแนวคิดร่วมกันไปสู่นโยบายได้โดยตรง (Winger, 2014) สอดคล้องกับหลักฐานที่พบว่าแม้แต่กิจกรรมวัฒนธรรมทางทหาร เช่น การแสดงวงโยธวาทิต Royal Edinburgh Military Tattoo ก็ช่วยสร้างโอกาสการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับบุคคลสำคัญทั่วโลก ควบคู่กับแสนยานุภาพด้านอาวุธที่ช่วยเสริมความน่าเชื่อถือ (The Defence Committee, 2023) ในระดับปฏิบัติ กิจกรรมด้านมนุษยธรรมและการฝึกอบรมทางทหารช่วยปรับภาพลักษณ์ของกองทัพให้เป็นมิตรมากขึ้นและสามารถเปลี่ยนคู่ปรปักษ์ที่อาจเกิดขึ้นให้กลายเป็นพันธมิตรได้ (Kaaradag, 2017) อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจละมุนทางทหารที่ไม่เหมาะสมอาจให้ผลตรงกันข้าม ดังกรณีสหรัฐอเมริกาหลังเหตุการณ์ 9/11 ที่การใช้กำลังทหารมากเกินไปส่งผลให้เกิดความรู้สึกต่อต้านในระดับนานาชาติ โดยเสนอแนะว่าควรบูรณาการการดำเนินงานของกระทรวงกลาโหมเข้ากับนโยบายต่างประเทศและใช้แนวทางพหุภาคีมากขึ้น (Diez, 2010) ทั้งนี้แม้ชนชั้นนำในหลายประเทศจะเห็นพ้องกันถึงความสำคัญของการทูตเชิงป้องกัน แต่ส่วนใหญ่ยังคงเข้าใจแนวคิดนี้จากมุมมองการทูตแบบดั้งเดิมเป็นหลัก (Bueno, 2023)

บทบาทและหน้าที่ของผู้ช่วยทูตทหาร และการทูตเชิงป้องกันของไทย

ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร (Military/Defence Attaché) คือเจ้าหน้าที่ทางการทูตที่ได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงกลาโหมให้ประจำการในสถานเอกอัครราชทูตต่างประเทศ โดยมีบทบาทแตกต่างจากนักการทูตพลเรือนที่ดูแลมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมโดยรวม ผู้ช่วยทูตทหารมุ่งเน้นที่การรักษาผลประโยชน์ทางทหารของรัฐโดยเฉพาะ ความรับผิดชอบหลักของผู้ช่วยทูตทหารสามารถสรุปได้ห้าด้าน ได้แก่ (1) สร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพของประเทศตนกับกองทัพของประเทศเจ้าบ้าน (2) ติดตามและรวบรวมข่าวสารด้าน

ความมั่นคงเพื่อประกอบการตัดสินใจดำเนินนโยบาย (3) ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางทหารแก่เอกอัครราชทูตและเจ้าหน้าที่สถานทูต (4) ประสานงานการตอบสนองทางทหารและความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมในสถานการณ์วิกฤต และ (5) ส่งเสริมเสถียรภาพในภูมิภาคผ่านการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น บทบาทในโครงการความร่วมมือเพื่อสันติภาพขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างเสถียรภาพของภูมิภาคยุโรปตะวันออกและคาบสมุทรบอลข่าน (Geneva Center for the Democratic Control of Armed Force, 2007; Drab, 2018)

สำหรับประเทศไทย การส่งผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารไปประจำการในต่างประเทศมีพัฒนาการยาวนานนับตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ในปี 1913 เมื่อมีการแต่งตั้งร้อยเอกหม่อมเจ้าอมรทัต กฤดากร เป็น "ผู้ช่วยทูตในราชการทหารบก" เพื่อสานสัมพันธ์ไมตรีกับฝ่ายพันธมิตรหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การทูตทางทหารของไทยมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ไทยพ้นจากสถานะประเทศผู้แพ้สงคราม โดยรัฐบาลไทยใช้คณะทูตทหารพิเศษเพื่อโน้มน้าวให้ประเทศสัมพันธมิตรยอมรับว่าการประกาศสงครามมิใช่เจตนาของไทยแต่เกิดจากแรงกดดันของญี่ปุ่น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศไทยที่ยึดมั่นในความเป็นเอกราชและ ราชอาณาจักรนิยม (Winichakul, 1994) ในยุคสงครามเย็น การทูตเชิงป้องกันของไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วภายใต้นโยบาย "ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด" ที่ดำเนินความสัมพันธ์กับมหาอำนาจหลายฝ่ายสลับกันไปตามบริบท (Chambers, 2023) จนกระทั่งวิกฤตเศรษฐกิจปี 1997 ทำให้ต้องระงับและยุบสำนักงานผู้ช่วยทูตทหารในหลายประเทศชั่วคราว ก่อนจะฟื้นตัวและขยายเครือข่ายอีกครั้ง โดยในปี 2567 มีผู้ช่วยทูตทหารไทยประจำอยู่ใน 25 ประเทศ รวมทั้งสิ้น 68 นาย (Directorate of Intelligence, 2024)

ในปัจจุบัน การทูตเชิงป้องกันของไทยดำเนินภายใต้วิสัยทัศน์ "มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน" และรัฐธรรมนูญหมวด 5 มาตรา 52 โดยมุ่งเน้น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การฝึกอบรมทางทหาร การแลกเปลี่ยนด้านการศึกษาวิชาทหาร การปฏิบัติการรักษาสันติภาพ และการสร้างสัมพันธ์ในระดับผู้นำกองทัพ (Chambers, 2023) ทั้งนี้ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการทูตฝ่ายทหาร พุทธศักราช 2527 ข้อ 24 ได้กำหนดหน้าที่ของผู้ช่วยทูตทหารไว้อย่างชัดเจน ครอบคลุมตั้งแต่การเป็นผู้แทนกองทัพในพิธีต่าง ๆ การเป็นที่ปรึกษาแก่เอกอัครราชทูต การสังเกตการณ์และประสานงานด้านกิจการทหาร ไปจนถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์และอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ทางทหารที่เดินทางเข้าประเทศเจ้าบ้าน อย่างไรก็ตาม วิชัย ชูเชิด (Chucherd, 2023) ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายการทูตเชิงป้องกันของไทยยังมีอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ การขาดกรอบนโยบายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การขาดการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ กิจกรรมความร่วมมือที่ไม่สอดคล้องกับการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติในบางกรณี และการขาดมาตรฐานในการคัดเลือกและพัฒนาบุคลากรสำหรับงานด้านการทูตเชิงป้องกัน

สิ่งที่น่าสังเกตคือบทบาทของผู้ช่วยทูตทหารไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการประสานงานทางทหารอย่างเป็นทางการเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมมิติการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ต้องอาศัยการสนับสนุนจากเครือข่ายใกล้ชิด โดยเฉพาะกลุ่มสมรสซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศและเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของภารกิจทางการทูต สิ่งนี้สะท้อนแนวคิดที่ว่า เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นเรื่องส่วนตัว (the international is personal) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ได้ดำเนินอยู่เพียงในระดับรัฐหรือในพื้นที่ทางการเท่านั้น แต่ยังซึมแทรกเข้าสู่ชีวิตส่วนตัวและความสัมพันธ์ในครอบครัวของผู้ที่เกี่ยวข้อง (Enloe, 2014, pp.343-359) วรรณกรรมในส่วนถัดไปจึงมุ่งสำรวจบทบาทของกลุ่มสมรสในงานด้านการทูตเพื่อทำความเข้าใจมิติที่ถูกมองข้ามของการดำเนินนโยบายการทูตเชิงป้องกัน

บทบาทของคู่สมรสในงานด้านการทูตและความมั่นคง

บทบาทในพื้นที่สาธารณะในฐานะทูตวัฒนธรรม

ภรรยา นักการทูตมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินงานทางการทูตมาอย่างยาวนาน โดยทำหน้าที่เรียนรู้ภาษา ประเพณี และพิธีการทางการทูต รวมถึงทำงานอาสาสมัครในชุมชนท้องถิ่น โดยไม่มีตำแหน่งทางการหรือได้รับค่าตอบแทน เพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมตำแหน่งงานของสามี (Wood, 2005; 2020) บทบาทดังกล่าวปรากฏชัดในกรณีท่านผู้หญิงเวลลิงตัน กู ที่ใช้มรดกทางวัฒนธรรมและทักษะส่วนตัวในการสร้างเครือข่ายกับผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการ ช่วยเพิ่มช่องทางทางการทูตของจีนในแบบที่การทูตอย่างเป็นทางการทำได้ยาก (Shi, 2024) ในบริบทไทย การเลือกฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการเสด็จเยือนต่างประเทศก็มีนัยทางการทูตที่ชัดเจน แสดงให้เห็นว่าสตรีในฐานะตัวแทนรัฐสามารถสื่อสารนโยบายต่างประเทศผ่านพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Nopprasert, 2023)

ส่วนในบริบททางด้านการทหาร กรณีศึกษากองทัพสหรัฐชี้ให้เห็นว่า กองทัพมีความคาดหวังให้ภรรยาทหารในต่างประเทศทำหน้าที่เป็นทูตวัฒนธรรมอย่างไม่เป็นทางการ ช่วยลดอุปสรรคทางวัฒนธรรมและส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน (Segal, 2024) การมีส่วนร่วมของภรรยาทหารในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ทวิภาคีและทำให้กองทัพมีภาพลักษณ์ที่เป็นมนุษย์มากขึ้น (Harrell, 2001) โดยเฉพาะในช่วงสงครามเย็นที่ครอบครัวทหารอเมริกันในต่างประเทศทำหน้าที่เป็นทูตอย่างไม่เป็นทางการผ่านบทบาทของภรรยาในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ส่วนตัวอย่างบ้านพัก โบสถ์ และโรงเรียน ซึ่งช่วยสร้างภาพลักษณ์ให้สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีไมตรีจิตและสนับสนุนสันติภาพ (Alvah, 2007) นอกจากนี้ มีงานวิจัยที่พบว่าเพศสภาพของคู่สมรสหรือความเป็นหญิงยังช่วยเปิดช่องทางยุทธศาสตร์พิเศษที่ผู้ชายเข้าไม่ถึง โดยเฉพาะในสังคมอนุรักษนิยม (Allen, 2018) ภรรยาของนักการทูตยังมีบทบาทเป็นตัวกันชนที่มีประสิทธิภาพในการเจรจาแบบพหุภาคี เนื่องจากบทสนทนาในวงภรรยาทำให้ทุกฝ่ายเปิดใจมากกว่า และเครือข่ายที่สร้างขึ้นช่วยให้สามีดำเนินปฏิสัมพันธ์ทางการทูตได้สะดวกยิ่งขึ้น (Shahid, 2021) รวมถึงบทบาทในการมอบของขวัญ การจัดเลี้ยงอาหาร และการต้อนรับแขก ล้วนเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเจรจา (Wood, 2005)

บทบาทในพื้นที่ส่วนตัวในฐานะ "หลังบ้าน"

นอกจากบทบาทในพื้นที่สาธารณะ บทบาทของภรรยาในพื้นที่ส่วนตัวก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน การต้อนรับแขกในบ้านพักกลายเป็นส่วนสำคัญของพิธีการทางการทูตตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เนื่องจากการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักเกิดขึ้นภายในบ้าน ความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อภรรยา นักการทูตในการสร้างและรักษาบรรยากาศดังกล่าวจึงมีสูงตามไปด้วยกัน (Enloe, 2014, pp. 40-41) สำหรับกองทัพ ในกรณีของสหรัฐฯ เมื่อกองทัพเปลี่ยนจากการเกณฑ์ทหารมาเป็นการรับสมัครอาสาสมัครในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 กองทัพก็เริ่มตระหนักว่าคุณภาพชีวิตของครอบครัวมีความสำคัญต่อศักยภาพของกำลังพล (Alt, 2016, p. 20) ดังนั้นกองทัพสหรัฐฯจึงพยายามสร้างชุมชนในฐานทัพต่างประเทศ ให้มีความเป็นอเมริกันเห็นได้จากการนำเข้าสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันแบบที่วิถีของชาวอเมริกันพึงมี ซึ่งการดูแลสวัสดิการของทหารและการให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมในฐานทัพนี้สะท้อนว่า กองทัพ

ตระหนักดีว่าบรรยากาศภายในบ้านส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงานของทหารในพื้นที่ภายนอก (Enloe, 2014, p. 142)

นอกจากนี้ กองทัพยังมีความคาดหวังที่ชัดเจนต่อบทบาทของภรรยาทหาร กล่าวคือ "ภรรยาทหารที่ดี" ควรตระหนักว่าความสำเร็จในหน้าที่การงานของสามีคือสิ่งสำคัญที่สุด พึงมองตนเองในฐานะ "ภรรยาของกองทัพ" มากกว่าภรรยาของสามีเพียงคนเดียว และถือว่าการดูแลสามีเป็นการแสดงออกซึ่งความรักชาติ ไม่ใช่เพียงหน้าที่ส่วนตัว ภายใต้ความคาดหวังเหล่านี้ ภรรยาจึงถูกวางให้รับผิดชอบงานภายในบ้านทั้งหมดในฐานะ "นางฟ้าของบ้าน" ที่บริหารจัดการทุกอย่างได้อย่างราบรื่นโดยไม่กลายเป็นภาระของสามีผู้เป็นทหาร (Enloe, 2000, pp. 162-163; 2014, pp. 89-92)

ปัญหาและความท้าทายที่คู่สมรสต้องเผชิญ

แม้ภรรยาทหารและนักการทูตจะมีบทบาทสำคัญต่อภารกิจของรัฐ แต่บทบาทดังกล่าวกลับนำมาซึ่งต้นทุนส่วนบุคคลที่สูงและมักถูกมองข้าม ทั้งนี้เพราะครอบครัวทหารมีลักษณะเฉพาะที่ถูกหล่อหลอมด้วยวัฒนธรรมองค์กรทางทหารที่เน้นลำดับชั้น การบังคับบัญชา และระเบียบวินัย กองทัพทำให้ครอบครัวกลายเป็นหน่วยพื้นฐานของสถาบัน โดยกำหนดให้งานของสามีกลายเป็นงานของภรรยาไปด้วย สิ่งเหล่านี้เปรียบได้กับกลไกของกองทัพที่ขยายการควบคุมเข้าสู่พื้นที่ส่วนตัวของครอบครัว (Enloe, 2000, pp. 153-197) ซึ่งภายใต้โครงสร้างลักษณะนั้น การที่ผู้หญิงถูกกำหนดให้อยู่ในบทบาทแม่บ้านและภรรยาที่สมบูรณ์แบบอาจก่อให้เกิดความรู้สึกกว้างเปล่าและอึดอัด ซึ่งเรียกว่า "ปัญหาที่ไม่มีชื่อ" (the problem that has no name) สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวที่ดูสมบูรณ์แบบภายนอกไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงจะมีความสุขหรือได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ (Friedan, 1963) ความไม่พอใจดังกล่าวนำไปสู่การเคลื่อนไหวในกลางทศวรรษ 1980 เมื่อกลุ่มภรรยา นักการทูตและภรรยาทหารในหลายประเทศเริ่มเรียกร้องการรับรองสถานะ ค่าตอบแทน และสวัสดิการจากรัฐอย่างเป็นทางการ โดยตระหนักว่าบทบาทของตนมีความสำคัญต่อภารกิจของรัฐไม่น้อยไปกว่าบทบาทของสามี (Enloe, 2014, pp. 188-196) การเคลื่อนไหวดังกล่าวสอดคล้องกับขบวนการเรียกร้องค่าจ้างให้กับงานบ้าน (Wages for Housework) ในทศวรรษ 1970 ที่วิพากษ์ว่างานบ้านมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสมควรได้รับการยอมรับและค่าตอบแทนเช่นเดียวกับแรงงานประเภทอื่น (Federici, 2012) ในระดับนโยบาย ปัญหาครอบครัวทหารส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ผู้กำหนดนโยบายขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตจริงของทหารและครอบครัว (Harrell, 2001) ขณะที่กองทัพสหรัฐอเมริกาเลือกแก้ปัญหาโดยการพัฒนาฐานทัพรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า "the lily pad" ซึ่งไม่อนุญาตให้คู่สมรสติดตามไปประจำการด้วย สะท้อนให้เห็นว่ากองทัพมองคู่สมรสเป็นทั้งทรัพยากรและปัจจัยเสี่ยงไปพร้อมกัน และเลือกจัดการความซับซ้อนดังกล่าวด้วยการกีดกันออกจากพื้นที่ทางทหารแทนที่จะแก้ไขโครงสร้างที่เป็นต้นเหตุ (Enloe, 2014, pp. 145-146)

3. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดยุทธการิวัตน์ (Militarization)

คำว่า "ยุทธการิวัตน์" เป็นการแปลคำว่า Militarization ที่มุ่งสื่อถึงกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมที่บูรณาการค่านิยม อุดมการณ์ และแนวปฏิบัติทางทหารเข้าสู่มิติการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จนนำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญที่พึงพากองทัพเป็นหลัก (Pongsawat, 2017) โดยยุทธการิวัตน์มีความหมายแตกต่างจากกำลังทางทหาร (Military Power) ที่หมายถึงอิทธิพลของรัฐหนึ่งเหนืออีกรัฐผ่านขีดความสามารถทางทหาร

และยุทธานิยม (Militarism) ที่หมายถึงปรากฏการณ์ทางสังคมจิตวิทยาที่ส่งเสริมคุณค่าของกำลังทหาร โดยยุทธาภีวตน์คือการระบวนการสร้างและระดมทรัพยากรทางทหารซึ่งเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบ ตั้งแต่เชิงรับ เชิงรุก ภายใน เชิงรุกภายนอก แบบก้าวร้าว ไปจนถึงแบบจักรวรรดินิยม (Naidu, 1985) ยุทธาภีวตน์เกิดขึ้นทั้งในรัฐมหาอำนาจและรัฐกำลังพัฒนาแต่มีลักษณะต่างกัน โดยรัฐมหาอำนาจมักดำเนินยุทธาภีวตน์ที่มุ่งเน้นภายนอก ขณะที่รัฐกำลังพัฒนามักดำเนินยุทธาภีวตน์ที่มุ่งเน้นภายใน (Thee, 1977) นอกจากนี้ยุทธาภีวตน์ยังประกอบด้วยสามมิติ ได้แก่ ด้านวัตถุ ด้านการเมือง และด้านสังคม (Bayer, 2023)

อย่างไรก็ตาม ยุทธาภีวตน์ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นผลจากความตั้งใจของกองทัพในการแสวงหาความร่วมมือจากประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงและคู่สมรสของทหาร กองทัพได้สร้างวาทกรรมและกลไกจูงใจให้พวกเธอมองว่าการสนับสนุนกองทัพคือการแสดงออกถึงความรัก ความจงรักภักดี และหน้าที่ของพลเมืองดี ผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การกำหนดนิยามความเป็นหญิงที่พึงประสงค์ การมอบรางวัลและสถานะเพื่อสร้างแรงจูงใจ การจัดลำดับชั้นระบุคุณลักษณะของภรรยา ตลอดจนการหล่อหลอมให้สังคมมองว่าบทบาทการเป็นผู้สนับสนุนนั้นเป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติของผู้หญิง (Enloe, 2000; Enloe, 2007; Harrison & Laliberté, 1994; Basham, 2013) ทั้งนี้ สิ่งที่ถูกทำให้เป็นทหารได้ก็ย่อมสามารถหลุดพ้นจากกระบวนการนี้ได้ จึงกล่าวได้ว่าตัวตนและบทบาทของผู้หญิงจึงเป็นทั้งผลผลิตและเงื่อนไขที่กำหนดความเป็นไปของยุทธาภีวตน์ไปพร้อม ๆ กัน

สำหรับประเทศไทย งานศึกษายุทธาภีวตน์ส่วนใหญ่มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับการเมือง โดยปัจจัยภายนอกอย่างเหตุการณ์ในอินโดจีนช่วงสงครามเย็นกระตุ้นให้เกิดยุทธาภีวตน์ในหลายรูปแบบ เช่น การรัฐประหาร การขยายอำนาจทหารสู่ด้านเศรษฐกิจ และการเพิ่มจำนวนองค์กรกึ่งทหาร (Chinwanno, 1985) ขณะที่ยุทธาภีวตน์ของไทยยังมาจากความพร้อมเชิงสถาบันและความเข้มแข็งทางอุดมการณ์ภายในประเทศที่เอื้อให้ทหารเข้ามามีบทบาทในการเมืองไทย (Klinsuk & Suwunwijitr, 2021) ดังเห็นได้จากการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในปี 2014 ที่เกิดจากช่องว่างความแตกแยกภายในพรรคการเมือง (Singkaew, 2022) และนำไปสู่การสถาปนาและสืบทอดอำนาจผ่านรัฐธรรมนูญปี 2560 (Praditduang, 2022) นอกจากนี้ยุทธาภีวตน์ยังขยายตัวสู่มิติไซเบอร์หลังรัฐประหาร โดยไซเบอร์สเปซถูกเปลี่ยนให้กลายเป็น "digital panopticon" ที่ก่อให้เกิดการเซนเซอร์ตนเองและการปฏิบัติตามความคาดหวังของรัฐ (Laungaramsri, 2016)

อย่างไรก็ดี งานศึกษายุทธาภีวตน์ในไทยยังขาดการวิเคราะห์เชิงเพศสภาพ โดยเฉพาะบทบาทของผู้หญิงและการผลิตซ้ำระเบียบทางเพศภายใต้กระบวนการดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งอุดช่องว่างดังกล่าวด้วยการบูรณาการกรอบแนวคิดการทำให้เป็นหญิง การทำให้เป็นแม่บ้าน และกลไกทางจิตวิทยา เพื่ออธิบายว่าบทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารไทยถูกจัดวาง ทำให้ชอบธรรม และฝังตัวในชีวิตประจำวันอย่างไร ผ่านกระบวนการการทำให้เป็นหญิงในพื้นที่สาธารณะและการทำให้เป็นแม่บ้านในพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งทั้งสองกระบวนการนี้ทำงานร่วมกับอำนาจวินัยในการค้ำจุนความมั่นคงของรัฐและการทูตเชิงป้องกันของไทยอย่างต่อเนื่อง

การทำให้เป็นหญิง (Feminization)

การทำให้เป็นหญิง เป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการที่สถาบัน อาชีพ หรือบทบาทต่างๆ กลายเป็นพื้นที่ของผู้หญิงมากขึ้น ทั้งในแง่การเพิ่มขึ้นเชิงปริมาณของผู้หญิงในพื้นที่ที่เคยครอบงำโดยผู้ชาย (England, 2010;

Bradley, 2009) และในแง่การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพที่ทักษะอย่างการสื่อสาร การดูแล และความเห็นอกเห็นใจ ถูกจัดว่าเป็นงานโดยธรรมชาติของผู้หญิง ซึ่งนำไปสู่การลดทอนมูลค่าแรงงานและลดอำนาจต่อรอง (Standing, 1999; Gilligan, 1993)

ในบริบทยุทธศาสตร์ ภาระงานการทำให้เป็นหญิงทำงานควบคู่กับการทำให้เป็นชาย โดยกำหนดให้ผู้ชายเป็น "ผู้ปกป้อง" และผู้หญิงเป็น "ผู้ถูกปกป้อง" การสร้างภาพผู้หญิงและเด็กในฐานะ "ผู้บริสุทธิ์ที่ต้องได้รับการปกป้อง" ถูกใช้เป็นเหตุผลทางการเมืองเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้กำลังทหาร ขณะที่บทบาทที่ถูกทำให้เป็นหญิงในกองทัพ เช่น งานพยาบาล งานธุรการ หรืองานสนับสนุน ถูกมองว่ามีคุณค่าน้อยกว่าการรบในสมรภูมิ (Enloe, 2000; Enloe, 2016; Golan, 1997; Svedberg, 2021) สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้หญิงที่ทำงานโรงงานผลิตอาวุธถูกจำกัดให้อยู่ในตำแหน่งที่ถูกมองว่ามีทักษะน้อยกว่าและได้รับค่าจ้างต่ำกว่าผู้ชาย และยังคงรับผิดชอบงานบ้านและการดูแลครอบครัวควบคู่กันไปด้วย (Lutz, 2001) นอกจากนี้ การศึกษาที่ครอบคลุม 153 ประเทศยังยืนยันว่ายุทธศาสตร์ตอกย้ำโครงสร้างชายเป็นใหญ่ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ โดยการเพิ่มค่าใช้จ่ายทางทหารมักมาพร้อมกับการลดบริการทางสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้หญิงมากกว่าและนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเพศที่กว้างขึ้นในด้านค่าจ้าง โอกาสการจ้างงาน และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (UN Women, 2022)

การทำให้เป็นแม่บ้าน (Housewifization)

แนวคิดการทำให้เป็นแม่บ้าน เป็นแนวคิดที่อธิบายว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองโลกผลักดันให้ผู้หญิงถูกจำกัดให้อยู่ในบทบาท "แม่บ้าน" ที่ครอบคลุมการผลิตซ้ำในสามมิติ ได้แก่ การผลิตซ้ำทางชีววิทยา การสร้างและเสริมกำลังแรงงาน และการผลิตซ้ำทางสังคมและอุดมการณ์ (Mies, 1986) งานบ้านถูกทำให้กลายเป็นคุณสมบัติทางธรรมชาติของผู้หญิงที่ทำด้วยความรัก มากกว่าจะถูกมองว่าเป็นแรงงานที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทำให้ระบบทุนนิยมสามารถดูดซับแรงงานของผู้หญิงโดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทนที่แท้จริง (Federici, 2012)

ในกรณีของกองทัพ ปฏิเสธไม่ได้ว่ากองทัพคาดหวังให้ภรรยาทหารช่วยดูแลความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจของกำลังพล ด้วยเชื่อว่าความมั่นคงภายในครอบครัวจะเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้ภารกิจของกองทัพดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้กองทัพไม่ได้ใช้วิธีบังคับโดยตรง แต่เลือกใช้กลไกทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อหล่อหลอมบทบาทความเป็นเพศหญิงที่ต้องรับผิดชอบงานภายในบ้าน (Enloe, 2000; Enloe, 2014) การแบ่งบทบาทหน้าที่ดังกล่าวสะท้อนถึงการแบ่งงานกันทำตามกรอบเพศภาวะแบบดั้งเดิมที่เอื้อประโยชน์ต่อการรักษาสถาบันทหาร โดยกองทัพจะให้การยอมรับภรรยาที่สนับสนุนสามีอยู่เบื้องหลังผ่านการดูแลครอบครัว ด้วยการสร้างวาทกรรมเปรียบเทียบภรรยาเป็นสองกลุ่ม คือ "เมียดีดยศ" ซึ่งหมายถึงภรรยาที่ดีตามอุดมคติของกองทัพ คอยจัดการงานบ้านได้อย่างไร้ที่ติเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพของสามี และ "เมียติดเบียร์" ซึ่งถูกใช้เรียภรรยาที่มีลักษณะตรงกันข้ามและไม่เป็นไปตามค่านิยมของกองทัพ

ไม่เพียงเท่านั้น ภาระงานการทำให้เป็นแม่บ้านในปัจจุบันได้ขยายตัวออกไปเกินขอบเขตครัวเรือน โดยงานผลิตซ้ำแรงงาน (reproductive labor) ได้เปลี่ยนผ่านจากระบบงานในบ้านสู่พื้นที่สาธารณะและตลาดแรงงาน (Glenn, 1992) และขยายความหมายการดูแลออกไปสู่ชุมชนโดยรวมผ่านแนวคิด "การเป็นแม่โดยผู้อื่น" ที่เปลี่ยนบทบาทแม่บ้านจากการดูแลลูกในครอบครัว ไปสู่ระบบการดูแลคนในชุมชนร่วมกันและการขับเคลื่อนสังคม ซึ่งทำให้งานของแม่เชื่อมโยงกับโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจในวงกว้าง นอกเหนือจาก

ความสัมพันธ์ทางสายเลือด(othermothering) (Collins, 1994) และการเป็นแม่โดยผู้อื่น ไม่ได้หมายถึงแรงงานกายภาพอย่างการป้อนข้าว ชักผ้า หรือดูแลความปลอดภัยเท่านั้น แต่เป็นงานที่ต้องแบกรับและขับเคลื่อนด้วยงานทางด้านอารมณ์อย่างเข้มข้นใน 3 ระดับ ได้แก่ การแสดงผิวเผิน (surface acting) คือการเปลี่ยนแปลงเฉพาะการแสดงออกภายนอก การแสดงในระดับลึก (deep acting) คือ การพยายามเปลี่ยนแปลงอารมณ์ที่แท้จริงภายในให้สอดคล้องกับอารมณ์ที่ต้องแสดงออก และสุดท้ายคือการสร้างกฎให้กับอารมณ์(feeling rules) ตามบรรทัดฐานทางสังคม (Hochschild, 2003)

นอกจากนี้ ลักษณะสำคัญของการทำให้เป็นแม่บ้านคือการที่ผู้หญิงยังต้องแบกรับ "กะที่สอง" (the second shift) อันหมายถึง การทำงานบ้านหลังกลับจากงานนอกบ้าน ทำให้มีเวลาพักผ่อนน้อยกว่าผู้ชายถึง 5.7 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (Hochschild & Machung, 2012) ในกรณีของภรรยาทหาร ความท้าทายเหล่านี้ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นจากการแยกกันอยู่ การย้ายที่อยู่บ่อยครั้ง และการขาดเครือข่ายสนับสนุนทางสังคม ทำให้มีอัตราการซึมเศร้าและวิตกกังวลสูงกว่าผู้หญิงทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ (Guérin, 2024; De Burgh, 2011; Franz, 2020; Shaul Kimhi, 2013; Bird, 1999; Offer, 2011; Craig, 2011; Folbre, 2001) โดยกองทัพแม้จะพึ่งพาแรงงานของภรรยา แต่กลับมองสวัสดิการและบริการสุขภาพจิตที่จำกัด โดยเฉพาะเมื่ออยู่ต่างประเทศ (Enloe, 2000, pp. 166-170; Blaisure, 2012; Eaton, 2008; Sharp, 2015)

กลไกทางอำนาจที่ทำงานในระดับความคิด

เพื่ออธิบายว่าเหตุใดบทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารจึงดำรงอยู่และผลิตซ้ำตัวเองได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องอาศัยการบังคับโดยตรง งานวิจัยนี้บูรณาการกรอบแนวคิดสามชุดเข้าด้วยกัน ชุดแรกคืออำนาจวินัย (disciplinary power) ที่อธิบายว่าอำนาจของรัฐสมัยใหม่ไม่ได้ทำงานผ่านการบังคับโดยตรง แต่ซึมแทรกเข้าสู่ร่างกาย นิสัย และกิจวัตรประจำวันผ่านสามกลไก ได้แก่ การเฝ้าระวังแบบลำดับชั้น (hierarchical observation) การพิพากษาเชิงบรรทัดฐาน (normalizing judgment) และการตรวจสอบ (examination) ซึ่งมีเป้าหมายในการผลิต "ร่างกายได้บงการ" (docile bodies) ที่ยินยอมปฏิบัติตามความคาดหวังของสถาบัน โดยไม่ต้องมีผู้บังคับตลอดเวลา (Foucault, 1977) ชุดที่สองคือแนวคิดการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (social construction of reality) ที่อธิบายว่าความเป็นจริงทางสังคมเกิดจากกระบวนการสามขั้นตอน ได้แก่ การทำให้เป็นภายนอก (externalization) การทำให้เป็นวัตถุ (objectivation) และการทำให้เป็นภายใน (internalization) ทำให้สถาบันและบทบาทภายในดูมีความชอบธรรมและเป็นธรรมชาติ จนบุคคลรับความเป็นจริงที่สร้างขึ้นนั้นกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ตนเอง (Berger & Luckmann, 1991) ชุดที่สามคือแนวคิดฮาบิตุส (habitus) ที่อธิบายว่าอุปนิสัยที่ฝังลึกในร่างกายและการรับรู้ของปัจเจก เกิดจากการสังสมประสบการณ์ทางสังคมและกำกับการปฏิบัติอย่างไม่รู้ตัว ผ่าน "การหยั่งรู้ในเกม" (sense of the game) ที่ทำให้บุคคลรู้โดยสัญชาตญาณว่าควรกระทำอย่างไรในสนามสังคมที่ตนดำรงอยู่ และผ่านแบบแผนท่าทางที่ฝังตัวในร่างกาย (body hexis) ที่ทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการแบ่งแยกตามเพศถูกแสดงออกผ่านร่างกายจนกลายเป็นธรรมชาติ (Bourdieu, 1990)

4. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured

interviews) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยแนวคำถามปลายเปิดที่กำหนดไว้ล่วงหน้าในประเด็นหลัก ได้แก่ กระบวนการคัดเลือกและฝึกอบรม บทบาทในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ปัญหาและอุปสรรค และการรับรู้ของภรรยาต่อบทบาทของตนเองภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลขยายความและเล่าประสบการณ์ได้อย่างอิสระ มีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ อดีตภรรยาผู้ช่วยทูตทหารและภรรยาผู้ช่วยทูตทหารที่ยังปฏิบัติหน้าที่อยู่ จำนวน 15 คน ครอบคลุมภรรยาผู้ช่วยทูตทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ

งานวิจัยนี้มีขอบเขตการศึกษาที่ชัดเจนใน 3 ด้าน ได้แก่

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาเฉพาะบทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารในการสนับสนุนการทูตเชิงป้องกันผ่านกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์ โดยเน้นกระบวนการทำให้เป็นหญิงและการทำให้เป็นแม่บ้าน ไม่ครอบคลุมบทบาทของคู่สมรสในบริบทอื่นของนโยบายความมั่นคง ตัวอย่างคำถามสัมภาษณ์ เช่น ท่านได้รับการกำหนดภารกิจหรือพันธกิจใดอย่างเป็นทางการจากกองทัพหรือสถานเอกอัครราชทูตในการปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศ? ในฐานะภรรยาผู้ช่วยทูตทหาร ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการทูตและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างไรบ้าง?

ขอบเขตด้านวิธีการ ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์เชิงอัตวิสัยของผู้ให้ข้อมูล โดยดำเนินการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวสำหรับผู้ที่อยู่ในประเทศไทย และผ่านช่องทางออนไลน์สำหรับผู้ที่ยังปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังใช้การศึกษาจากเอกสารเพิ่มเติม เช่น เอกสารฝึกอบรมเตรียมความพร้อมและข่าวจากเว็บไซต์กองทัพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาร (thematic analysis) โดยเชื่อมโยงประเด็นที่ค้นพบเข้ากับกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์และการทูตเชิงป้องกันของไทย และเนื่องจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 15 ท่าน การวิจัยนี้จึงไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปอ้างอิงไปยังประชากรทั้งหมด แต่มุ่งให้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่ ครอบคลุมภรรยาผู้ช่วยทูตทหารไทยที่เคยประจำการในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป อเมริกา และโอเชียเนีย ไม่รวมภูมิภาคแอฟริกา ตะวันออกกลาง และอเมริกาใต้ ทั้งนี้ผู้วิจัยคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด ได้แก่ การขอความยินยอมก่อนสัมภาษณ์ การใช้นามแฝงและไม่ระบุแหล่งที่มาเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัว และการรักษาความลับของข้อมูล

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการทูตเชิงป้องกันของไทยดำเนินอยู่บนกลไกที่ซับซ้อนและมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า กล่าวคือ กระบวนการทำให้เป็นหญิงและการทำให้เป็นแม่บ้านทำงานเชื่อมโยงและเสริมแรงซึ่งกันและกัน จนก่อให้เกิดสิ่งที่งานวิจัยนี้เสนอเป็นแนวคิดใหม่ว่า "การทูตผ่านความเป็นหญิงและความเป็นแม่บ้าน" (Feminine-Domestic Diplomacy) ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่แรงงานซึ่งถูกจัดประเภทว่าเป็นงานของผู้หญิงที่ถูกแปลงให้กลายเป็นแรงงานแห่งความรัก (labor of love) ที่ทำด้วยความสมัครใจในนามของความรักและหน้าที่ภรรยา มากกว่าที่จะถูกมองว่าเป็นแรงงานที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจและการเมือง (Federici, 2012) และ งานบ้านถูกแปลงให้กลายเป็นทรัพยากรทางการทูตที่ไม่เป็นทางการ โดยที่แรงงานเหล่านั้นไม่เคยถูกนับรวมในระบบอย่างเป็นทางการ แต่กลับเป็นรากฐานที่จำเป็นให้ภารกิจการทูตเชิงป้องกันดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง กองทัพและรัฐจึง

สามารถระดมและใช้ประโยชน์จากแรงงานของภรรยาได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องจ่ายต้นทุนที่แท้จริง โดยกระบวนการดังกล่าวเริ่มต้นจากขั้นตอนการคัดเลือกไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ในสนามจริง อย่างเป็นขั้นตอนดังนี้

กระบวนการคัดเลือกและฝึกอบรม: การระดมและหล่อหลอมแรงงานอย่างเป็นระบบ

กระบวนการยุทธศาสตร์ชีวิตเริ่มผสมผสานผู้หญิงเข้ามาในโครงสร้างการทูตเชิงป้องกันตั้งแต่ขั้นตอนการคัดเลือกและฝึกอบรมผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร โดยนายทหารผู้สมัครต้องยื่นใบสมัครพร้อมกับประวัติของภรรยา ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 10 ใน 15 รายระบุว่าตนเลือกใส่ข้อมูลความสามารถพิเศษหรืองานอดิเรกโดยเน้นคุณลักษณะที่สะท้อนถึงความเป็นหญิงและความเป็นแม่บ้านที่ดี เช่น ความสามารถด้านการทำอาหาร ลงในใบสมัครแม้ทำได้เพียงเล็กน้อย เพราะเข้าใจว่านั่นคือสิ่งที่กรรมการอยากเห็น สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับและการผลิตซ้ำโครงสร้างการแบ่งงานตามเพศที่วางภรรยาไว้ในบทบาทสนับสนุนที่เสริมสร้างความสำเร็จในการทำงานของสามี ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงการใช่วิธีการนำเสนอตนเองให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสถาบันที่มีอำนาจ ซึ่งเป็นการตอกย้ำและผลิตซ้ำแนวคิดการแบ่งงานตามเพศในระดับโครงสร้าง ไม่เพียงเท่านั้น ในขั้นตอนการสอบสัมภาษณ์ก็สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของยุทธศาสตร์ชีวิตพื้นที่พลเรือน (Thee, 1977) โดยเฉพาะในช่วงรัฐบาล คสช. ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารบกจำนวน 2 รายได้รับคำถามว่า "คุณจะทำอย่างไรถ้าภรรยาของคุณถูกจับกุมในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่" คำถามดังกล่าวไม่ได้ต้องการทดสอบความรู้ทางการเมือง แต่ทดสอบความยินดีที่จะปกป้องระบอบการปกครองทหารและทักษะในการสร้างกรอบความคิดเชิงบวก การที่ภรรยาอ้างอิงถ้อยแถลงของ คสช. และเพลง "คืนความสุขให้ประเทศไทย" ในการตอบคำถาม แสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุทธศาสตร์ชีวิตประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรมร่วมสมัยเป็นเครื่องมือให้การรัฐประหารดูเป็นเรื่องปกติ

กระบวนการคัดเลือกนี้สะท้อนว่า "กระบวนการยุทธศาสตร์ชีวิต" ได้แทรกซึมจากสถาบันที่เป็นทางการเข้าสู่ชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์ส่วนบุคคล โดยผูกโยงความก้าวหน้าของสามีเข้ากับบทบาทของภรรยา ซึ่งส่งผลให้การแต่งงานกับทหารเท่ากับการเข้าสู่สถาบันทหารโดยปริยาย (Enloe, 2000; 2014, p. 141) กองทัพใช้ประโยชน์จาก "ภาพเหมารวมทางเพศ" ในการแบ่งงานอย่างเป็นระบบ ให้ทหารชายรับผิดชอบการทูตที่เป็นทางการ ส่วนภรรยาหญิงรับผิดชอบงานสนับสนุนและการทูตวัฒนธรรมที่ไม่เป็นทางการ (Sjoberg, 2013, p.258) ประเด็นสำคัญคือ พฤติกรรมของภรรยาไม่ได้เกิดจากการตีความโครงสร้างชายเป็นใหญ่ด้วยตนเอง แต่เป็นความจงใจของกองทัพที่ออกแบบกลไกการคัดเลือก (เช่น การส่งประวัติภรรยา การสัมภาษณ์เจาะลึก) เพื่อส่งสัญญาณและสร้างความยินยอมพร้อมใจจากภายใน (Internalized Consent) กองทัพไม่ได้ใช้การบังคับโดยตรง แต่ใช้อำนาจวินัย (Foucault, 1977, 200-209) ควบคุมให้ภรรยาทำกับดูแลตนเองให้สอดคล้องกับความคาดหวังจนรู้สึกว่าการ "เลือกเองอย่างเสรี" ข้อค้นพบนี้จึงชี้ชัดว่า กองทัพคือผู้ริเริ่มและออกแบบกลไกเชิงยุทธศาสตร์เพื่อเปลี่ยนเรื่องการเมืองให้กลายเป็นเรื่องส่วนตัวอย่างเป็นระบบ (Enloe, 2000, p.3-4)

หลังการคัดเลือก ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารต้องเข้าอบรม 3 ระยะที่ตอกย้ำการแบ่งงานตามเพศและแนวคิดยุทธศาสตร์ชีวิต โดยระยะแรกเป็นการแยกอบรมตามเหล่าทัพ นายทหารจะเน้นด้านยุทธศาสตร์และความมั่นคง ส่วนภรรยาจะเน้นด้านมารยาทและการทูตฝ่ายสตรี ระยะที่สองเน้นการทำงานบูรณาการข้ามเหล่าทัพ และระยะที่สามเป็นการอบรมร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศเพื่อสร้าง "ทีมประเทศไทย" แนวคิดนี้สะท้อนถึงการสร้างอุดมการณ์รัฐแบบรวมศูนย์ที่นำหลักการทหารมาใช้ ทั้งความเป็นเอกภาพในการบังคับบัญชาและการมีจุดประสงค์เดียว โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่และครอบครัวต้องจงรักภักดี เชื่อฟัง และขับเคลื่อนผลประโยชน์ของชาติไปใน

ทิศทางเดียวกัน ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุทธากิวัตน์ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเพิ่มกำลังพล แต่รวมถึงการขยายวิธีคิดและรูปแบบปฏิบัติการแบบทหารเข้าสู่สถาบันพลเรือนและสมาชิกในครอบครัวด้วย (Lutz, 2001)

ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารกับกระบวนการทำให้เป็นหญิงในการทูตเชิงป้องกัน

ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารไม่ได้เป็นเพียงผู้ติดตาม แต่ทำหน้าที่เป็นตัวแสดงทางการทูตที่ไม่เป็นทางการใน 3 ระดับ ได้แก่ พื้นที่ทางการเมือง พื้นที่กึ่งทางการเมือง และพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการเมือง ในพื้นที่ทางการเมือง ภรรยาเข้าร่วมงานพิธีและงานเลี้ยงโดยแสดงออกถึงความเป็นมิตร ความอ่อนโยน และทักษะการสื่อสารที่ถูกผูกโยงกับคุณลักษณะของผู้หญิง ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการสานสัมพันธ์กับคู่สมรสจากประเทศอื่น ๆ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายรายระบุตรงกันว่าวาทสนทนาในงานเลี้ยงมักแยกตามเพศ โดยกลุ่มผู้ชายพูดคุยเรื่องงานและข่าวสาร ขณะที่กลุ่มผู้หญิงสนทนาเรื่องลูก การใช้ชีวิต และสถานที่ท่องเที่ยว แต่บทสนทนาที่ดูเป็นเรื่องสัพเพเหระเหล่านี้เปิดโอกาสให้เกิดการสานสัมพันธ์ที่จะต่อยอดไปสู่ความร่วมมือในอนาคต

ในพื้นที่กึ่งทางการเมืองของสมาคมภรรยาผู้ช่วยทูตทหาร (Defense Attaché Spouses Association) ซึ่งจัดกิจกรรมอย่างน้อยเดือนละครั้ง ภรรยาจำนวน 3 ใน 15 รายเคยดำรงตำแหน่งในสมาคม เช่น รองประธาน และเลขานุการ ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงเครือข่ายเชิงลึก ในขณะที่ภรรยาบางรายใช้เทคนิคการสังเกตและการถามถึงสามีของสมาชิกอื่นเพื่อรวบรวมข้อมูลที่มีคุณค่าเชิงยุทธศาสตร์ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งอธิบายว่า "คำถามที่พี่ชอบใช้ถามประจำคือ สามีเธอเป็นไงบ้าง อยู่ที่ไหน...บางครั้งคุยไปเรื่อย ๆ ภรรยาฝั่งนั้นก็หลุดข้อมูลออกมา เราก็เอาข้อมูลเหล่านั้นกลับไปบอกสามีได้" ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมาคมฯ ไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม แต่ยังเป็นช่องทางในการรวบรวมข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์ที่อ่อนไหวซึ่งไม่ปรากฏในระดับทางการเมือง

บทบาทในฐานะทูตวัฒนธรรมปรากฏให้เห็นผ่านสามมิติหลัก ด้านวัฒนธรรม ภรรยาใช้เครื่องแต่งกาย อาหาร และกิจกรรมประเพณีไทย เช่น งานสงกรานต์ เป็นเครื่องมือสร้างภาพลักษณ์และอำนาจในการโน้มน้า (Nye, 1990; 2004) โดย "ความเป็นมิตรแบบไทย" ที่ประกอบด้วยความยิ้มแย้ม ความอ่อนน้อมถ่อมตน และความเป็นกันเอง ทำหน้าที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วยเปิดพื้นที่การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ด้านคุณค่าทางการเมือง ภรรยาทำหน้าที่เป็นแม่บ้านในกิจกรรมที่สะท้อนคุณค่าของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมถึงทำหน้าที่อธิบายและสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายของกองทัพต่อนานาชาติในลักษณะที่นุ่มนวลกว่าการทูตผ่านช่องทางทางการเมือง เพราะเสียงของผู้หญิงที่ดำรงอยู่นอกพื้นที่อำนาจอย่างเป็นทางการมักถูกรับรู้ว่าเป็นความจริงใจส่วนตัวมากกว่าโฆษณาชวนเชื่อของรัฐ (Enloe, 2000, pp. 196-197) ด้านนโยบายต่างประเทศ ภรรยาอาจตัวเป็นกลางต่อความขัดแย้งระหว่างประเทศ เช่น กรณีรัสเซีย-ยูเครน หรืออินเดีย-ปากีสถาน ผ่านการหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นในประเด็นอ่อนไหว ซึ่งสะท้อนนโยบายต่างประเทศไทยแบบ "ไม่หมกมุ่นในลม" ที่รักษาสอดคล้องระหว่างมหาอำนาจ แต่ในบางครั้งก็นำไปสู่ความคลุมเครือทางการทูตที่ทำให้คู่สนทนาต่างชาติรู้สึกว่ายไทยขาดความจริงใจในการแสดงจุดยืน (Busbarat, 2016)

บทบาทในพื้นที่ส่วนตัว: แรงงานที่ถูกซ่อนเร้นภายใต้อุดมการณ์ความรัก

บทบาทของภรรยาในพื้นที่ส่วนตัวประกอบด้วยแรงงานสองระดับที่ทำงานเชื่อมโยงกัน ได้แก่ แรงงานทางกายภาพและแรงงานทางอารมณ์ ในแง่แรงงานทางกายภาพ ภรรยาต้องรับผิดชอบงานจัดการบ้านครัวเรือน

ทั้งหมดตั้งแต่การหาที่พักอาศัย โรงเรียนสำหรับบุตร ตลาด ร้านค้า และโรงพยาบาล ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งกล่าวว่า "การไปอยู่ต่างประเทศเหมือนเราไปเริ่มทุกอย่างใหม่หมด...แต่เขามีงานหลักของเขา งานพวกนี้เลยเป็นงานของเราเสียมากกว่า" บทบาทนี้ขยายออกไปสู่การเป็น "ผู้ปกครอง" ดูแลนักเรียนทหารไทยในต่างแดนในช่วงปิดภาคเรียน และในหลายประเทศบ้านพักยังถูกใช้ป็นสำนักงานด้วย ทำให้ภรรยาต้องรักษาความเรียบร้อยและพร้อมรับแขกตลอดเวลา ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งเปิดเผยว่าตนใช้เงินเดือนส่วนตัวในการจัดงานเลี้ยงแขกของสามี แทนที่จะเบิกงบประมาณ เพราะรู้สึกว่ "ลงเรือลำเดียวกันแล้วอะไรช่วยได้เราก็ต้องช่วย" ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่างานบ้านถูกแปลงเป็นคุณสมบัติทางธรรมชาติที่ทำความรักมากกว่าที่จะถูกมองว่าเป็นแรงงานที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ (Federici, 2012, pp. 16-18)

ในแง่แรงงานทางอารมณ์ ภรรยาต้องรับผิดชอบการจัดการอารมณ์หลายระดับที่ทับซ้อนกัน ทั้งการดูแลสุขภาพจิตของสามีเมื่อเผชิญความกดดัน การดูแลบุตรในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่ และการดูแลนักเรียนทหารทั้งในเชิงสวัสดิการและการสำรวจทัศนคติ ดังกรณีที่ภรรยารายหนึ่งบินกลับไปดูแลสามีที่ประจำการในต่างประเทศในช่วงโควิดเพราะ "สามีไม่ไหวแล้ว เริ่มเครียด" โดยทิ้งลูกไว้กับยาย ซึ่งสะท้อนว่าเสถียรภาพทางอารมณ์ของสามีถูกมองว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จของภารกิจทางการทูตโดยตรง การดูแลนักเรียนทหารมีความซับซ้อนเป็นพิเศษ เพราะนอกจากการให้ความอบอุ่นแล้ว ภรยายังต้องสังเกตทัศนคติของนักเรียน โดยเฉพาะเมื่อพวกเขาไปศึกษาในประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยเข้มแข็ง ซึ่งอาจขัดแย้งกับแนวคิดที่ไม่สอดคล้องกับกรอบอุดมการณ์ของกองทัพไทย การสร้างสมดุลระหว่างการเป็นผู้ให้ความอบอุ่นและการกำกับทัศนคติต้องอาศัยการทำงานทางอารมณ์ในระดับลึก (deep acting) ที่ภรรยาต้องทำให้ตนเองรู้สึกเป็นมิตรอย่างแท้จริง เพื่อให้นักเรียนไว้วางใจและเปิดเผยความคิดเห็นที่แท้จริง (Hochschild, 1983, pp. 38-42)

งานเหล่านี้แม้จะมีนัยสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ต่อรัฐและกองทัพ แต่กลับมามีความสำคัญกับต้นทุนที่สูง ทั้งการต้องลาออกจากงานเพื่อติดตามสามี การสูญเสียความก้าวหน้าในอาชีพ และการเผชิญกับภาวะว่างงานหลังหมดวาระเนื่องจากขาดตลาดแรงงานรองรับ รวมถึงความเหนื่อยล้าทางอารมณ์จากการต้องยิ้มและแสดงความยินดีต้อนรับแม้จะรู้สึกเหนื่อยล้า เพราะ "ถ้าเรานำบึ้งหรือพูดผิดคำเดียวมันจะกระทบไปถึงสามีอีก" ปรากฏการณ์นี้สะท้อนถึงกระบวนการยุทธศาสตร์ที่แทรกซึมเข้าสู่พื้นที่ส่วนตัว โดยเปลี่ยนบ้านพักให้กลายเป็นพื้นที่ภารกิจความมั่นคงและขยายงานดูแลของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารจากการดูแลครอบครัวไปสู่คนภายนอก จนเส้นแบ่งระหว่างชีวิตส่วนตัวกับการกิจทหารเลือนหายไป ทักษะการจัดการบ้านควบคู่กับแรงงานทางกายภาพและอารมณ์ของพวกเธอจึงถูกเปลี่ยนให้เป็นกลไกสำคัญที่คอยโอบอุ้มและขับเคลื่อนการทูตเชิงป้องกัน แม้จะเป็นแรงงานที่มองไม่เห็นและไม่ได้รับการนับรวมในระบบอย่างเป็นทางการก็ตาม (Enloe, 2000; Mies, 1986; Federici, 2012)

กลไกอำนาจที่ทำงานในระดับความคิด

ข้อค้นพบข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงภาระหน้าที่อันหนักหน่วงของภรรยาผู้ช่วยทูตทหาร ทว่าประเด็นสำคัญที่น่าสนใจคือ การยอมจำนนและปฏิบัติตามกรอบของกองทัพโดยไม่มีการคัดค้านชี้ให้เห็นว่ากระบวนการยุทธศาสตร์ในกรณีดังกล่าวไม่ได้ดำเนินไปด้วยการบังคับขู่เข็ญโดยตรง หากแต่ทำงานผ่านกลไกเชิงโครงสร้างที่มีความซับซ้อนและแยบยลจนทำให้การครอบงำของกองทัพดูเป็นเรื่องปกติ (Enloe, 2000, pp. 3-4) ปรากฏการณ์ดังกล่าวนับเป็นผลผลิตเชิงโครงสร้างอันซับซ้อนที่ขับเคลื่อนผ่านกลไกหลายระดับ ไม่ใช่เกิดจากความพึงพอใจหรือความไร้เดียงสาระดับปัจเจก ในแง่หนึ่งการไม่ต่อต้านระบบของภรรายคือการตอบสนองอย่างมีเหตุผลภายใต้กรอบเวลาที่จำกัด โดยความเข้าใจในวัฒนธรรมองค์กรล่วงหน้าประกอบกับการตระหนักว่าบทบาท

นี่เป็นเพียงวาระชั่วคราวระยะเวลา 3 ปี ทำให้พวกเขาดูถูกรอบประสพการณ์ของตนเองว่าเป็นการ "เลือกที่จะทำ" มากกว่าการถูกบังคับ และประเมินว่าการลุกขึ้นมาต่อต้านเชิงโครงสร้างนั้นไม่คุ้มค่า การยอมรับและการกำกับตนเองโดยไม่ต้องรอคำสั่งนี้ ทำงานผ่านกระบวนการทำให้เป็นภายใน (Internalization) ที่ค่อย ๆ เปลี่ยนข้อกำหนดของสถาบันให้กลายเป็นความจริงเชิงวัตถุ (Objective Reality) ที่ดูเป็นธรรมชาติและชอบธรรม (Berger&Luckmann, 1991, pp. 54-61) ผ่านกิจวัตรและบรรทัดฐานของสถาบัน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งกล่าวว่า "ตั้งแต่แต่งงานกับทหารก็รู้อยู่แล้วว่ามันเป็นแบบนี้ ไม่ได้รู้สึกว่าถูกบังคับ แต่รู้อย่างนี้คือสิ่งที่ต้องทำ" ซึ่งสะท้อนว่าการตีกรอบว่าตนเองเลือกเองไม่ได้หมายความว่ามีความรู้สึกอิสระในการเลือกอย่างแท้จริง แต่เป็นผลของกระบวนการทำให้เป็นภายในที่ทำให้ความคาดหวังของกองทัพดูสมเหตุสมผล ยิ่งไปกว่านั้น การไม่ต่อต้านดังกล่าวยังถูกฝังลึกอยู่ในร่างกายและสัญชาตญาณในลักษณะของอุปนิสัยฝังลึก (Bourdieu, 1990, pp. 66-68) ที่เกิดจากการสังเกตและเลียนแบบภรรยาอาวุโส จนทำให้พวกเขากลายเป็นผู้หยั่งรู้ในเกม (Sense of the Game) ที่รู้โดยอัตโนมัติว่าควรวางตัวและจัดการอารมณ์อย่างไร ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำความสัมพันธ์เชิงครอบงำโดยที่ผู้กระทำอาจไม่ตระหนักรู้

แม้ในความเป็นจริง ภรรยาบางรายจะเผชิญความกดดันและมีความกังวลหรือไม่เห็นด้วยในใจกับแนวทางของสถาบัน แต่ในทางปฏิบัติพวกเขาก็ยังคงเลือกที่จะแสดงบทบาทนั้นออกมาอย่างสมบูรณ์แบบต่อหน้าสาธารณชน ความย้อนแย้งและคู่ขัดแย้งภายในเหล่านี้ไม่ได้ทำให้กระบวนการยุทธากิวิวัฒน์อ่อนแอลง ตรงกันข้ามมันกลับเปิดพื้นที่ทางจิตวิทยาให้ภรรยารู้สึกว่าตนยังมีอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดรูปแบบการแสดงออก (Žižek, 2008, p. 30) ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างเพศสภาพตามธรรมชาติกับการถูกอบรมเพื่อผลิตซ้ำความเป็นหญิงเชิงยุทธศาสตร์ หรือความขัดแย้งที่พวกเขามองเห็นในฐานะแรงงานที่มองไม่เห็นเช่น การถูกนิยามเป็นเพียงผู้ติดตามแต่ต้องรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ระดับชาติโดยปราศจากคำตอบแทนที่เป็นธรรม การต้องวางตัวเป็นกลางทางการเมืองระหว่างประเทศแต่กลับต้องปกป้องอุดมการณ์รัฐและเหตุการณ์รัฐประหารอย่างแนบเนียน หรือแม้กระทั่งการเป็นผู้ขับเคลื่อนอำนาจในการโน้มน้าวของรัฐผ่านการทุ่มเทร่างกายและแรงงานทางอารมณ์อย่างมหาศาล กลไกยุทธากิวิวัฒน์ในบริบทนี้จึงประสบความสำเร็จในการทำงานอย่างยิ่งยวดเพราะโครงสร้างได้ฝังตัวลึกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ตนเอง จนกระทั่งสร้างเงื่อนไขที่ทำให้ความไม่เห็นด้วยภายในใจ ไม่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นการกระทำหรือการต่อต้านเชิงพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพตั้งแต่แรกเริ่ม

6. สรุปผลการวิจัย: ยุทธากิวิวัฒน์ทางสังคมผ่านพลวัตทางเพศ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารในการสนับสนุนนโยบายการทูตเชิงป้องกันของไทยภายใต้กระบวนการยุทธากิวิวัฒน์ โดยมีคำถามวิจัยหลักว่า ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารมีบทบาทอย่างไรในการสนับสนุนการดำเนินนโยบายการทูตเชิงป้องกันของไทยภายใต้กระบวนการยุทธากิวิวัฒน์ ซึ่งผลการวิจัยสามารถตอบคำถามดังกล่าวได้ ดังนี้

ในพื้นที่สาธารณะ ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารทำหน้าที่สร้างเครือข่ายและความไว้วางใจระหว่างประเทศผ่านสมาคมภรรยาผู้ช่วยทูตทหาร การเป็นทูตวัฒนธรรม และการใช้ "ความเป็นมิตรแบบไทย" เป็นทุนทางสังคม ซึ่งเป็นช่องทางที่การทูตทางการไม่อาจเข้าถึงได้โดยตรง นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงทางการเมืองในการสื่อสารคุณค่าของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ต่อนานาชาติ ผ่านรูปแบบที่อ่อนนุ่มและน่าเชื่อถือมากกว่าช่องทางทางการ บทบาทเหล่านี้สอดคล้องกับกระบวนการทำให้เป็นหญิงที่นำคุณลักษณะของความเป็น

ผู้หญิง เช่น ความอ่อนโยนและความเป็นมิตร มาใช้เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ (Enloe, 2000; 2016) และสะท้อนแนวคิดอำนาจในการโน้มนำ (Nye, 2004) ที่อาศัยเสน่ห์ทางวัฒนธรรมมากกว่าการบังคับ

ในพื้นที่ส่วนตัว ภรรยาผู้ช่วยทูตทหารรับผิดชอบแรงงานทางกายภาพในการดูแลบ้านที่มักทำหน้าที่ทั้งสำนักงาน การเป็นผู้ปกครองดูแลนักเรียนทหารไทยในต่างแดน และแรงงานทางอารมณ์หลายระดับที่ทับซ้อนกัน ตั้งแต่การดูแลสุขภาพจิตของสามีไปจนถึงการกำกับทัศนคติของนักเรียนทหาร แรงงานเหล่านี้ถูกทำให้กลายเป็น "แรงงานแห่งความรัก" (labor of love) ที่ไม่ถูกมองว่าเป็นงานที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ (Federici, 2012) ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของกระบวนการทำให้เป็นแม่บ้าน (housewifeization) ตามแนวคิดของ Mies (1986)

นอกจากนี้กลไกทางอำนาจที่ทำงานในระดับความคิดทำให้ระบบดำรงอยู่โดยไม่ต้องบังคับ กระบวนการยุทธธาภิวัตน์ดำเนินอยู่ผ่านอำนาจวินัยที่ทำให้ภรรยากำกับตนเองโดยอัตโนมัติ (Foucault, 1977) การสร้างความชอบธรรมให้บทบาทดังกล่าวดูเป็นธรรมชาติ (Berger & Luckmann, 1991) และอุปนิสัยฝังลึกที่ฝังโครงสร้างอำนาจไว้ในร่างกายและความเคยชิน (Bourdieu, 1990) ทำให้ภรรยาไม่รู้สึกว่าตนถูกบังคับ แต่รู้สึกว่าจะทนเลือกและภาคภูมิใจในบทบาทที่ปฏิบัติอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดระยะห่างแบบมีวิจารณ์ญาณ (Žižek, 2008)

บทบาทเหล่านี้รวมกันก่อให้เกิดสิ่งที่งานวิจัยนี้เสนอเป็นแนวคิดใหม่ว่า "การทูตผ่านความเป็นหญิงและความเป็นแม่บ้าน" (Feminine-Domestic Diplomacy) ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่แรงงานซึ่งถูกจัดประเภทว่าเป็น "งานของผู้หญิง" ถูกแปลงให้กลายเป็น "แรงงานแห่งความรัก" และเป็นทรัพยากรทางการทูตที่ไม่เป็นทางการ โดยไม่เคยถูกนับรวมในระบบอย่างเป็นทางการ แต่กลับเป็นรากฐานที่ค้ำจุนให้ภารกิจทางการทูตเชิงป้องกันดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนลักษณะของยุทธธาภิวัตน์ทางสังคม (social militarization) ที่แทรกซึมเข้าสู่สถาบันครอบครัวและบทบาททางเพศสภาพ (Bayer, 2023) และสอดคล้องกับรูปแบบยุทธธาภิวัตน์ภายใน (internal militarization) ที่กองทัพขยายอิทธิพลเข้าสู่พื้นที่ทางสังคมภายในประเทศเพื่อรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของสถาบัน (Thee, 1977) การทำความเข้าใจบทบาทนี้ผ่านมุมมองเพศสภาพจึงช่วยเปิดเผยต้นทุนที่ซ่อนเร้น (hidden costs) ของกระบวนการยุทธธาภิวัตน์ที่ผู้หญิงต้องแบกรับ และโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพซึ่งฝังลึกอยู่ในสถาบันทหารและนโยบายความมั่นคงของไทย โดยที่กองทัพสามารถระดมและใช้ประโยชน์จากแรงงานของผู้หญิงได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยไม่จำเป็นต้องบังคับ และโดยที่ภรรยาเองก็ไม่รู้สึกว่าตนกำลังถูกขูดรีด เพราะกระบวนการยุทธธาภิวัตน์ได้ทำงานอย่างแนบเนียนจนแทรกซึมเข้าสู่รายละเอียดเล็กน้อยของชีวิตประจำวัน (Sjoberg, 2013, p. 258) และทำให้ตรรกะของกองทัพกลายเป็นสามัญสำนึกที่ภรรยารู้สึกว่าตนยึดถือโดยเสรีและภาคภูมิใจในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยข้างต้น งานวิจัยนี้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาใน 2 ระดับ ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับรัฐและกองทัพ และข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อให้การใช้บทบาทของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารในการสนับสนุนการทูตเชิงป้องกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และเป็นธรรม รัฐและกองทัพควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. สร้างกรอบการยอมรับอย่างเป็นทางการ พัฒนาระบบที่กำหนดขอบเขตภาระหน้าที่และตัวชี้วัดการปฏิบัติงานของภรรยาอย่างชัดเจน เพื่อให้แรงงานดังกล่าวได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลไกสนับสนุนการทูตเชิงป้องกันอย่างเป็นทางการ
2. จัดสรรทรัพยากรและงบประมาณอย่างเพียงพอ จัดหาบุคลากรช่วยเหลือและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น เพื่อแบ่งเบาภาระงานบ้านและแรงงานทางอารมณ์ที่มักตกอยู่บนภรรยาเพียงลำพัง
3. พัฒนาระบบการฝึกอบรมที่เป็นมาตรฐาน สร้างหลักสูตรที่ครอบคลุมทักษะที่จำเป็นทั้งในมิติยุทธศาสตร์ เช่น การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการทูตสาธารณะ และมีมิติปฏิบัติการ เช่น การจัดงานสังคมและการบริหารงานบ้านในฐานะพื้นที่กึ่งสาธารณะ
4. สร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนครอบครัว จัดตั้งระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมการให้คำปรึกษาด้านกฎหมายและอาชีพ การสนับสนุนด้านสุขภาพจิต และการสร้างเครือข่ายระหว่างครอบครัวผู้ช่วยทูตทหาร เพื่อลดความเปราะบางทั้งในระหว่างและหลังการปฏิบัติหน้าที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

แม้งานวิจัยชิ้นนี้จะเปิดเผยมิติที่ถูกละเลยของการดำเนินนโยบายการทูตเชิงป้องกันของไทย แต่ข้อจำกัดที่มีอยู่ชี้ให้เห็นทิศทางการวิจัยในอนาคตสามารถพัฒนาต่อไปได้ดังนี้

1. ขยายขอบเขตทางภูมิศาสตร์ ศึกษาประสบการณ์ของภรรยาผู้ช่วยทูตทหารที่ประจำการในภูมิภาคที่ยังไม่ได้ศึกษา เช่น แอฟริกา ตะวันออกกลาง และอเมริกาใต้ เพื่อตรวจสอบว่าลักษณะที่พบในงานวิจัยนี้เป็นรูปแบบสากลหรือเฉพาะบริบทไทย
2. ดำเนินการศึกษาระยะยาว ติดตามประสบการณ์ของภรรยาตลอดวงจรชีวิตการประจำการ ตั้งแต่ก่อนออกเดินทางจนถึงหลังสิ้นสุดวาระ เพื่อทดสอบข้อเสนอเรื่องการยินยอมเชิงสถานการณ์ว่าเปลี่ยนแปลงหรือสิ้นสุดลงอย่างไรเมื่อเงื่อนไขเชิงสถาบันหมดลง
3. รวมมุมมองจากหลายฝ่าย ศึกษาทัศนะของผู้ช่วยทูตทหาร ผู้บังคับบัญชาในกองทัพ และเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ เพื่อให้เห็นพลวัตทางเพศในการทูตเชิงป้องกันจากหลายมุมพร้อมกัน
4. ดำเนินการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ศึกษาเปรียบเทียบกับกองทัพในประเทศอื่น โดยเฉพาะในภูมิภาคอาเซียน เพื่อระบุว่าแนวคิด Feminine-Domestic Diplomacy เป็นปรากฏการณ์เฉพาะของไทยหรือพบได้ทั่วไปในสถาบันทหารอื่น
5. ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน ผสมการวิจัยเชิงปริมาณเข้ากับเชิงคุณภาพ เพื่อวัดผลลัพธ์ของบทบาทภรรยาต่อประสิทธิภาพทางการทูตได้อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

Reference

- Allen, G. (2018). The rise of the ambassadress: English ambassadorial wives and early modern diplomatic. *The Historical Journal*, 62(3), 617–638.
- Alt, B. L. (2016). *Following the flag: Marriage and the modern military*. Praeger Security International.
- Alvah, D. (2007). *Unofficial Ambassadors: American Military Families Overseas and the Cold War, 1946-1965*. NYU Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt9qfhms>
- Bayer, M., Croissant, A., Izadi, R., & Scheeder, N. (2023). Multidimensional measures of militarization (M3): A global dataset. *Armed Forces & Society*. <https://doi.org/10.1177/0095327X231215295>
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Penguin Books.
- Bird, C. E. (1999). Gender, household labor, and psychological distress: The impact of the amount and division of housework. *Journal of Health and Social Behavior*, 40(1), 32–45.
- Blaisure, K. R., Saathoff-Wells, T., Dombro, A. L., Pereira, C. A., & MacDermid Wadsworth, S. M. (2012). *Serving military families in the 21st century: Theories, research, and application*. Routledge.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice* (R. Nice, Trans.). Stanford University Press.
- Bueno, A. (2023). (Mis)understandings of defence diplomacy as public diplomacy: Insights from three Spanish elites. *Communication & Society*, 36(2), 325–338.
- Busbarat, P. (2016). “Bamboo Swirling in the Wind”: Thailand’s Foreign Policy Imbalance between China and the United States. *Contemporary Southeast Asia*, 38(2), 233–257. <http://www.jstor.org/stable/24916631>
- Chambers, P. (2023). Creating balance: The evolution of Thailand's defense diplomacy and defense relations. *Journal of Indo-Pacific Affairs*, 7(1), 46-65.
- Chinwanno, C. (1985). Militarization in Thai society. In P. Wallenstein (Ed.), *Global militarization* [pp. 111-122]. Routledge.
- Chucherd, W. (2023). Guidelines for Formulating Defence Diplomacy Strategy in Accordance with the 20-year National Strategy (2018-2037). *National Defence Studies Institute Journal*, 14(1), 17-26.
- Collins, P. H. (1994). *Shifting the center: Race, class, and feminist theorizing about motherhood*. Routledge.
- Cotty, A., & Forster, A. (2004). *Reshaping defense diplomacy: New roles for military cooperation and assistance*. Oxford University Press.
- Craig, L., & Mullan, K. (2011). How mothers and fathers share childcare: A cross-national timeuse comparison. *American Sociological Review*, 76(6), 834–861.

- De Burgh, H. T., White, C. J., Fear, N. T., & Iversen, A. C. (2011). The impact of deployment to Iraq or Afghanistan on partners and wives of military personnel. *International Review of Psychiatry*, 23(2), 192–200.
- Diez, R. G. (2010). *United States military public diplomacy: A powerful instrument of soft power*. Defense Technical Information Center.
- Directorate of Intelligence. (2024). *thamnīap phū chūai thūt fāi thahān Thai Na tāngprathēt ləe thīpruksā thāng thahān pračham khana phūthāen thāwōn Thai pračham Sahaprachāchāt Na ๕nakhōn ni wō yōk pī sōngphanhārōihoksipčhet*. [List of Thai Military Attachés abroad and Military Advisors to the Permanent Mission of Thailand to the United Nations in New York, 2024] Royal Thai Armed Forces Headquarters.
- Drab, L. (2018). Defence diplomacy: An important tool for the implementation of foreign policy and security of the state. *Security and Defence Quarterly*, 20(3), 57–71.
- Eaton, K. M., Hoge, C. W., Messer, S. C., Whitt, A. A., Cabrera, O. A., McGurk, D., Cox, A., & Castro, C. A. (2008). Prevalence of mental health problems, treatment need, and barriers to care among primary care-seeking spouses of military service members involved in Iraq and Afghanistan deployments. *Military Medicine*, 173(11), 1051–1056.
- Enloe, C. (2000). *Maneuvers: The international politics of militarizing women's lives*. University of California Press.
- Enloe, C. (2007). *Globalization and militarism: Feminists make the link*. Rowman & Littlefield.
- Enloe, C. (2014). *Bananas, beaches and bases: Making feminist sense of international politics* (2nd ed.). University of California Press.
- Federici, S. (2012). *Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle*. PM Press.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Vintage Books.
- Franz, M. R., Kaiser, A. P., Phillips, R. J., Lee, L. O., Lawrence, A. E., Taft, C. T., & Vasterling, J. J. (2020). Associations of warzone veteran mental health with partner mental health and family functioning: Family Foundations Study. *Depression and Anxiety*, 37(11), 1068–1078.
- Friedan, B. (1963). *The feminine mystique*. W. W. Norton & Company.
- Geneva Center for the Democratic Control of Armed Force. (2007). *Defence attachés*. DCAF Backgrounder.
- Gilligan, C. (1993). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard University Press.

- Gingras, A. (2024, July 3). *DC diplomatic spouses take center stage in culture and soft diplomacy*. The Washington Diplomat. <https://washdiplomat.com/washingtons-ambassador-spouses-take-center-stage-in-culture-and-soft-diplomacy/>
- Glenn, E. N. (1992). From servitude to service work: Historical continuities in the racial division of paid reproductive labor. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 18(1), 1–43.
- Golan, G. (1997). Militarization and gender: The Israeli experience. *Women's Studies International Forum*, 20(5–6), 581–586.
- Guérin, E., & Richer, I. (2024). Piloting the home ship: Understanding the deployment experience of Canadian Special Operations Forces Command spouses. *Military Psychology*, 36(2), 168–183.
- Harrell, M. (2001). Army Officers' Spouses: Have the White Gloves Been Mothballed?. *Armed Forces & Society*, 28(1), 55–75.
- Hochschild, A. R. (2003). *The managed heart: Commercialization of human feeling* (20th anniversary ed.) University of California Press.
- Hochschild, A. R., & Machung, A. (2012). *The second shift: Working families and the revolution at home* (Rev. ed.). Penguin Books.
- Karadag, H. (2017). Forcing the common good: The significance of public diplomacy in military affairs. *Armed Forces & Society*, 43(1), 72–91.
- Klinsuk, S & Suwunwijitr, S. (2021). Military and Politics in Thailand. *Journal of Modern Learning Development*, 6(2), 344–353.
- Laungaramsri, P. (2016). Mass surveillance and the militarization of cyberspace in post-coup Thailand. *ASEAS – Austrian Journal of South-East Asian Studies*, 9(2), 195–214.
- Lutz, C. (2001). *Homefront: A military city and the American twentieth century*. Beacon Press.
- Mies, M. (1986). *Patriarchy and accumulation on a world scale: Women in the international division of labour*. Zed Books.
- Naidu, M. V. (1985). Military power, militarism, and militarization: An attempt at clarification and classification. *Peace Research*, 17(1), 2–10.
- Nopprasert, S. (2023). *Royal Attire and Thailand's Foreign Affairs*. International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs.
- Nye, J. S. (1990). Soft power. *Foreign Policy*, 80, 153–171.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.
- Offer, S., & Schneider, B. (2011). Revisiting the gender gap in time-use patterns: Multitasking and well-being among mothers and fathers in dual-earner families. *American Sociological Review*, 76(6), 809–833.

- Oliver, W. J. (2020). *Making military wives: Militarizing social reproduction of military families* [Doctoral dissertation, Syracuse University]. Syracuse University Libraries. <https://surface.syr.edu/etd/1253/>
- Pongsawat, P. (2017, November 28). yutthāphi wat. [militarization] *Matichon Online*. https://www.matichon.co.th/article/news_744952
- Praditduang, D. (2022). Militarization of Thai legal system during the coup regime : 2014 – 2019. *Academic Journal of Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus*, 11(2), 66–81.
- Shahid, S. (2021). *Behind every successful diplomat is their spouse: The buffer* [Undergraduate honors thesis, William & Mary]. ScholarWorks. <https://scholarworks.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2752&context=honorsthesis>
- Sharp, M. L., Fear, N. T., Rona, R. J., Wessely, S., Greenberg, N., Jones, N., & Goodwin, L. (2015). Stigma as a barrier to seeking health care among military personnel with mental health problems. *Epidemiologic Reviews*, 37, 144–162.
- Shi, X. (2024). "Madame Wellington Koo": A diplomatic wife and a Peranakan representing and socializing for Republican China. *International Journal of Asian Studies*, 21(1), 109–127.
- Singkaew, C. (2022). The Military and Political Development in Thai Society. *Rajapark Journal*, 16(46), 1–23.
- Sjoberg, L. (2010). *Gender and international security: Feminist perspectives*. Routledge.
- Sjoberg, L. (2013). *Gendering global conflict: Toward a feminist theory of war*. Columbia University Press.
- Standing, G. (1999). Global feminization through flexible labor: A theme revisited. *World Development*, 27(3), 583–602.
- Svedberg, E. (2021). Militarization, women, and men: Gendered militarizations. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001>
- Tan, S. S., & See Seng. (2012). Introduction: Defence diplomacy in Southeast Asia. *Asian Security*, 221–231.
- The Defence Committee. (2023). *Defence diplomacy: A softer side of UK defence*. The House of Commons.
- Thee, M. (1977). Militarism and militarization in contemporary international relations. *Bulletin of Peace Proposals*, 8(4), 296–309.
- Tickner, J. A. (2014). *A feminist voyage through international relations*. Oxford University Press.

-
- UN Women. (2022). *The impact of militarization on gender inequality*. Peace and Security Section of UN Women.
- Winger, G. (2014). The velvet gauntlet: A theory of defense diplomacy. *IWM Junior Visiting Fellows' Conferences Proceedings*. Institut für die Wissenschaften vom Menschen.
- Winichakul, T. (1994). *Siam mapped: A history of the geo-body of a nation*. University of Hawaii Press.
- Wood, M. M. (2005). Diplomatic wives: The politics of domesticity and the 'social game' in the US Foreign Service, 1905–1941. *Journal of Women's History*, 17(2), 142–164.
- Wood, M. M. (2020, June). Partners in the service: Foreign service wives a century ago. *The Foreign Service Journal*. <https://afsa.org/partners-service-foreign-service-wives-century-ago>
- Žižek, S. (2008). *The sublime object of ideology* (2nd ed.). Verso.

Public Diplomacy in the Public Sphere: Toward a Conceptual Framework on Meaning Contestation of Foreign Policy

Phakkanan Leongpanyawong^a

Article Info

Article history:

Received March 29, 2026.

Revised June 29, 2026.

Accepted June 30, 2026.

Keywords:

Public Diplomacy; Public
Sphere; Habermasian
Theory; Communicative
Action; Legitimacy

Abstract

This article develops a conceptual framework for understanding public diplomacy (PD) through the concept of the public sphere as an arena in which foreign policy messages are contested, negotiated, and legitimized. The central argument is that existing PD scholarship remains sender-centric, treating PD as a strategic communication process designed and dispatched by states, without sufficiently analyzing the dynamics of the receiving sphere in target societies. The article contends that the public sphere is not a neutral conduit through which messages flow, but a structured arena with power dynamics, discursive logics, and competitive processes that systematically determine the fate of those messages. The article also identifies a fundamental theoretical tension at the core of public diplomacy between communicative action as the normative foundation of the Habermasian public sphere, and strategic action as the logic driving public diplomacy as a foreign policy instrument. This article argues that this tension constitutes the primary theoretical problem that PD scholarship has yet to adequately address. To address this theoretical gap, the article proposes a conceptual framework organized around three analytical dimensions: (1) power asymmetry governing who can effectively speak and be heard in the target public sphere; (2) frame competition through which actors contest the meaning and legitimacy of foreign policy messages; and (3) legitimation processes that determine whether messages gain or lose social acceptance in the receiving society. Together, these three dimensions provide a systematic set of analytical tools for explaining why the same PD message succeeds in some public spheres and fails in others.

^a Lecturer Dr., Faculty of Political Sciences, Ramkhamhaeng University, Bangkok 10240, Thailand. Email: phakkanan.leong@ru.ac.th

การทูตสาธารณะในพื้นที่สาธารณะ: สู่กรอบแนวคิดด้วยการช่วงชิงความหมายของ นโยบายต่างประเทศ

ภักคนันต์ เลื่องปัญญาวงศ์^a

Article Info

Article history:

Received 29 มีนาคม 2569

Revised 29 มิถุนายน 2569

Accepted 30 มิถุนายน 2569

Keywords:

การทูตสาธารณะ ;
พื้นที่สาธารณะ; ทฤษฎีของ
ฮาร์เบอร์มาส; ความชอบธรรม;
การกระทำเชิงสื่อสาร

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับทำความเข้าใจการทูตสาธารณะผ่านแนวคิดพื้นที่สาธารณะในฐานะอาณาบริเวณที่สาธารณะนโยบายต่างประเทศเกิดการแข่งขัน ต่อรอง และสถาปนาความชอบธรรม ข้อโต้แย้งหลักของบทความนี้คือ วรรณกรรมการทูตสาธารณะที่มีอยู่ยังยึดกรอบคิดจากฝั่งผู้ส่งสารเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ มองการทูตสาธารณะเป็นกระบวนการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ที่รัฐออกแบบและส่งออกโดยไม่ได้วิเคราะห์พลวัตของพื้นที่รับสารในประเทศเป้าหมายอย่างเพียงพอ บทความนี้จึงโต้แย้งว่าพื้นที่สาธารณะไม่ได้เป็นเพียงฉากหลังของปฏิสัมพันธ์ของวาทกรรมต่าง ๆ หากแต่เป็นสนามที่มีพลวัตเชิงอำนาจ โครงสร้างวาทกรรม และตรรกะการแข่งขันที่กำหนดชะตากรรมของสารอย่างเป็นระบบ มากไปกว่านี้ การศึกษาเกี่ยวกับการทูตสาธารณะยังปรากฏความขัดแย้งเชิงทฤษฎีที่ฝังอยู่ในแก่นของการทูตสาธารณะ ระหว่างการกระทำเชิงสื่อสาร (communicative action) อันเป็นฐานบรรทัดฐานของพื้นที่สาธารณะแบบฮาเบอร์มาส กับการกระทำเชิงกลยุทธ์ (strategic action) อันเป็นตรรกะที่ขับเคลื่อนการทูตสาธารณะในฐานะเครื่องมือทางนโยบายต่างประเทศ และเสนอว่าความขัดแย้งนี้เองที่เป็นปัญหาทางทฤษฎีหลักของการศึกษาผลลัพธ์ของการทูตสาธารณะ เพื่อเติมช่องว่างดังกล่าว บทความจึงเสนอกรอบแนวคิด ซึ่งประกอบด้วย (1) ความไม่สมมาตรเชิงอำนาจ ซึ่งกำหนดว่าผู้ใดสามารถพูดและถูกได้ยินในพื้นที่สาธารณะของประเทศเป้าหมาย (2) การแข่งขันของกรอบความหมาย ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้กระทำการต่าง ๆ ต่อสู้เพื่อกำหนดความหมายและความชอบธรรมของสารนโยบายต่างประเทศ และ (3) กระบวนการสถาปนาความชอบธรรม ซึ่งกำหนดว่าสารจะได้รับการยอมรับหรือถูกต่อต้านในสังคม โดยกรอบทั้งสามนี้ร่วมกันเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และอธิบายว่าเหตุใดสารของการทูตสาธารณะเดียวกันจึงประสบความสำเร็จในบริบทหนึ่งแต่ล้มเหลวในอีกบริบทหนึ่ง

^a อาจารย์ ดร., คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร 10240 ไทย Email: phakkanan.leong@rumail.ru.ac.th

1. ความนำ

การทูตสาธารณะได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักปฏิบัติอย่างกว้างขวางตั้งแต่ยุคสงครามเย็น และขยายตัวอย่างก้าวกระโดดภายหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน 2544 เมื่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและรัฐบาลทั่วโลกหันมาทบทวนว่าเหตุใดสารและคุณค่าของตนจึงไม่ได้รับการยอมรับในสังคมอื่น ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา สหประชาชาติด้านการทูตสาธารณะเจริญเติบโตและสั่งสมความรู้ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา นิยาม การสำรวจตัวแสดงใหม่ๆ นอกเหนือจากรัฐ การเชื่อมโยงกับแนวคิดอำนาจละมุน (soft power) การวิเคราะห์ เครื่องมือและกลยุทธ์ต่างๆ รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ผ่านการสำรวจมติมหาชน (Gilboa, 2008; Melissen, 2011; Gregory, 2008)

กระนั้นก็ตาม Gilboa (2008) ผู้สำรวจพัฒนาการขององค์ความรู้ทางวิชาการนี้อย่างเป็นระบบ ชี้ว่า การศึกษาการทูตสาธารณะยังขาดกรอบทฤษฎีที่มั่นคงและแบบจำลองที่สามารถนำไปทดสอบได้จริง งานส่วนใหญ่ ยังคงเป็นการบรรยายเชิงประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์นโยบาย หรือการประเมินโครงการเฉพาะเรื่อง ปัญหาเชิง ทฤษฎีที่ลึกกว่านั้นคือ วรรณกรรมการทูตสาธารณะโดยรวมมุ่งเน้นกระบวนการผลิตสารและการจัดส่งสาร แต่กลับ ไม่ได้วิเคราะห์อย่างจริงจังว่าสารเหล่านั้น เข้าไปทำงานอย่างไรในสังคมเป้าหมาย พื้นที่รับสารถูกมองเป็นปัจจัย ภายนอกที่รัฐไม่สามารถควบคุมได้ มากกว่าจะถูกจัดวางเป็นตัวแปรเชิงทฤษฎีที่ต้องอธิบาย แม้ว่าในช่วงทศวรรษ ที่ผ่านมามีงานวิชาการบางส่วน อาทิ Snow & Cull (2020) และ Cull (2019) ที่เริ่มนำผลลัพธ์จากฝั่ง ผู้รับสารและมิติจิตพิสัยของการทูตสาธารณะมาพิจารณาแล้ว แต่งานเหล่านั้นส่วนใหญ่มุ่งเน้นการวัดและประเมิน ผลลัพธ์ (outcome evaluation) มากกว่าการอธิบายกลไกเชิงโครงสร้างที่พื้นที่สาธารณะประมวลและกำหนด ชะตากรรมของสารอย่างเป็นระบบ

ช่องว่างทางทฤษฎีนี้มีนัยสำคัญ เพราะหากไม่เข้าใจพลวัตของพื้นที่รับสาร ก็ไม่สามารถอธิบายได้ว่า เหตุใดการทูตสาธารณะบางครั้งจึงล้มเหลวทั้งที่มีทรัพยากรมหาศาล (อาทิ งบประมาณที่จัดสรรให้กับความร่วมมือ ในกิจกรรมกับองค์กรหรือบุคคลต่างประเทศ) หรือเหตุใดสารเดียวกันจึงให้ผลต่างกันบริบทที่ต่างกัน และเหตุใด บางกรณีรัฐขนาดเล็กที่มีทรัพยากรจำกัดกลับประสบความสำเร็จในการสื่อสารระหว่างประเทศมากกว่ามหาอำนาจ คำถามเหล่านี้ไม่สามารถตอบได้ด้วยการวิเคราะห์กระบวนการส่งสารเพียงฝ่ายเดียว

บทความนี้เสนอว่าแนวคิดพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะกรอบแนวคิดของ Jürgen Habermas และ การตีความต่อยอดของนักวิชาการรุ่นต่อมา มีศักยภาพในการเติมเต็มช่องว่างนี้ได้อย่างมีนัยสำคัญ พื้นที่สาธารณะ ในที่นี้ ช่วยสร้างเครื่องมือสำหรับทำความเข้าใจว่า ภายในสังคมเป้าหมาย สารจากต่างประเทศถูกรับ ตีความ แข่งขัน และสุดท้ายถูกยอมรับหรือปฏิเสธอย่างไร

การนำเสนอของบทความจะประกอบด้วย การทบทวนพัฒนาการของแนวคิดการทูตสาธารณะและ ชีให้เห็นข้อจำกัดเชิงทฤษฎี การวิเคราะห์แนวคิดพื้นที่สาธารณะตั้งแต่ Habermas ดั้งเดิมจนถึงการตีความ ร่วมสมัย การเชื่อมโยงเชิงทฤษฎีระหว่างสองแนวคิดและชี้ให้เห็นความขัดแย้งเชิงบรรทัดฐานที่ฝังอยู่ในแก่นกลาง ของปัญหา และการอภิปรายถึงนัยเชิงทฤษฎีและทิศทางการวิจัยในอนาคต

2. จากการทูตแบบดั้งเดิมสู่การทูตสาธารณะ: พัฒนาการของแนวคิดและข้อจำกัดทางทฤษฎี

การทูตแบบดั้งเดิม (traditional diplomacy) มักถูกจัดวางเป็นกิจกรรมระหว่างรัฐที่ดำเนินไปในพื้นที่ ปิดลับ ผูกขาดโดยชนชั้นนำทางการเมืองและนักการทูตมืออาชีพ กล่าวคือ การเป็นเจรจาต่อรองและถือว่า “โต๊ะ เจรจา” คือเวทีหลักของการดำเนินนโยบายต่างประเทศ (Sending, Pouliot, & Neumann, 2011) อย่างไรก็ตาม

กิติ แนวคิดของการทูตแบบนี้เริ่มเผชิญแรงกดดันอย่างจริงจังนับตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 เมื่อปัจจัยหลายประการทำให้ภาคสาธารณะกลายเป็นตัวแปรสำคัญของการเมืองระหว่างประเทศ

ปัจจัยแรก คือ การขยายตัวของสื่อมวลชนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสงครามเย็นเมื่อการออกอากาศวิทยุข้ามพรมแดนกลายเป็นเครื่องมือเผยแพร่อุดมการณ์ระหว่างสองค่าย (ฝ่ายโลกเสรีที่นำโดยสหรัฐอเมริกา และฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต) สิ่งนี้ทำให้รัฐตระหนักว่านอกจากการเจรจากับรัฐบาลต่างประเทศ ยังจำเป็นต้องสื่อสารกับประชาชนของรัฐนั้นโดยตรง ปัจจัยที่สอง คือ การขยายตัวของสิทธิออกเสียงและการเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งทำให้หันมามองมีน้ำหนักมากขึ้นต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และปัจจัยที่สาม คือ การเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ทำให้แรงดึงดูดทางคุณค่าและอุดมการณ์กลายเป็นทรัพยากรอำนาจที่สำคัญไม่แพ้กำลังทหารและเศรษฐกิจ (Gilboa, 2008; Nye, 2004)

การทูตสาธารณะในฐานะแนวคิดที่เป็นทางการปรากฏขึ้นครั้งแรกในทศวรรษ 1960 โดย Edmund Gullion นักการทูตอเมริกัน ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลสื่อสารกับประชาชนต่างประเทศโดยตรง ต่อมา Tuch (1990, p. 3) นิยามไว้ว่าการทูตสาธารณะคือ “กระบวนการสื่อสารของรัฐบาลกับสาธารณะต่างประเทศเพื่อพยายามสร้างความเข้าใจต่อความคิด อุดมการณ์ สถาบัน วัฒนธรรม ตลอดจนเป้าหมายและนโยบายของชาติ” นิยามนี้สะท้อนมุมมองที่ผู้สื่อสารเป็นศูนย์กลางอย่างชัดเจน กล่าวคือ รัฐ (หรือรัฐบาล) คือผู้กระทำการที่ส่งสารออกไปยังสาธารณะต่างประเทศที่ถูกจัดวางเป็นเป้าหมายของการสื่อสาร

นิยามของการทูตสาธารณะมีพัฒนาการสำคัญในช่วงทศวรรษ 1990-2000 เมื่อนักวิชาการจำนวนมากเริ่มตั้งคำถามต่อแนวคิดเกี่ยวกับการส่งสารทางเดียว Signitzer & Coombs (1992) ชี้ว่าการทูตสาธารณะและการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีลักษณะร่วมกัน โดยทั้งคู่ต้องการการสื่อสารสองทางที่แท้จริงไม่ใช่การออกอากาศฝ่ายเดียว การตระหนักเช่นนี้นำไปสู่การนำตัวแบบการประชาสัมพันธ์ของ Grunig & Hunt (1984) มาใช้ในการศึกษาการทูตสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างระหว่างการสื่อสาร “สองทางแบบไม่สมมาตร” ซึ่งยังคงมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของอีกฝ่าย กับการสื่อสาร “สองทางสมมาตร” ซึ่งเปิดให้ทั้งสองฝ่ายปรับตัวจากการสื่อสาร (Signitzer & Coombs, 1992; Mor, 2007)

พัฒนาการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเชื่อมโยงการทูตสาธารณะกับแนวคิดอำนาจละมุน (soft power) ของ Joseph Nye (2004) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการดึงดูดให้ผู้อื่นต้องการในสิ่งที่ตนต้องการโดยไม่ต้องพึ่งพาการบีบบังคับหรือการซื้อใจ Nye ชี้ว่าแหล่งที่มาของอำนาจละมุน ได้แก่ คุณค่า วัฒนธรรม และนโยบาย ซึ่งการทูตสาธารณะคือกลไกสำคัญที่รัฐแปลงทรัพยากรของอำนาจละมุนเหล่านี้ออกมาเป็นอิทธิพลจริง

Melissen (2005, 2011) และ Gregory (2008) ผลักดันแนวคิดการทูตสาธารณะแบบใหม่ (new public diplomacy) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะสำคัญสามประการ ได้แก่ (1) ตัวแสดงที่หลากหลายขึ้น ไม่ใช่เพียงรัฐบาลแต่รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ และประชาสังคม (2) ลักษณะสองทาง (two-way) มากกว่าการส่งสารนำเสนอแต่ฝ่ายเดียว และ (3) การมุ่งสร้างความสัมพันธ์ระยะยาว (relationship building) มากกว่าการโน้มน้าวเฉพาะหน้า อย่างไรก็ตาม แม้จะมีพัฒนาการเหล่านี้ การทูตสาธารณะแบบใหม่ก็ยังคงมีแนวโน้มที่จะวิเคราะห์จากฝั่งผู้ส่งสาร เหตุเพราะคำถามที่ว่า เรา (ผู้ใช้การทูตสาธารณะ) ควรสื่อสารอย่างไร ยังคงครอบงำสนามวิชาการ มากกว่าคำถามที่ว่า สารของเรา (ผู้ใช้การทูตสาธารณะ) ถูกรับและประมวลในสังคมเป้าหมายอย่างไร?

ประเด็นคำถามข้างต้นชี้ให้เห็นข้อจำกัดในแนวคิดการทูตสาธารณะ กล่าวคือ แนวคิดดังกล่าวมักปฏิบัติต่อภาคสาธารณะในประเทศเป้าหมายเสมือนเป็นผู้รับสารที่นิ่งเฉย หรืออย่างมากเป็นผู้รับสารที่อาจถูกโน้มน้าวให้

เปลี่ยนทัศนคติได้ หากสารได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสม ฐานคติของแนวคิดนี้สอดคล้องกับแบบจำลองการสื่อสารเชิงส่งผ่าน ซึ่งมองการสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับผ่านช่องทางที่กำหนดไว้ และตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าสารมีความหมายแน่นอนซึ่งสามารถถ่ายทอดได้อย่างครบถ้วน

สมมติฐานดังกล่าวขัดแย้งกับทฤษฎีการสื่อสารและสังคมวิทยาร่วมสมัย (Hall, 1980; Berger & Luckmann, 1966; Warner, 2002) กล่าวคือ สารมักไม่มีความหมายในตัวเอง ความหมายเกิดขึ้นผ่านกระบวนการตีความภายในบริบททางสังคม ขณะเดียวกัน ความเป็นสาธารณะในประเทศเป้าหมายอาจประกอบด้วยกลุ่มทางสังคมที่มีผลประโยชน์ ตำแหน่งแห่งที่ และทรัพยากรด้านวาทกรรมแตกต่างกัน

เมื่อกลุ่มเหล่านี้มีอัตลักษณ์ มุมมองต่อโลก และผลประโยชน์ที่หลากหลายหรือขัดแย้งกัน สารจากต่างประเทศจึงเข้าสู่พื้นที่ที่มีสารอื่นแข่งขันอยู่ก่อนแล้ว ทั้งจากรัฐบาลของประเทศเป้าหมาย สื่อมวลชน กลุ่มผลประโยชน์ และตัวแทนต่างชาติอื่น ๆ การวัดผลการทูตสาธารณะผ่านการสำรวจความคิดเห็นจึงมีข้อจำกัดสำคัญ เนื่องจากไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกิดจากการทูตสาธารณะหรือจากปัจจัยอื่น อีกทั้งยังไม่ชัดเจนว่าทัศนคติที่เปลี่ยนไปจะแปรเป็นพฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมได้อย่างไร

อย่างไรก็ดี การวินิจฉัยปัญหาในระดับวิธีวิทยายังไม่เพียงพอ เพราะปัญหาหลักอยู่ในระดับทฤษฎี เหตุเพราะวรรณกรรมการทูตสาธารณะยังขาดกรอบทฤษฎีที่อธิบายว่าสารของการทูตสาธารณะถูกประมวล ต่อยอมรับ หรือปฏิเสธภายในบริบทสังคมการเมืองของประเทศเป้าหมายอย่างไร แนวคิดพื้นที่สาธารณะจึงมีศักยภาพในการทำหน้าที่เป็นกรอบทฤษฎีสำหรับอธิบายกระบวนการดังกล่าว

3. พื้นที่สาธารณะ: จากอุดมคติสู่สนามของการแข่งขันวาทกรรม

แนวคิดพื้นที่สาธารณะของ Jürgen Habermas ปรากฏอย่างเป็นระบบครั้งแรกในงาน *Strukturwandel der Öffentlichkeit* (1962) และต่อมาได้รับการนำเสนอเป็นภาษาอังกฤษอย่างย่อผ่านบทความในสารานุกรม (Habermas, 1974) Habermas นิยามพื้นที่สาธารณะว่าเป็น “อาณาบริเวณของชีวิตสังคมของเราที่บางสิ่งที่เรียกว่ามติมหาชน (public opinion) ถูกก่อตัวขึ้น” (Habermas, 1974, p. 49) พื้นที่สาธารณะในความหมายนี้คือพื้นที่ที่พลเมืองรวมตัวกันในฐานะสาธารณะ เพื่อถกเถียงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนรวม กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การก่อตัวของมติมหาชน ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบและกำกับอำนาจรัฐ

หากพิจารณาในแง่มุมมองทางประวัติศาสตร์ Habermas ระบุว่าพื้นที่สาธารณะแบบชนชั้นกลาง (bourgeois public sphere) เกิดขึ้นในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 17–18 ผ่านพื้นที่ทางสังคม เช่น ร้านกาแฟในอังกฤษ ร้านกาแฟในฝรั่งเศส และห้องสมุดในเยอรมนี พื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งพบปะและถกเถียงเรื่องวรรณกรรม ปรัชญา และการเมือง หลักการสำคัญของพื้นที่สาธารณะดังกล่าวประกอบด้วย การเข้าถึงได้ในเชิงหลักการ การพักยศและสถานะไว้ชั่วคราว และการให้เหตุผลเป็นฐานของการถกเถียง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในเชิงอุดมคติ ข้อโต้แย้งที่มีเหตุผลหนักแน่นกว่าควรมีน้ำหนักมากกว่าข้อโต้แย้งของผู้ที่มีอำนาจสูงกว่า (Fraser, 1990)

รากฐานของแนวคิดพื้นที่สาธารณะในงานของ Habermas เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับทฤษฎีการกระทำเชิงสื่อสาร (theory of communicative action) ที่เขาพัฒนาในงานระยะต่อมา ทฤษฎีนี้แยกความแตกต่างระหว่างการกระทำเชิงกลยุทธ์ (strategic action) ซึ่งผู้กระทำการมุ่งบรรลุเป้าหมายของตนและปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะเครื่องมือ กับการกระทำเชิงสื่อสาร (communicative action) ซึ่งมุ่งสร้างความเข้าใจร่วมผ่านภาษาและเหตุผล Habermas โต้แย้งว่าพื้นที่สาธารณะที่ดำเนินตามตรรกะของการกระทำเชิงสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญของประชาธิปไตย (Johnson, 1991) อย่างไรก็ตาม Habermas ได้วิเคราะห์การเสื่อมถอยของพื้นที่สาธารณะในอุดม

คดีไวด์วัย เขาชี้ว่าในศตวรรษที่ 20 พื้นที่สาธารณะถูกล่าและจัดการโดยระบบเศรษฐกิจ และระบบรัฐ ซึ่งต่างดำเนินตามตรรกะเชิงเครื่องมือ แทนตรรกะของการสื่อสาร การขยายตัวของสื่อมวลชนที่เป็นธุรกิจและอุตสาหกรรมการประชาสัมพันธ์ ทำให้พื้นที่สาธารณะเปลี่ยนจากพื้นที่ถกเถียงด้วยเหตุผลไปสู่พื้นที่นำเสนอสารต่อผู้ชมที่รับสารอย่างหนึ่งนัย

นักวิชาการจำนวนมากยอมรับคุณค่าของแนวคิดพื้นที่สาธารณะของ Habermas ทั้งในฐานะเครื่องมือวิเคราะห์และอุดมคติทางบรรทัดฐาน ขณะเดียวกัน งานวิชาการเหล่านั้นก็ชี้ให้เห็นข้อจำกัดสำคัญของแนวคิดดังกล่าว Fraser (1990) เสนอข้อวิจารณ์สำคัญว่า พื้นที่สาธารณะแบบชนชั้นกลางในประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นพื้นที่เปิดและเสมอภาคตามที่ Habermas บรรยาย พื้นที่ดังกล่าวก่อตัวขึ้นบนฐานของการกีดกัน โดยเฉพาะการกีดกันสตรี คนยากจน และกลุ่มชายขอบออกจากพื้นที่สาธารณะในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ การระงับความแตกต่างด้านสถานะในนามของเหตุผล มักทำหน้าที่ปิดบังความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ มากกว่าจะขจัดความไม่เท่าเทียมนั้นออกไปจริง

ข้อเสนอสำคัญที่สุดของ Fraser คือแนวคิดพื้นที่สาธารณะย่อยของกลุ่มที่ถูกกีดกัน (subaltern counterpublics) แนวคิดนี้ชี้ว่าในสังคมที่มีความไม่เท่าเทียม กลุ่มที่ถูกกีดกันออกจากพื้นที่สาธารณะกระแสหลักมักสร้างพื้นที่สาธารณะของตนเองขึ้น พื้นที่ดังกล่าวทำหน้าที่สองด้าน ด้านแรกคือเป็นพื้นที่ถอยกลับ สำหรับพัฒนาอัตลักษณ์และวาทกรรมของกลุ่มตน ด้านที่สองคือเป็นพื้นที่รุกคืบ เพื่อผลักดันวาทกรรมเหล่านั้นเข้าสู่พื้นที่สาธารณะที่กว้างขึ้น ข้อเสนอที่ตั้งคำถามต่อแนวคิดพื้นที่สาธารณะแบบเอกพจน์ของ Habermas และทำให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ รวมถึงการต่อสู้ระหว่างพื้นที่สาธารณะหลายแบบในสังคมเดียวกัน (Fraser, 1990)

Calhoun (2010) ได้แย้งว่าพื้นที่สาธารณะควรถูกวิเคราะห์ตามความหมายของ Bourdieu (1986) กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่มีทุน หลายประเภทหมุนเวียนอยู่ภายใน มีตำแหน่งของผู้กระทำการที่แตกต่างกัน และมีตรรกะภายในของตนเอง มุมมองนี้ทำให้เห็นว่าพื้นที่สาธารณะประกอบด้วยความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึง การครองพื้นที่ และอำนาจในการกำหนดว่าอะไรนับเป็นวาทกรรมที่ถูกต้อง Dahlberg (2005) สรุปข้อถกเถียงเหล่านี้และชี้ว่า แนวคิดพื้นที่สาธารณะในปัจจุบันสามารถจำแนกได้อย่างน้อยสี่แนวทาง ได้แก่ แนวทางแบบฮาเบอร์มาสดั้งเดิม แนวทางเสรีนิยม แนวทางหลังสมัยใหม่ และแนวทางมาร์กซิสต์

ร่วมสมัยกับข้อถกเถียงดังกล่าว Benhabib (1997) เสนอให้เข้าใจพื้นที่สาธารณะในฐานะพื้นที่แบบนิรนาม หลายศูนย์กลาง และมีความเป็นพหุลักษณะ แทนการผูกพื้นที่สาธารณะไว้กับสถาบันหรือสถานที่เฉพาะ ข้อเสนอแนะขยายความเข้าใจเรื่องพื้นที่สาธารณะจากพื้นที่ถกเถียงแบบรวมศูนย์ไปสู่เครือข่ายของพื้นที่สื่อสารหลายระดับ ซึ่งผู้กระทำการต่างกลุ่มสามารถเข้ามามีส่วนร่วมภายใต้เงื่อนไข อำนาจ และทรัพยากรที่แตกต่างกัน ในบริบทดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงดิจิทัลยิ่งทำให้ลักษณะหลายศูนย์กลางของพื้นที่สาธารณะเด่นชัดขึ้น Just (2025) ชี้ว่าพื้นที่สาธารณะร่วมสมัยมีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากพื้นที่สาธารณะย่อย ตัวแสดง และรูปแบบการสื่อสารเพิ่มจำนวนขึ้น และเชื่อมต่อกันข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์และสังคม จากข้อถกเถียงเหล่านี้ พื้นที่สาธารณะจึงควรถูกเข้าใจในฐานะสนามแข่งขันเพื่อช่วงชิงความหมาย ซึ่งผู้กระทำการต่าง ๆ มีอำนาจ ทรัพยากร และความสามารถในการเข้าถึงไม่เท่ากัน

การสังเคราะห์วรรณกรรมข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การพิจารณาพื้นที่สาธารณะในฐานะสนามแข่งขันมีองค์ประกอบเชิงวิเคราะห์สำคัญสามประการ ประการแรก พื้นที่สาธารณะเกี่ยวข้องกับความไม่สมมาตรเชิงอำนาจ ผู้กระทำการที่เข้ามาในพื้นที่สาธารณะมีทรัพยากรแตกต่างกัน ทั้งการเข้าถึงสื่อ ความน่าเชื่อถือทางสังคม

เครือข่ายความสัมพันธ์ และทุนเชิงสัญลักษณ์ ความแตกต่างเหล่านี้กำหนดว่าใครสามารถพูดได้อย่างมีพลัง และใครต้องต่อสู้เพื่อให้เสียงหรือถ้อยความของตนถูกได้ยิน

ประการที่สอง พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ของการแข่งขันของกรอบความหมาย Entman (2004) ซึ่งว่าการเมืองในพื้นที่สาธารณะดำเนินผ่านการต่อสู้เพื่อกำหนดว่าปัญหาคืออะไร สาเหตุของปัญหายูที่ใด และแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมคืออะไร ผู้กระทำต่าง ๆ จึงพยายามกำหนดกรอบของประเด็นให้สอดคล้องกับผลประโยชน์และมุมมองของตน ผู้ที่ทำให้กรอบความหมายของตนได้รับการยอมรับในพื้นที่สาธารณะย่อมมีความได้เปรียบทางการเมือง

ประการที่สาม พื้นที่สาธารณะเกี่ยวข้องกับกระบวนการสถาปนาความชอบธรรม กระบวนการนี้กำหนดว่าข้อเรียกร้อง นโยบาย หรือตัวแสดงใดได้รับการยอมรับว่ามีสิทธิ์พูดและตัดสินใจในพื้นที่นั้น (van Leeuwen & Wodak, 1999) ในแง่นี้ พื้นที่สาธารณะจึงไม่ใช่เพียงพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่เป็นกลไกที่จัดลำดับความน่าเชื่อถือ อำนาจในการนิยามปัญหา และสถานะของผู้พูดในกระบวนการทางการเมือง

4. การเชื่อมโยงเชิงทฤษฎี: พื้นที่สาธารณะในฐานะสนามของการทูตสาธารณะ

ข้อโต้แย้งหลักของบทความนี้คือ ทฤษฎีพื้นที่สาธารณะให้กรอบการวิเคราะห์ที่จำเป็นต่อการทำความเข้าใจการทูตสาธารณะในมิติที่มักถูกละเลย ได้แก่ พื้นที่รับสาร การมองพื้นที่สาธารณะในประเทศเป้าหมายในฐานะสนามแข่งขันทางวาทกรรมทำให้เห็นว่าสารของการทูตสาธารณะไม่ได้เดินทางจากผู้ส่งไปยังผู้รับอย่างเป็นกลาง หรือคงความหมายเดิมไว้โดยบริบูรณ์ สารดังกล่าวเข้าสู่สนามที่มีสารอื่นดำรงอยู่ก่อนแล้ว มีโครงสร้างอำนาจที่กำหนดว่าสารใดจะถูกได้ยิน และมีกลไกทางวาทกรรมที่กำหนดว่าสารใดจะถูกตีความว่าน่าเชื่อถือ มีความชอบธรรม หรือขาดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม

ทฤษฎีพื้นที่สาธารณะยังทำให้เห็นว่า การทูตสาธารณะเผชิญความท้าทายสองระดับ ระดับแรกคือความท้าทายด้านเทคนิคการสื่อสาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำให้สารชัดเจน เข้าใจได้ และดึงดูดความสนใจ ระดับที่สองคือความท้าทายเชิงการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำให้สารได้รับการยอมรับในสนามที่มีอำนาจไม่สมมาตรและมีการแข่งขันของกรอบความหมาย ความแตกต่างระหว่างความท้าทายสองระดับนี้มีนัยต่อการพัฒนาทฤษฎีการทูตสาธารณะและการออกแบบนโยบายต่างประเทศที่ใช้การทูตสาธารณะเป็นเครื่องมือหลัก

4.1 สารของการทูตสาธารณะในฐานะวาทกรรมที่เข้าสู่พื้นที่สาธารณะ

การนำทฤษฎีพื้นที่สาธารณะมาใช้วิเคราะห์การทูตสาธารณะต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจต่อสาร ตามแนวคิดการทูตสาธารณะให้สัมพันธ์กับวาทกรรมตามแนวคิดพื้นที่สาธารณะ การปรับนี้เป็นการเปลี่ยนมุมมองในระดับพื้นฐาน สารในบริบทของการทูตสาธารณะมักถูกมองเป็นหน่วยข้อมูลที่ผู้ส่งสารสร้างขึ้นและมีความหมายค่อนข้างคงที่ ส่วนวาทกรรมในบริบทของพื้นที่สาธารณะหมายถึงระบบการผลิตความหมายที่ถูกกำหนดโดยบริบททางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างข้อความ และการต่อสู้เชิงอำนาจ

เมื่อสารของการทูตสาธารณะเข้าสู่พื้นที่สาธารณะของประเทศเป้าหมาย สารนั้นต้องผ่านกระบวนการหลายระดับ เริ่มจากการกรองผ่านโครงสร้างสื่อและตัวกลางในประเทศเป้าหมาย ซึ่งมีกลไก กรอบสถาบัน และบรรทัดฐานการทำงานของตนเอง สื่อมวลชนในประเทศเป้าหมายคัดเลือก กำหนดกรอบ และในบางกรณีต่อต้านสารจากต่างประเทศตามเงื่อนไขทางการเมือง ผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ และมาตรฐานวิชาชีพของตน จากนั้น สารดังกล่าวยังต้องผ่านการตีความ ของผู้รับที่หลากหลาย แต่ละกลุ่มนำกรอบความหมายที่มีอยู่เดิม มาใช้ตีความสารใหม่ ส่งผลให้สารของการทูตสาธารณะต้องแข่งขันกับวาทกรรมอื่นที่ดำรงอยู่ในพื้นที่สาธารณะเดียวกัน

ความเข้าใจเช่นนี้ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิชาการการทูตสาธารณะสังเกตพบแต่ยังอธิบายได้ไม่ครบถ้วน ได้แก่ การที่สารเดียวกันได้รับการตอบสนองแตกต่างกันในแต่ละประเทศ หรือในกลุ่มประชากรต่าง ๆ ภายในประเทศเดียวกัน การที่สารซึ่งออกแบบมาอย่างรอบคอบกลับนำไปสู่การอ่านแบบต่อต้าน (resistant

reading) และการที่การสื่อสารอย่างเข้มข้นในบางกรณีกลับทำให้ความไว้วางใจลดลงแทนที่จะเพิ่มขึ้น (Gilboa, 2008)

4.2 กระบวนการสถาปนาความชอบธรรม: หัวใจของการทูตสาธารณะในพื้นที่สาธารณะ

เมื่อพิจารณาการทูตสาธารณะผ่านกรอบพื้นที่สาธารณะ กระบวนการสถาปนาความชอบธรรม (legitimation) กลายเป็นตัวแปรเชิงทฤษฎีที่สำคัญ ความชอบธรรมในที่นี้หมายถึงสถานะที่ข้อเรียกร้อง นโยบาย หรือผู้กระทำการได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเหมาะสมและควรค่าแก่การสนับสนุน นักวิชาการ รัฐศาสตร์และสังคมวิทยามองว่าสถานะดังกล่าวเป็นฐานของอำนาจที่ยั่งยืนกว่าการบีบบังคับโดยตรง (Buchanan & Keohane, 2006; Hurd, 1999; Weber, 1978)

van Leeuwen and Wodak (1999) เสนอกรอบไวยากรณ์แห่งการสถาปนาความชอบธรรม (grammar of legitimation) ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธสี่ประการ ประการแรกคือการอ้างอำนาจ (authorization) ผ่านการอ้างอิงบุคคลหรือสถาบันที่ได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจหรือความน่าเชื่อถือ ประการที่สองคือการให้เหตุผล (rationalization) ผ่านการอ้างอิงประสิทธิภาพ ประโยชน์ หรือความจำเป็นเชิงปฏิบัติ ประการที่สามคือการประเมินทางศีลธรรม (moral evaluation) ผ่านการเชื่อมสารเข้ากับระบบคุณค่าที่สังคมให้ความสำคัญ และประการที่สี่คือการสร้างปกรณัม (mythopoesis) ผ่านเรื่องเล่าที่มีพลังทางอารมณ์

กรอบดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการศึกษาการทูตสาธารณะ เพราะชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสารในพื้นที่สาธารณะขึ้นอยู่กับความสามารถของสารในการเชื่อมโยงกับโครงสร้างความชอบธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคมเป้าหมาย เนื้อหาเชิงข้อเท็จจริงของสารจึงเป็นเพียงเงื่อนไขส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าว รัฐที่ดำเนินการทูตสาธารณะจำเป็นต้องเข้าใจว่า ในพื้นที่สาธารณะของประเทศเป้าหมาย แหล่งอำนาจใดได้รับความเชื่อถือ เหตุผลแบบใดถูกมองว่าสมเหตุสมผล คุณค่าใดมีน้ำหนักทางสังคม และเรื่องเล่าแบบใดสามารถสร้างการตอบสนองทางอารมณ์ได้ คำถามเหล่านี้เป็นคำถามเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาเชิงลึกมากกว่าการพึ่งพาผลสำรวจความคิดเห็นเพียงอย่างเดียว

4.3 การแข่งขันของกรอบความหมาย: การทูตสาธารณะในฐานะการเมืองของการตีความ

มิติสำคัญอีกประการที่ทฤษฎีพื้นที่สาธารณะเพิ่มให้กับการศึกษาการทูตสาธารณะคือ การวิเคราะห์การแข่งขันของกรอบความหมาย โดยการแข่งขันดังกล่าวคือกระบวนการที่ผู้กระทำการต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะพยายามกำหนดว่าปัญหาควรถูกเข้าใจอย่างไร ในบริบทของการทูตสาธารณะ สารของรัฐผู้ส่งไม่ได้เข้าสู่พื้นที่ว่างเปล่า แต่เข้าสู่พื้นที่สาธารณะเป้าหมายที่มีกรอบความหมายดำรงอยู่ก่อนแล้ว กรอบเหล่านี้อาจถูกสร้างโดยสื่อมวลชน กลุ่มผลประโยชน์ รัฐบาลของประเทศเป้าหมาย หรือรัฐอื่นที่แข่งขันกันอยู่

Entman (2004) อธิบายการแข่งขันของกรอบความหมายผ่านแนวคิดการกระตุ้นแบบลดหลั่น (cascading activation) ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่กรอบความหมายแพร่กระจายจากชนชั้นนำ ผ่านสื่อมวลชน ไปยังสาธารณะทั่วไป และสามารถเคลื่อนกลับในทิศทางย้อนกลับได้ด้วย คำอธิบายนี้ชี้ว่า การทูตสาธารณะที่มุ่งเปลี่ยนมติมหาชนโดยตรงอาจมีข้อจำกัด หากไม่ได้พิจารณาบทบาทของชนชั้นนำทางสื่อและชนชั้นนำทางการเมืองในประเทศเป้าหมาย ผู้กระทำการเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการตีความ คัดเลือก และเผยแพร่ข้อมูลในวงกว้าง

การวิเคราะห์การแข่งขันของกรอบความหมายยังชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการทูตสาธารณะในพื้นที่สาธารณะของประเทศเป้าหมายขึ้นอยู่กับความสามารถในการเชื่อมกรอบความหมายของตนเข้ากับกรอบที่มีอยู่แล้วในสังคมนั้น การส่งสารที่ชัดเจนหรือออกแบบอย่างรอบคอบจึงยังไม่เพียงพอ หากสารดังกล่าวไม่สามารถเชื่อมกับกรอบความหมายที่ผู้รับคุ้นเคยหรือยอมรับอยู่ก่อน การปลูกถ่ายหรือตัดต่อ (grafting) ความหมายใหม่เข้ากับกรอบเดิมที่มีความชอบธรรมอยู่แล้วมักมีประสิทธิภาพมากกว่าการนำกรอบความหมายใหม่ทั้งหมดเข้าสู่พื้นที่สาธารณะที่มีกรอบบรรทัดฐานและความหมายเดิมดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง

5. ความขัดแย้งทางทฤษฎีของการกระทำเชิงกลยุทธ์กับการกระทำเชิงสื่อสาร

การนำทฤษฎีพื้นที่สาธารณะมาใช้วิเคราะห์การทูตสาธารณะช่วยเปิดให้เห็นความขัดแย้งเชิงทฤษฎีที่ฝังอยู่ในแก่นของการทูตสาธารณะ ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดจากความแตกต่างพื้นฐานระหว่างตรรกะที่ขับเคลื่อนพื้นที่สาธารณะแบบฮาเบอร์มาสกับตรรกะที่ขับเคลื่อนการทูตสาธารณะในฐานะเครื่องมือของนโยบายต่างประเทศ

ตามทฤษฎีของ Habermas พื้นที่สาธารณะที่ขับเคลื่อนด้วยหลักการดำเนินไปตามแนวทางของการกระทำเชิงสื่อสาร ผู้กระทำการเข้าสู่อารมณ์โดยมุ่งสร้างความเข้าใจร่วมกัน ยอมรับว่าข้อโต้แย้งของตนอาจผิด เปิดรับการเปลี่ยนจุดยืนเมื่อเผชิญเหตุผลที่หนักแน่นกว่า และยอมรับผลของการถกเถียงที่เป็นไปตามหลักการดังกล่าวว่าเป็นผลที่ชอบธรรม

การทูตสาธารณะดำเนินไปตามแนวทางของการกระทำเชิงกลยุทธ์ รัฐเข้าสู่พื้นที่สาธารณะของประเทศเป้าหมายพร้อมเป้าหมายล่วงหน้า เช่น การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี การลดแรงต้านต่อผลประโยชน์ของตน หรือการเพิ่มอิทธิพลในสังคมเป้าหมาย เป้าหมายหลักจึงอยู่ที่การทำให้สารของรัฐได้รับการยอมรับ มากกว่าการเข้าสู่กระบวนการแสวงหาความเข้าใจร่วมกันอย่างเปิดกว้าง

ความขัดแย้งนี้อยู่ในระดับภววิทยา (ontology) ของการสื่อสาร เพราะการทูตสาธารณะในฐานะเครื่องมือของนโยบายต่างประเทศตั้งอยู่บนเป้าหมาย ผลประโยชน์ และยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ตรรกะพื้นฐานของการทูตสาธารณะจึงเป็นตรรกะของการกระทำเชิงกลยุทธ์ แม้รัฐจะนำเสนอการสื่อสารดังกล่าวในรูปของ “การสนทนา” กับสาธารณะในประเทศเป้าหมายก็ตาม การสนทนาในบริบทนี้ยังคงถูกกำกับด้วยเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ของรัฐ จึงไม่ได้ตั้งอยู่บนความพร้อมที่จะเปลี่ยนจุดยืนของผู้ส่งสารอย่างแท้จริง ในทางตรงกันข้าม พื้นที่สาธารณะตามทฤษฎีของ Habermas ต้องอาศัยผู้กระทำการที่เข้าสู่อารมณ์โดยด้วยตรรกะของการกระทำเชิงสื่อสาร โดยยอมให้เหตุผลของตนถูกท้าทาย ตรวจสอบ และเปลี่ยนแปลงได้

ความขัดแย้งเชิงทฤษฎีนี้ก่อให้เกิดผลทางปฏิบัติโดยตรง เพราะความน่าเชื่อถือของการทูตสาธารณะขึ้นอยู่กับที่สาธารณะในประเทศเป้าหมายรับรู้เจตนาของผู้ส่งสารอย่างไร หากสาธารณะมองว่าการสนทนาที่รัฐต่างประเทศเสนอเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนอย่างเปิดกว้าง สารนั้นอาจได้รับการพิจารณาในฐานะข้อเสนอที่มีเหตุผลและควรค่าแก่การรับฟัง แต่หากสาธารณะรับรู้ว่าการสนทนาดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์เพื่อโน้มน้าวหรือจัดการทัศนคติ ความน่าเชื่อถือของรัฐผู้ส่งสารย่อมลดลงทันที ปัญหาจึงไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาของสารเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่สถานะของผู้ส่งสารและเจตนาที่สาธารณะรับรู้ว่าอยู่เบื้องหลังการสื่อสารนั้น

Joseph S. Nye (2008) ชี้ให้เห็นปัญหานี้เมื่อเตือนว่าอำนาจละมุนที่ถูกออกแบบให้ดูเป็นความพยายามโน้มน้าวอย่างชัดเจนอาจสร้างผลย้อนกลับ แทนที่จะเพิ่มแรงดึงดูดหรือความไว้วางใจ สารลักษณะนี้อาจทำให้สาธารณะเกิดความระแวง เพราะผู้รับสารสามารถแยกแยะได้ว่าการสื่อสารนั้นมุ่งสร้างความเข้าใจร่วมกันหรือมุ่งผลิตผลลัพธ์ทางยุทธศาสตร์ให้แก่รัฐผู้ส่งสาร เมื่อการทูตสาธารณะถูกมองว่าเป็นการจัดฉากของการสนทนา มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้เหตุผลของอีกฝ่ายมีผลต่อจุดยืนของรัฐ ความพยายามสร้างความไว้วางใจจึงอาจกลายเป็นเหตุให้ความไว้วางใจลดลง ปัญหานี้ยังชัดเจนในยุคข้อมูลข่าวสาร ซึ่งแหล่งที่มา เจตนา และผลประโยชน์ที่อยู่เบื้องหลังสารถูกตรวจสอบและเปิดเผยได้ง่ายขึ้น

กรณีดังกล่าวปรากฏชัดในประสบการณ์การทูตสาธารณะของสหรัฐอเมริกาหลังเหตุการณ์ 9/11 โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องค่านิยมร่วม (Shared Values) ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาในประเทศมุสลิม โครงการนี้มุ่งสื่อสารว่าสังคมอเมริกันมีคุณค่าบางประการร่วมกับสังคมมุสลิม แต่กลับถูกรับรู้กว้างขวางว่าเป็นการโฆษณาชวนเชื่อมากกว่าการสื่อสารที่จริงจัง ผลลัพธ์คือโครงการดังกล่าวต้องยุติลงโดยไม่บรรลุผลตามที่คาดหวัง (Gilboa, 2008) กรณีนี้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อสาธารณะในประเทศเป้าหมายตีความสารของการทูตสาธารณะว่าเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำเชิงกลยุทธ์ สารนั้นอาจสร้างผลตรงข้ามกับเป้าหมายของผู้ส่ง กล่าวคือ แทนที่จะสร้างความไว้วางใจ กลับทำให้ความระแวงต่อเจตนาของรัฐผู้ส่งสารเพิ่มขึ้น

ความขัดแย้งระหว่างการทำเชิงกลยุทธ์กับการกระทำเชิงสื่อสารจึงแก้ไขได้ยาก เพราะเป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของการทูตสาธารณะในฐานะเครื่องมือของรัฐ รัฐย่อมมีเป้าหมาย ผลประโยชน์ และยุทธศาสตร์ของ

ตน แม้จะนำเสนอการสื่อสารในรูปของ “การสนทนาที่เท่าเทียม” ก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐผู้ส่งสารกับสาธารณะต่างประเทศยังคงตั้งอยู่บนอำนาจ ทรัพยากร และเป้าหมายที่ไม่สมมาตร เมื่อสาธารณะในประเทศเป้าหมายตระหนักถึงเงื่อนไขนี้ การทูตสาธารณะจึงอาจสูญเสียความน่าเชื่อถือในฐานะการสื่อสารที่เปิดกว้าง และถูกตีความเป็นความพยายามเชิงยุทธศาสตร์เพื่อกำกับความหมายหรือจัดการทัศนคติแทน

5.1 นัยทางทฤษฎี: จากการโน้มถ่วงสู่การมีส่วนร่วม

การตระหนักถึงความขัดแย้งเชิงทฤษฎีของพื้นที่สาธารณะกับการทูตสาธารณะ นี้มีนัยสำคัญต่อการออกแบบกรอบความคิดของการทูตสาธารณะอย่างน้อยสามประการ กล่าวคือ

ประการแรก ข้อพิพาทนี้ทำให้จำเป็นต้องแยกแยะระหว่างการทูตสาธารณะที่ดำเนินตามกลไกของการกระทำเชิงกลยุทธ์ กับการทูตสาธารณะที่พยายามเข้าใกล้กลไกของการกระทำเชิงสื่อสาร ซึ่งแบบแรกใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายที่รัฐกำหนดไว้ล่วงหน้า ส่วนแบบหลังเปิดให้กระบวนการสื่อสารมีผลต่อความเข้าใจ จุดยืน หรือแนวทางของรัฐได้ในระดับหนึ่ง ความแตกต่างนี้มีนัยโดยตรงต่อความน่าเชื่อถือของรัฐผู้ส่งสารและผลลัพธ์ที่การทูตสาธารณะสามารถคาดหวังได้

ประการที่สอง การนำทฤษฎีพื้นที่สาธารณะมาใช้ ทำให้เป้าหมายของการทูตสาธารณะควรถูกพิจารณาใหม่ จากการโน้มถ่วงไปสู่การมีส่วนร่วมในการถกเถียงสาธารณะ กล่าวคือ การโน้มถ่วงตั้งอยู่บนฐานคิดว่ารัฐมีคำตอบล่วงหน้าและพยายามทำให้สาธารณะต่างประเทศเห็นด้วยกับคำตอบนั้น ส่วนการมีส่วนร่วมในการถกเถียงสาธารณะยอมรับว่ารัฐเป็นหนึ่งในหลายผู้กระทำภายใต้การสนทนาของสื่อสาร ความสำเร็จจึงไม่ควรวัดจากระดับที่สาธารณะเห็นด้วยกับรัฐเท่านั้น แต่ควรวัดจากความสามารถของรัฐในการเข้าร่วมการสนทนาสาธารณะอย่างน่าเชื่อถือ และสามารถรักษาสถานะของตนในฐานะผู้ร่วมถกเถียงที่มีเหตุผลได้

ประการที่สาม ข้อพิพาทนี้ทำให้เห็นว่าความน่าเชื่อถือ เป็นแกนกลางของการทูตสาธารณะ โดยเฉพาะในยุคข้อมูลข่าวสาร ความน่าเชื่อถือไม่ได้เกิดจากการออกแบบสารอย่างชาญฉลาดเพียงลำพัง แต่เกิดจากความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่รัฐพูด สิ่งที่รัฐทำ และคุณค่าที่รัฐแสดงออกผ่านนโยบายของตน ตามความหมายนี้ ความน่าเชื่อถือจึงถือเป็นทุนเชิงสัญลักษณ์ที่สะสมผ่านการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง การรณรงค์ทางการสื่อสารอาจช่วยขยายการรับรู้ต่อทุนดังกล่าวได้ แต่ไม่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือขึ้นแทนการกระทำของรัฐได้โดยลำพัง

5.2 ข้อจำกัดของกรอบทฤษฎีและทิศทางการวิจัยในอนาคต

กรอบแนวคิดที่เสนอในบทความนี้มีข้อจำกัดสำคัญสามประการ ข้อจำกัดแรกคือปัญหาของ “อุดมคติแบบฮาเบอร์มาส” ทฤษฎีพื้นที่สาธารณะของ Habermas ซึ่งเป็นฐานคิดสำคัญของกรอบการวิเคราะห์ในบทความนี้ ถูกวิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าอาศัยภาพอุดมคติของการถกเถียงสาธารณะในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 17–18 มากเกินไป และให้ความสำคัญไม่เพียงพอต่อความหลากหลายของพื้นที่สาธารณะในบริบทที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยเสรีนิยม ดังนั้น การนำกรอบนี้ไปใช้วิเคราะห์บริบทที่พื้นที่สาธารณะถูกควบคุมโดยรัฐ หรือบริบทที่เสรีภาพในการแสดงออกถูกจำกัด จำเป็นต้องปรับกรอบทฤษฎีให้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางการเมืองของแต่ละสังคม

ข้อจำกัดที่สองคือปัญหาการนิยามเชิงปฏิบัติการ กรอบแนวคิดที่เสนอในบทความนี้ยังอยู่ในระดับนามธรรม การนำไปใช้ในการศึกษาเชิงประจักษ์จำเป็นต้องพัฒนาตัวแปรและเกณฑ์วัดที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น ดัชนีความน่าเชื่อถือของสารในพื้นที่สาธารณะ วิธีวัดการแข่งขันของกรอบความหมาย และเกณฑ์ประเมินว่าสารได้รับการยอมรับหรือการต่อต้านในลักษณะใด ประเด็นเหล่านี้ต้องการการพัฒนาในระดับวิธีวิทยา เพื่อให้กรอบแนวคิดสามารถใช้วิเคราะห์กรณีศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

ข้อจำกัดที่สามคือปัญหาเชิงบรรทัดฐาน กรอบแนวคิดนี้ช่วยชี้ให้เห็นความขัดแย้งระหว่างการกระทำเชิงกลยุทธ์ของการทูตสาธารณะกับการกระทำเชิงสื่อสารของพื้นที่สาธารณะ อย่างไรก็ตาม กรอบดังกล่าวยังไม่ได้ให้คำตอบโดยตรงว่าในทางปฏิบัติควรออกแบบการทูตสาธารณะอย่างไรให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของพื้นที่

สาธารณะ คำถามนี้เป็นคำถามเชิงบรรทัดฐานและเชิงปฏิบัติที่ต้องอาศัยการศึกษาเชิงประจักษ์ควบคู่กับการพัฒนาทฤษฎี

สำหรับทิศทางการวิจัยในอนาคต บทความนี้เสนอว่ายังมีพื้นที่สำหรับงานวิจัยอย่างน้อยสามประเภท ประเภทแรกคืองานวิจัยเชิงเปรียบเทียบที่ตรวจสอบว่าทรัพยากรด้านความน่าเชื่อถือของรัฐแปลงเป็นอำนาจเชิงวาทกรรมในพื้นที่สาธารณะของประเทศเป้าหมายที่มีบริบทต่างกันได้อย่างไร โดยเฉพาะในบริบทที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยเสรีนิยมตะวันตก ประเภทที่สองคืองานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ตรวจสอบว่า ภายใต้เงื่อนไขใด การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ของการทูตสาธารณะก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านในรูปของ counter-framing แทนที่จะนำไปสู่การยอมรับ ประเภทที่สามคืองานวิจัยที่พัฒนาเครื่องมือวัดสำหรับสามมิติของกรอบแนวคิด ได้แก่ ดัชนีความไม่สมมาตรเชิงอำนาจ ตัวแปรการแข่งขันของกรอบความหมาย และเกณฑ์ประเมินกระบวนการสถาปนาความชอบธรรม เพื่อให้กรอบดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการศึกษาเชิงประจักษ์ได้จริง

6. สรุป

บทความนี้เสนอกรอบทฤษฎีที่เชื่อมโยงการทูตสาธารณะเข้ากับแนวคิดพื้นที่สาธารณะ โดยเริ่มจากข้อจำกัดของการศึกษาการทูตสาธารณะกระแสหลัก ซึ่งมักให้ความสำคัญกับผู้ส่งสารมากกว่าพื้นที่รับสารในประเทศเป้าหมาย ในทางปฏิบัติ ความหมายของสารไม่ได้เกิดจากเจตนาของรัฐผู้ส่งสารเพียงฝ่ายเดียว หากเกิดขึ้นผ่านการตีความ การต่อรอง และการแข่งขันภายในพื้นที่สาธารณะของสังคมเป้าหมาย กรอบพื้นที่สาธารณะจึงช่วยให้มองเห็นพื้นที่รับสารในฐานะสนามของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการแข่งขันทางวาทกรรม ซึ่งกำหนดว่าสารใดจะได้รับการยอมรับ ถูกต่อต้าน หรือถูกแปลงความหมายไปในทิศทางใด

ในระดับทฤษฎี กรอบดังกล่าวทำให้เห็นความตึงเครียดที่ฝังอยู่ในแก่นของการทูตสาธารณะ การทูตสาธารณะมักถูกนำเสนอในฐานะการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์กับสาธารณชนต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การทูตสาธารณะยังคงเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐที่มีผลประโยชน์และเป้าหมายทางนโยบายของตนเอง ความตึงเครียดจึงเกิดขึ้นระหว่างตรรกะของการกระทำเชิงกลยุทธ์ ซึ่งมุ่งโน้มน้าว กำหนดกรอบความหมาย และรักษาผลประโยชน์ของรัฐ กับตรรกะของการกระทำเชิงสื่อสาร ซึ่งให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเหตุผล ความเปิดกว้าง และความสามารถของสาธารณะในการตัดสินใจด้วยตนเอง

ข้อถกเถียงนี้มีนัยโดยตรงต่อการออกแบบนโยบาย รัฐที่ดำเนินการทูตสาธารณะโดยไม่เข้าใจโครงสร้างอำนาจและการแข่งขันทางวาทกรรมในประเทศเป้าหมายย่อมเผชิญข้อจำกัดในการสื่อสาร แม้จะลงทุนด้านทรัพยากรและการออกแบบสารอย่างมากก็ตาม สารของรัฐต้องเข้าสู่พื้นที่ที่มีความหมาย ชัดคุณค่า และกรอบความชอบธรรมดำรงอยู่ก่อนแล้ว การออกแบบการทูตสาธารณะจึงต้องเริ่มจากความเข้าใจตอบรับทางสังคมการเมือง และวาทกรรมของพื้นที่รับสาร มากกว่าการมุ่งปรับเทคนิคการสื่อสารของผู้ส่งสารเพียงอย่างเดียว

ท้ายที่สุด ความท้าทายสำคัญของการศึกษาการทูตสาธารณะอยู่ที่การพัฒนากรอบการวิเคราะห์ที่ยอมรับเงื่อนไขสองด้านพร้อมกัน ด้านแรก การทูตสาธารณะยังคงเป็นเครื่องมือของรัฐที่ขับเคลื่อนด้วยผลประโยชน์และยุทธศาสตร์ ด้านที่สอง การสื่อสารที่มุ่งเข้าไปมีอิทธิพลต่อพื้นที่สาธารณะต้องเผชิญข้อเรียกร้องเชิงบรรทัดฐานเกี่ยวกับการเคารพสิทธิของสาธารณะในการใช้เหตุผลและกำหนดจุดยืนของตนเอง ความตึงเครียดระหว่างสองมิตินี้เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการทูตสาธารณะร่วมสมัย และจำเป็นต้องได้รับการวิเคราะห์อย่างตรงไปตรงมาทั้งในทางทฤษฎีและในทางนโยบาย

Reference

- Benhabib, S. (1997). The Embattled Public Sphere: Hannah Arendt, Juergen Habermas and Beyond. *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, (90), 1–24.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Doubleday.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
- Buchanan, A., & Keohane, R. O. (2006). The legitimacy of global governance institutions. *Ethics & International Affairs*, 20(4), 405–437.
- Calhoun, C. (2010). The public sphere in the field of power. *Social Science History*, 34(3), 301–336.
- Calhoun, C. (2017). Facets of the public sphere: Dewey, Arendt, Habermas. In Fredrik Engelstad, Håkon Larsen, Jon Rogstad, Kari Steen-Johnsen (Eds.), *Institutional change in the public sphere: View on the nordic model* (pp. 23–45). De Gruyter Open.
- Cull, N. J. (2019). *Public diplomacy: Foundations for global engagement in the digital age*. Polity Press.
- Dahlberg, L. (2005). The Habermasian public sphere: Taking difference seriously? *Theory and Society*, 34(2), 111–136.
- Entman, R. M. (2004). *Projections of power: Framing news, public opinion, and U.S. foreign policy*. University of Chicago Press.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the public sphere: A contribution to the critique of actually existing democracy. *Social Text*, (25/26), 56–80.
- Gilboa, E. (2008). Searching for a theory of public diplomacy. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 55–77.
- Gregory, B. (2008). Public diplomacy: Sunrise of an academic field. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 274–290.
- Grunig, J. E., & Hunt, T. (1984). *Managing public relations*. Holt, Rinehart and Winston.
- Habermas, J. (1974). The public sphere: An encyclopedia article (1964). *New German Critique*, (3), 49–55.
- Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In S. Hall, D. Hobson, A. Lowe, & P. Willis (Eds.), *Culture, media, language: Working papers in cultural studies, 1972–79* (pp. 128–139). Hutchinson.
- Hurd, I. (1999). Legitimacy and authority in international politics. *International Organization*, 53(2), 379–408.
- Johnson, J. (1991). Habermas on Strategic and Communicative Action. *Political Theory*, 19(2), 181–201.
- Just, S. N. (2025). *Controversial Encounters in the Age of Algorithms: How Digital Technologies are Stifling Public Debate and What to Do About It* (1st ed.). Bristol University Press.
- Melissen, J. (2005). The new public diplomacy: Between theory and practice. In J. Melissen (Ed.), *The new public diplomacy: Soft power in international relations* (pp. 3–27). Palgrave Macmillan.

-
- Melissen, J. (2011). Beyond the new public diplomacy. *Clingendael Paper No. 3*. Netherlands Institute of International Relations.
- Mor, B. D. (2007). The rhetoric of public diplomacy and propaganda wars: A view from self-presentation theory. *European Journal of Political Research*, 46(5), 661-683.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.
- Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 94-109.
- Sending, O. J., Pouliot, V., & Neumann, I. B. (2011). The future of diplomacy: Structure, agency, and practice. *International Journal*, 66(3), 527-542.
- Signitzer, B. H., & Coombs, T. (1992). Public relations and public diplomacy: Conceptual convergences. *Public Relations Review*, 18(2), 137-147.
- Snow, N., & Cull, N. J. (Eds.). (2020). *Routledge handbook of public diplomacy* (2nd ed.). Routledge.
- Tuch, H. N. (1990). *Communicating with the world: U.S. public diplomacy overseas*. St. Martin's Press.
- van Leeuwen, T., & Wodak, R. (1999). Legitimizing immigration control: A discourse-historical analysis. *Discourse Studies*, 1(1), 83-118.
- Warner, M. (2002). *Publics and Counterpublics*. Zone Books.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. University of California Press.

Southeast Asia Track II Diplomacy: The Role of ASEAN-ISIS in ASEAN Community Building *

Pranee Thiparat ^a

Article Info

Article history:

Received June 15, 2026.

Revised June 16, 2026.

Accepted June 30, 2026.

Keywords:

Track II Diplomacy;
ASEAN-ISIS; Think-Tank

* This academic article is a part of a research project titled “The Role of Track II Diplomacy in Promoting Peace, Security, and Conflict Resolution in Southeast Asia”

Abstract

This article pursues three objectives. First, it provides an overview of the origins and evolution of Track II diplomacy in Southeast Asia over nearly four decades, focusing in particular on the institutional network of ASEAN-ISIS (the ASEAN Institutes of Strategic and International Studies). Second, it examines and assesses the policy role that ASEAN-ISIS has played as a think tank—one that has exerted a distinctive and tangible influence from its founding in 1988 to the present. The discussion centers on how the network has supported and advanced the work of ASEAN as a regional intergovernmental organization, whether through its initiatives, its policy proposals, or its constructive engagement in forums convened to debate security challenges and ASEAN's adaptation to strategic shifts in the region, particularly in the post–Cold War era. Third, it analyzes the achievements, limitations, and future trajectory of ASEAN-ISIS against the backdrop of geopolitical change across Asia and the Indo-Pacific. In doing so, it considers the proliferation of Track II institutions—both in number and in thematic breadth—at the level of individual ASEAN member states and across the wider Asia-Pacific, together with the growing role of civil society, in order to ask whether, and in what ways, these developments bear on the operations and future relevance of ASEAN-ISIS.

^a Senior Lecturer at Department of International Relations, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, 10330, Thailand. Email: pranee.thiparat@gmail.com

Track II Diplomacy ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: บทบาทของ ASEAN-ISIS ในการพัฒนาประชาคมอาเซียน*

ปราณี ทิพย์รัตน์^a

ข้อมูลบทความ

Article history:

Received 15 มิถุนายน 2569

Revised 16 มิถุนายน 2569

Accepted 30 มิถุนายน 2569

Keywords:

การทูต track II; ASEAN-ISIS; สถาบัน Think-Tank

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของ Track II Diplomacy ในการส่งเสริมสันติภาพ ความมั่นคง และการแก้ไขความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความนี้ คือ ประการแรก พิจารณาภาพรวมของ จุดกำเนิด และพัฒนาการของ Track II ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงระยะเกือบ 40 ปีที่ผ่านมาโดยเน้นเฉพาะเครือข่ายสถาบัน ASEAN-ISIS (ASEAN Institutes of Strategic and International Studies) ประการที่สอง มุ่งศึกษาและประเมิน บทบาทเชิงนโยบายของ ASEAN ISIS ซึ่งเป็น Think Tank ที่มีบทบาทโดดเด่นอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่แรกก่อตั้งในปี 1988 ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมงานขององค์การระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคอย่างอาเซียน ทั้งในเชิงข้อริเริ่ม ข้อเสนอแนะนโยบาย และการมีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ในเวทีถกอภิปรายประเด็นความมั่นคง และการปรับตัวของอาเซียนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเชิงยุทธศาสตร์ในภูมิภาคโดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามเย็น ประการที่สาม วิเคราะห์ผลสำเร็จ ข้อจำกัด และแนวทางในอนาคตของ ASEAN-ISIS ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ในเอเชีย/อินโด-แปซิฟิก ควบคู่กับการขยายตัวอย่างแพร่หลายทั้งในเชิงปริมาณและความหลากหลายของประเด็นของสถาบัน Track II ทั้งในระดับประเทศสมาชิกอาเซียนและในเอเชีย-แปซิฟิก ตลอดจนบทบาทที่เพิ่มขึ้นของภาคประชาสังคม ว่าปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการทำงานและบทบาทในอนาคตของ ASEAN-ISIS หรือไม่ อย่างไร

1. ความนำ

ปัจจุบัน การทูตระหว่างรัฐ (State-to-State Diplomacy) หรือที่รู้จักกันในนาม Track I กำลังเผชิญข้อท้าทายเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากวิกฤติความขัดแย้งล่าสุดในระดับโลกระหว่างสหรัฐอเมริกา/อิสราเอล และ อิหร่าน ตั้งแต่ 28 กุมภาพันธ์ 2026 และความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและยูเครนซึ่งยืดเยื้อมากกว่าสี่ปี อันสะท้อนถึงความไร้ประสิทธิภาพ และความล้มเหลวของการทูตในระดับรัฐอย่างสิ้นเชิง แม้ว่าในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะแนวคิดในกรอบทฤษฎีสัจนิยมแบบดั้งเดิมยังคงยึดมั่นและให้ความสำคัญกับบทบาทของรัฐในฐานะตัวแสดงหลักเพียงผู้เดียวที่ผูกขาดอำนาจและความชอบธรรมในการธำรงไว้ซึ่งความอยู่รอดของรัฐ

^a อาจารย์อาวุโส ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 10330 ไทย.
Email: pranee.thiparat@gmail.com

ทั้งในด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจและมักจะละเลยบทบาทของตัวแสดงที่มีรัฐ (Non- state Actors) ในการมีส่วนร่วมในข้อริเริ่ม กระบวนการ และการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติบทบาทของตัวแสดงที่มีรัฐในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนและหลากหลายกลับเพิ่มขึ้นโดยลำดับนับแต่จุดเริ่มต้นในช่วงห้าทศวรรษในประเทศตะวันตกและขยายวงไปสู่ประเทศในซีกโลกตะวันออก ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก รวมถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงปลายสงครามเย็น โดยตัวแสดงเหล่านี้ทำหน้าที่ในลักษณะของ “การทูตแบบไม่เป็นทางการ” (Informal Diplomacy) และเมืองค็ประกอบของตัวแสดงที่มีความหลากหลายมากกว่าวงจำกัดของเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมือง หากแต่เป็นเครือข่ายของผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ที่อาจเรียกโดยรวมว่าเป็น “Epistemic Community” ซึ่งหมายถึง ชุมชนทางความรู้ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อ คุณค่า ค่านิยม หลักการ และเป้าหมายร่วมกันในการผลักดันให้เกิดการกำหนดและการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้งในระดับรัฐ ภูมิภาค และระดับโลก และเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในนาม Track II Diplomacy นั่นเอง

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในฝั่งสหรัฐอเมริกาและยุโรปนั้น มีการศึกษาบทบาทของ Track II Diplomacy หรือในบางครั้งถูกอ้างถึงว่าเป็น “Think Tank” อย่างเป็นระบบ มาเป็นเวลานานแล้ว (Stone, 1996) ในขณะที่ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทบาทของ Track II Diplomacy เพิ่งปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อไม่เกิน 40 ปีมานี้ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยเชิงระบบการเมือง กล่าวคือ ในกรณีของตะวันตกนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบกับการมีสถาบันวิจัย (Research Institute) จำนวนมากที่สามารถทำงานวิจัยได้อย่างเสรี ส่งผลให้องค์กรเหล่านี้ปรากฏขึ้นอย่างแพร่หลาย รวมทั้งมีแหล่งทุนสนับสนุนหลักจากภาคเอกชน ขณะที่ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก พัฒนาการของระบอบการเมืองและการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นประชาธิปไตยยังไม่สามารถสลัด หรือหลุดพ้นจากการควบคุมและการกำกับของรัฐได้เต็มที่ อีกทั้งความเป็นอิสระของนักวิจัยและงบประมาณสนับสนุนงานวิจัยเชิงนโยบาย ก็ยังมีข้อจำกัด จึงทำให้พัฒนาการในเรื่องนี้เกิดขึ้นค่อนข้างล่าช้า

วัตถุประสงค์ของบทความนี้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของ Track II Diplomacy ในการส่งเสริมสันติภาพ ความมั่นคงและการแก้ไขความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” คือ ประการแรก พิจารณาภาพรวมของ จุดกำเนิด และพัฒนาการของ Track II ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงระยะเกือบ 40 ปีที่ผ่านมาโดยเน้นเฉพาะเครือข่ายสถาบัน ASEAN-ISIS (ASEAN Institutes of Strategic and International Studies) ประการที่สอง มุ่งศึกษาและประเมิน บทบาทเชิงนโยบายของ ASEAN-ISIS ซึ่งเป็น Think Tank ที่มีบทบาทโดดเด่นอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่แรกก่อตั้งในปี 1988 ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมงานขององค์การระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคอย่างอาเซียน ทั้งในเชิงข้อริเริ่ม ข้อเสนอแนะนโยบาย และ การมีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ในเวทีถกอภิปรายประเด็นความมั่นคงและการปรับตัวของอาเซียนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเชิงยุทธศาสตร์ในภูมิภาคโดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามเย็น ประการที่สาม วิเคราะห์ผลสำเร็จ ข้อจำกัด และแนวทางในอนาคตของ ASEAN-ISIS ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ในเอเชีย/อินโด-แปซิฟิก ควบคู่กับการขยายตัวอย่างแพร่หลายทั้งในเชิงปริมาณและความหลากหลายของประเด็นของสถาบัน Track II ทั้งในระดับประเทศสมาชิกอาเซียนและในเอเชีย-แปซิฟิก ตลอดจนบทบาทที่เพิ่มขึ้นของภาคประชาสังคม ว่าปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการทำงานและบทบาทในอนาคตของ ASEAN-ISIS หรือไม่ อย่างไร

2. Track One, Track Two และ Track Three คืออะไร?

ดังได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วว่า “การทูตอย่างไม่เป็นทางการ” (Informal Diplomacy) เป็นการทูตที่มีได้ให้ความสำคัญแก่รัฐในฐานะตัวแสดงหลัก (state centric) ในเวทีการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศ ขณะที่การทูตอย่างเป็นทางการ หรือ **Track I** นั้น หมายถึงช่องทางที่เป็นทางการของรัฐในการเจรจา หรือในประเด็นทางการเมือง ความมั่นคงและความพยายามในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างรัฐ โดยผู้ที่เข้าร่วมการประชุม **Track I** จะเข้าร่วมในฐานะผู้แทนของรัฐบาล ซึ่งโดยปกติผลการเจรจามักจะปรากฏในลักษณะการออกแถลงการณ์หรือมีข้อตกลงอย่างเป็นทางการว่า จะดำเนินการในเรื่องดังกล่าวต่อไปอย่างไร สำหรับในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การประชุมที่ถือเป็น **Track I** ที่นอกเหนือจากการประชุมระดับทวิภาคี ได้แก่ การประชุมของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีทั้งการประชุมสุดยอดระดับผู้นำ (Summit) เป็นประจำทุกปีตั้งแต่การมีกฎบัตรอาเซียนจากปี 2008 เป็นต้นมา การประชุมประจำปีระดับรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่อาวุโส ในประเด็นความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และประเด็นอื่นๆ รวมถึงการประชุมกับประเทศคู่เจรจา ในการประชุมกับประเทศคู่เจรจาที่เป็นที่รู้จักมากที่สุดของ **Track I** ในด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน คือ เวทีความร่วมมือด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asean Regional Forum) หรือ ARF¹ การประชุมอาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three) และ การประชุม East Asia Summit ฯลฯ นอกจากนี้ หากจะนับ **Track I** อีกเวทีหนึ่งที่มีขอบเขตกว้างกว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีประเทศสมาชิกในภูมิภาคหลากหลายเข้าร่วม ก็คือการประชุม APEC หรือ Asia-Pacific Economic Cooperation โดยยังไม่นับรวมการประชุมย่อยในระดับสามฝ่ายหรือสี่ฝ่ายทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางส่วน

ขณะที่ การทูตแบบ **Track II** เป็นคำที่ถูกบัญญัติขึ้นในปี 1982 โดย Joseph Montville ซึ่งได้อธิบายว่าเป็น “วิธีการทางการทูตซึ่งอยู่นอกระบบที่เป็นทางการของรัฐบาล” มีลักษณะที่ไม่เป็นรัฐบาล ไม่เป็นทางการ (Non-governmental, informal and unofficial) เป็นปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมระหว่างประชาชน หรือกลุ่มของปัจเจกบุคคล ซึ่งบางครั้งเรียกว่าเป็น “citizen diplomats” โดยมีสมมุติฐานเบื้องต้นว่า ความเชี่ยวชาญในการจัดการความขัดแย้งระหว่างประเทศและความสามารถในการสร้างสันติภาพได้สำเร็จนั้นมิได้จำกัดเฉพาะในแวดวงและกระบวนการที่เป็นทางการของเจ้าหน้าที่รัฐแต่เพียงลำพัง (Capie and Evans, 2007, pp. 233 – 236)

ในงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความมั่นคงในเอเชีย-แปซิฟิก เมื่อกล่าวถึง **Track II** จึงหมายถึงช่องทางที่ไม่เป็นทางการสำหรับการปรึกษาหารือและการประชุมในประเด็นทางการเมือง ความมั่นคง รวมทั้งประเด็นทางเศรษฐกิจและประเด็นร่วมสมัย โดยการประชุม **Track II** มักประกอบด้วยนักวิชาการ สื่อสารมวลชน และในบางกรณีอาจมีนักการเมือง ทั้งที่เกษียณแล้วและยังไม่เกษียณ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนซึ่งเข้าร่วมในฐานะส่วนบุคคล หรือในฐานะที่ไม่เป็น

¹ ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับ ARF คือการที่มีกลไกคู่ขนานที่เป็น **Track II** ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมบทบาทของ **Track I** คือ CSCAP หรือ Council for Security Cooperation in the Asia-Pacific จัดตั้งขึ้นในระหว่างปี 1992-1993 และเป็นบทหนึ่งในงานวิจัยที่จะศึกษาในโอกาสต่อไป

ทางการ (unofficial or personal capacity) มิใช่ในฐานะตัวแทนของหน่วยงานที่ตนสังกัดร่วมประชุมด้วย

วิธีการในการประชุมอาจมีลักษณะผสมผสานกัน โดยผู้เข้าร่วมจะเป็นผู้กำหนดวาระการประชุม ยึดหลักความไม่เป็นทางการ และใช้กติกา Chatham House Rule กล่าวคือ ไม่มีการระบุว่าผู้ใดกล่าวสิ่งใดในที่ประชุม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาและเปิดกว้างมากที่สุด โดยเฉพาะในประเด็นที่อ่อนไหวทางการเมืองหรือประเด็นที่ยังมีความขัดแย้งหรือมีความเห็นที่ไม่ลงรอยกัน ขณะเดียวกัน การประชุม Track II ยังสามารถทำหน้าที่เป็น Building Block หรือเป็นตัวเชื่อมและประสานให้รอบการประชุมในระดับที่เป็นทางการของรัฐบาลสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นขึ้น

การที่การประชุมแบบ Track II เปิดโอกาสให้ทั้งฝ่ายนักวิชาการ ฝ่ายข้าราชการที่เข้าร่วมในฐานะที่ไม่ใช่ข้าราชการ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งในบางกรณีอาจมีภาคประชาสังคมเข้าร่วมด้วยนั้นทำให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ สามารถมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม อันเป็นการละลายพฤติกรรมและสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจระหว่างกัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ความร่วมมือในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้นำและชนชั้นนำทางการเมืองและชนชั้นนำในชุมชนแห่งความรู้ ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น และสามารถส่งต่อไปยังนโยบายในระดับรัฐ และภูมิภาคส่งผลให้สามารถนำนโยบายหรือข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ นักวิชาการจำนวนหนึ่ง ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า แท้จริงแล้วการใช้คำจำกัดความข้างต้นในการอธิบายการประชุมที่เกิดขึ้นในเอเชีย-แปซิฟิกอาจไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติศัพท์เสียทีเดียว เนื่องจากการยากที่จะแยกแยะว่าผู้ใดเป็นหรือไม่เป็นตัวแทนของรัฐบาล ด้วยเหตุนี้ในการอธิบายคำว่า Track II ในบริบทของเอเชีย-แปซิฟิกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงควรใช้คำว่า **"unofficial"** (อย่างไม่เป็นทางการ) มากกว่าคำว่า **"non-governmental channel"** (ช่องทางที่ไม่ใช่รัฐบาล) ทั้งนี้เพราะเส้นแบ่งระหว่างผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุม ในนามองค์กรหรือในฐานะปัจเจกบุคคล เป็นบุคคลของรัฐหรือไม่ใช่ของรัฐบาลดูจะไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากผู้ที่เข้าร่วมการประชุม Track II มักมีสถานะและอัตลักษณ์ที่ผสมปนเปกัน กล่าวคือ ในหลายกรณีผู้ที่เข้าร่วมประชุมอาจเป็นนักวิชาการ ซึ่งในหลายประเทศอาเซียนและเอเชีย-แปซิฟิก นักวิชาการเหล่านั้นก็เป็นข้าราชการด้วยเช่นกัน และบางกรณี อาจทำหน้าที่ในฐานะที่ปรึกษาด้านนโยบายให้แก่หน่วยงานของรัฐ รัฐบาล หรือคณะรัฐมนตรีด้วย หรือบางกรณี ผู้เข้าร่วมอาจมาจากสถาบันวิจัย ซึ่งสถาบันวิจัยดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นสังกัดกระทรวงกลาโหมหรือกระทรวงการต่างประเทศ ล้วนเป็นสถาบันวิจัยของรัฐเช่นกัน จึงทำให้แยกแยะได้ค่อนข้างยากแม้จะระบุว่าเข้าร่วมในฐานะส่วนตัวก็ตาม (Kerr, 1994)

จากการประมวลภาพรวมของการจัดประชุม ของ Track II ในประเด็นด้านความมั่นคงในเอเชีย-แปซิฟิก พบว่ามีการประชุมค่อนข้างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวกับเส้นทางการเดินเรือ นั่นคือการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ในส่วนที่เกี่ยวกับทะเลจีนใต้ นอกจากนี้ ยังมีการประชุม Track II ในเวที Asia-Pacific Roundtable (APR) จัดโดย ASEAN-ISIS ซึ่งเป็นสถาบัน Track II ชี้นำในภูมิภาค โดยจัดต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 1987 จนถึงปัจจุบัน เป็นการประชุมที่มีผู้เข้าร่วมระหว่าง 200-300 คน จากทั่วทั้งภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ASEAN-ISIS เป็น Track II ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดการรวมตัวของ

นักวิชาการและนักปฏิบัติ นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ต่อประเทศที่เข้าร่วมการประชุมและต่ออาเซียน

Council for Security and Cooperation in Asia-Pacific หรือ CSCAP เป็นองค์กร Track II ที่มีความสำคัญเช่นกันในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก แนวคิดของ CSCAP พัฒนามาจากการประชุมที่ประเทศเกาหลีใต้ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 1992 และได้มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการในเดือนมิถุนายน 1993 โดย ASEAN-ISIS มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดขึ้น จากมุมมองนักวิชาการท่านหนึ่ง CSCAP ถือเป็นกระบวนการประชุมแบบ Track II ที่มีความทะเยอทะยานมากที่สุด เป็นการประชุมที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ มีการกำหนดประเด็นที่ชัดเจน ครอบคลุมถึงประเด็นความมั่นคงในรูปแบบใหม่ด้วย (non-traditional security issue) ทั้งยังเป็นเวทีที่เปิดกว้างให้แก่ทุกประเทศ และมีได้จำกัดเฉพาะรัฐที่เป็นประเทศเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงเขตดินแดนอื่น ๆ ในภูมิภาค เป็นกระบวนการเจรจาที่มีโครงสร้างชัดเจนและเป็นระบบ ดำเนินงานผ่านการทำงานในลักษณะ Study Group (Evans, 1994, pp. 125 – 139) CSCAP มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมงานด้านความมั่นคงให้แก่กระบวนการที่เป็นทางการในระดับ Track I ในเวที ARF ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึง **Track III** มักหมายถึงกิจกรรมและการพบปะหารือหรือการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลหรือองค์การ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นองค์การที่ไม่ใช่รัฐบาล หรือเป็นเครือข่ายข้ามชาติ (transnational network) รวมทั้งกลุ่มที่สนับสนุนหรือส่งเสริมประเด็นต่าง ๆ ในลักษณะของแนวร่วม (Advocacy Group) บางครั้ง อาจเรียก Track III ว่า citizen diplomacy ได้เช่นกัน

ในขณะที่ Track I และ Track II พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีอิทธิพลต่อผู้กำหนดนโยบายอย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะในประเด็นความมั่นคงและเศรษฐกิจ Track III ทำหน้าที่สนับสนุนบางประเด็นจากจุดยืนของการเป็นตัวแทนของชุมชนหรือภาคประชาชนซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นกลุ่มคนที่อยู่นอกเครือข่ายศูนย์กลางของอำนาจ นั่นคือ เป็นกลุ่มคนที่มาจากชายขอบ โดยพยายามสร้างตัวตนและรวมกลุ่มเพื่อผลักดันประเด็นที่สะท้อนผลประโยชน์หรือความเชื่อของตน และมักไม่มีความเชื่อมโยงหรือปฏิสัมพันธ์ใด ๆ กับกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ยิ่งไปกว่านั้น มีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่ไม่ยอมเรียกตนเองว่าเป็น Track III เพราะรู้สึกว่าการยอมรับสถานะเช่นนั้นแล้ว จะกลายเป็นว่าได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบที่เป็น state-centric อันเป็นสิ่งที่คนกลุ่มนี้ต้องการแยกตัวออกมาอย่างเด็ดขาด สิ่งที่น่าสนใจคือ กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคม (Civil Society Organization)ทั้งหลายมักไม่ค่อยพยายามนำตนเองเข้าไปร่วมในเวทีหรือมีบทสนทนากับเวทีที่มีโครงสร้างหรือมีเจ้าหน้าที่รัฐเข้าร่วม เพราะมองว่าหากเข้าไปใกล้ชิดกับคนเหล่านั้นแล้ว ตนเองจะถูกกลืนหรือถูกดึงเข้าไปร่วมจนกลายเป็นคนละฝ่ายกับภาคประชาสังคม และทำให้ Track III ต้องประนีประนอมจุดยืนของตนอันจะทำให้รู้สึกเสมือนว่า Track III สูญเสียความเป็นอิสระในการกำหนดประเด็นและกำหนดนโยบายไปด้วย

Herman Kraft (2000) นักวิชาการรัฐศาสตร์และอดีตผู้อำนวยการ ของ ISDS Philippines หนึ่งในสถาบันเครือข่าย ASEAN-ISIS ตั้งข้อสังเกตว่า เวทีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของ **Track III** มักเป็นการหารือในประเด็นที่ตรงกันข้ามหรือต่อต้านนโยบายของรัฐบาลเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ การประชุมหรือการพบปะของคนกลุ่มนี้จึงมักมีลักษณะที่ค่อนข้างขัดแย้งหรือเป็นปฏิปักษ์กับสิ่งที่ **Track I** และ **Track II** พยายามดำเนินการ

ตัวอย่าง Track III ที่มีบทบาทโดดเด่นทั้งในอาเซียนและในเอเชีย-แปซิฟิก อาทิ (1) เครือข่ายที่เรียกว่า Alternative ASEAN Network on Burma (Altsean) ซึ่งยังคงมีบทบาทอย่างแข็งขันในปัจจุบันในการเรียกร้องประเพณีประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในเมียนมา (2) เครือข่ายที่เรียกว่า Asian Forum for Human Rights and Development ซึ่งยังคงดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบันเช่นกันในนามของ Forum-Asia (3) Focus on the Global South ซึ่งเดิมเคยมีที่ตั้งอยู่ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (4) The Forum on Alternative Security and Asia-Pacific Coalition for East Timor (APCET) ฯลฯ

เวทีเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักในหมู่ประชาชนทั่วไป แต่ที่น่าสังเกตคือ Track III เหล่านี้เคยมีบทบาทสำคัญในเวทีของ Track II โดยเฉพาะกลุ่มที่มีบทบาทในการส่งเสริมประเพณีสิทธิมนุษยชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือในองค์กรอาเซียนเอง

ประเด็นที่ Track III ให้ความสำคัญหรือความสนใจนั้น มักเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมหรือช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคม การขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มคนชายขอบ กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย สิทธิของแรงงานข้ามชาติและผู้อพยพลี้ภัย ความไม่เสมอภาคในเรื่องเพศสภาพ ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับรัฐ และภูมิภาค การส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ฯลฯ โดยส่วนใหญ่แล้ว กลุ่มคนใน Track III จะจัดตั้งกลุ่มเรียกตนเองว่า People's Summit และจัดเวทีประชุมคู่ขนาน ไปด้วยการประชุมในระดับรัฐบาล ทั้งใน ASEAN, APEC, ASEM (Asia-Europe Meeting)

อย่างไรก็ดี แม้จะได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า Track III มักไม่ค่อยเต็มใจที่จะเข้าร่วมประชุม ปรีกษาหารือหรือพูดคุยในเวทีของ Track I และ Track II แต่ในระยะหลังก็มีความพยายามที่จะสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับ Track II เช่น ในกรณีของการประชุมที่จัดโดย ASEAN-ISIS ที่เรียกว่า ASEAN People's Assembly หรือ APA นั้น เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นครั้งแรกที่ Track III ได้รับเชิญเข้าร่วมประชุม ตั้งแต่ครั้งแรกในปี 2000 จนถึงครั้งสุดท้ายในปี 2006 โดย Track III ได้มีบทบาทสำคัญในหลากหลายรูปแบบ และ ASEAN-ISIS เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ในการส่งเสริมให้ Track III มีที่ทางในการประชุม APA โดยมีมุมมองมองว่าเวทีจะเป็นส่วนเสริมสร้างที่ทำให้อาเซียนสามารถกลายเป็นองค์กรของประชาชน เพื่อประชาชน และมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (people-centred) ได้อย่างแท้จริง

โดยการจัดประชุม APA ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน เสริมสร้างความเข้าใจและความอดทนอดกลั้นที่เกิดจากความแตกต่างหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรม ค่านิยมสังคม ชาติพันธุ์ กระบวนการและโครงสร้างของระบบการเมือง โดยให้ความสำคัญกับภาคประชาชนในฐานะผู้กำหนดวาระนั้น มีผู้เข้าร่วมประชุมกว่า 300 คน โดย ASEAN-ISIS ได้รับการสนับสนุนจาก Canadian International Development Agency (CIDA) Japan Official Development Assistance, Open Society Institute Development Fund, The Asia Foundation, Konrad Adenauer Stiftung และ The Sasakawa Peace Foundation (ASEAN-ISIS and CSIS, 2001)

อนึ่ง Track III เองได้พยายามสร้างเวทีการประชุมของตนเองขึ้นมาในระดับภูมิภาคเช่นกัน เรียกว่า SAPA หรือ Solidarity for Asian People's Advocacy โดยจุดกำเนิดมาจากการหารือกันในห้องปฏิบัติการภาคประชาสังคมในการประชุมที่ประเทศมาเลเซียในเดือนธันวาคม 2005 และอาจกล่าวได้ว่าแรงบันดาลใจสำคัญของการเกิด SAPA มาจากการประชุม APA นั้นเอง ทั้งนี้ หลายฝ่ายมองว่า SAPA ได้เข้ามาแทนที่ APA ซึ่งได้ยุติบทบาทหลังจากการประชุมครั้งที่ 6 ในปี 2007

3. ASEAN-ISIS: จุดกำเนิด พัฒนาการ และผลงาน (1988-2026)

The ASEAN Institutes of Strategic and International Studies หรือ ASEAN-ISIS คือ เครือข่ายของสถาบันที่เป็น Track II ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เริ่มจัดตั้งอย่างเป็นทางการในปี 1988 (แม้ก่อนหน้านี้จะมีการประชุมหารืออย่างไม่เป็นทางการตั้งแต่ปี 1984 เป็นต้นมา) (Wanandi, 2006, pp. 31 – 42) โดยในระยะแรกเริ่มประกอบด้วยสถาบันด้านยุทธศาสตร์และการต่างประเทศของประเทศสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งอาเซียนห้าประเทศ คือ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ โดยในแต่ละประเทศจะมีชื่อเรียกและสถานะที่แตกต่างกันไป คือ

- Centre for Strategic and International Studies—CSIS (อินโดนีเซีย)
- Institute for Strategic and International Studies—ISIS (มาเลเซีย)
- Institute for Strategic and Development Studies—ISDS (ฟิลิปปินส์ ตั้งในปี 1991 เดิมคือ Center for Integrative and Development Studies—CIDS)
- Singapore Institute for International Affairs—SIIA (สิงคโปร์)
- Institute for Security and International Studies—ISIS (ประเทศไทย)

หลังจากปี ค.ศ. 1995 เป็นต้นมา อาเซียนได้ขยายสมาชิกภาพโดยประเทศในอินโดจีนและบรูไนได้รับเชิญให้เข้าร่วมในเครือข่ายด้วย ได้แก่

- Institute of International Relations—IIR (เวียดนาม)
- Cambodian Institute for Cooperation and Peace—CICP (กัมพูชา)
- Brunei Darussalam Institute of Policy and Strategic Studies—BDIPSS (บรูไนดารุสซาลาม)
- Institute of Foreign Affairs—IFA (ลาว)

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของห้าประเทศผู้ร่วมก่อตั้งและสมาชิกใหม่มักจะมีความเชื่อมโยงกับรัฐผ่านปฏิสัมพันธ์ในเรื่องการสนับสนุนทางการเงิน หรือไม่มีสถานที่ทำการในหน่วยงานของรัฐ นอกจากจะมีชื่อที่ต่างกันไปแล้ว ตัวสถาบันที่ประกอบกันเป็น ASEAN-ISIS ยังมีลักษณะและการดำเนินงานที่หลากหลาย ด้วย กล่าวคือ ในบางประเทศ สถาบันเหล่านี้เป็นสถาบันอิสระ อาจเรียกได้ว่าเป็นองค์กรเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินหรืองบประมาณจากภาคเอกชนล้วน ๆ และสามารถมีอิสระในการทำวิจัยและเสนอประเด็นต่าง ๆ ทั้งต่อรัฐบาลของตนเองและต่อรัฐบาลในอาเซียนเช่น CSIS อินโดนีเซียในปัจจุบัน ขณะที่ในบางประเทศสถาบันเหล่านี้อาจเรียกว่าเป็น Think Tank ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ เช่น ในกรณีของประเทศไทย ISIS เป็นส่วนหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะที่ ISDS ซึ่งเป็นสถาบันยุทธศาสตร์ของฟิลิปปินส์นั้นแรกก่อตั้งเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ University of the Philippines แต่ในภายหลังได้แยกตัวออกมาแต่ก็ยังคงมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับมหาวิทยาลัยอยู่ และมีอิสระเต็มที่ในการทำงาน เนื่องจากไม่ได้พึ่งพางบประมาณของรัฐ ส่วน SIIA ของสิงคโปร์นั้น จะเรียกว่าอิสระก็ใช่ จะเรียกว่าไม่อิสระก็ใช่เช่นกัน เพราะในกรณีของสิงคโปร์แทบไม่มีสิ่งใดที่เป็นอิสระจากรัฐบาล โดย SIIA ผลิตผลงานค่อนข้างต่อเนื่อง และยังคงมีบทบาทสำคัญในการจัดเวที เช่น Think-Tank Forum มาจนถึงปัจจุบัน ขณะที่ ISIS Malaysia แม้จะได้รับ

การสนับสนุนโดยตรงจากรัฐบาลมาเลเซีย แต่ขณะเดียวกันก็เรียกว่ามีความเป็นมืออาชีพในการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัยที่เชื่อมโยงกับนโยบายของรัฐ เพราะมีแผนงานวิจัยที่หลากหลาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง ความมั่นคงทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ขณะที่ IIR Vietnam และ IFA Laos และ BDIPSS เป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น ความแตกต่างหลากหลายและเส้นแบ่งระหว่าง ราชการ และความไม่เป็นทางการที่คลุมเครือนี้เองเป็นปัจจัยที่ทำให้นักวิชาการนอกภูมิภาควิพากษ์ว่า ASEAN-ISIS ไม่อาจเข้าข่ายคำจำกัดความของการเป็น Track II อย่างเต็มที่ดังได้กล่าวข้างต้น

จุดประสงค์สำคัญของ ASEAN-ISIS ดังที่ระบุไว้ในเอกสารก่อตั้ง (Statutes of ASEAN-ISIS) คือ (1) เพื่อส่งเสริมและกระชับความร่วมมือในระดับภูมิภาคในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนางานวิจัยในประเด็นด้าน ยุทธศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนประเด็นต่าง ๆ ในประเทศสมาชิกอาเซียน (2) เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ด้านการค้นคว้าวิจัยในประเด็นด้านยุทธศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ด้วยการสร้างเครือข่ายการติดต่อสื่อสารและการประสานงานระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ และ (3) การพยายาม ทำให้สถาบันใน ASEAN-ISIS เป็นแกนที่สำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือในอาเซียน โดยการส่งเสริม ความตระหนักรู้ในหมู่สาธารณชน และส่งเสริมความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่ประเทศสมาชิกอาเซียนและ ประชาคมอาเซียนต้องเผชิญในช่วงเวลาต่าง ๆ

อนึ่ง ASEAN-ISIS มีสถานะเป็นองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล (Non-Governmental Organization -- NGO) ที่ไม่แสวงกำไร และได้ขึ้นทะเบียนในฐานะ NGO ไว้กับสำนักงานเลขาธิการอาเซียน

ความสัมพันธ์ระหว่าง ASEAN-ISIS และ อาเซียน

ASEAN-ISIS มิได้เป็นองค์กรในสังกัดอาเซียนแม้ว่าจะได้ขึ้นทะเบียนไว้กับสำนักเลขาธิการอาเซียน ในฐานะ NGO แต่ ASEAN-ISIS มีความสัมพันธ์พิเศษเฉพาะกับอาเซียนในฐานะเครือข่ายของ Track II ที่ได้นำเสนอแนวคิดริเริ่ม และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญไปยังเจ้าหน้าที่ระดับสูงของ อาเซียนผ่านข้อเสนอในรูปแบบ Memorandum ในหลากหลายประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคง และเสถียรภาพของภูมิภาค อาทิ ASEAN-ISIS Memorandum ฉบับแรกปี 1991 ในชื่อ “Time For Initiative: Proposals for the Consideration of the Fourth ASEAN Summit” ที่เสนอต่อที่ประชุม สหุยอดอาเซียนครั้งที่ 4 ที่สิงคโปร์ในปี 1992 ASEAN-ISIS Memorandum 2006 ซึ่งเป็นข้อเสนอเชิง นโยบายในสาระสำคัญที่ควรถูกบรรจุไว้ในกฎบัตรอาเซียน และนำเสนอต่อเลขาธิการอาเซียน เป็นต้น โดยข้อเสนอ ดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบายของอาเซียนในเวลาต่อมา นอกจากนี้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ASEAN-ISIS และ ASEAN ยังมีรูปแบบของการพบปะหารือและประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่อาวุโสของอาเซียน อย่างสม่ำเสมอตั้งแต่ปี 1993 เป็นต้นมา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่ในขณะนั้นที่เจ้าหน้าที่ใน Track I เปิดช่องทาง การหารืออย่างเป็นทางการให้กับเครือข่าย Track II ซึ่งรวมถึงการได้รับเชิญจากสำนักเลขาธิการอาเซียนให้ผลิต งานวิจัย และเข้าร่วมในเวทีถกอภิปรายเชิงนโยบายกับประชาคมวิชาการในประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคด้วย ซึ่ง ความสัมพันธ์พิเศษดังกล่าวน่าจะเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ ASEAN-ISIS ประสบความสำเร็จในการผลักดัน นโยบายส่วนใหญ่ที่อาเซียนนำไปปฏิบัติในเวลาต่อมา (Stone and Nesadurai, 1999)

อาจกล่าวได้ว่า ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Think Tanks ในรุ่นแรกๆ มักจะเป็นกลุ่มชนชั้นนำ และชุมชนวิชาการที่ถูกมองว่าทำหน้าที่หลักในการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลให้แก่รัฐบาลและในหลายกรณีเป็น

ผู้ถ่ายทอดและสะท้อนความคิดของรัฐบาลในแต่ละประเทศด้วย ในช่วงจุดเริ่มต้นของ ASEAN-ISIS Think Tank เหล่านี้มักถูกมองจากนักวิชาการตะวันตกว่ามีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเกินไปกับรัฐบาลและรับคำสั่งและรับใช้รัฐบาลในลักษณะของการกระจายข้อมูลข่าวสารจากรัฐผู้ส่งตามทีรัฐบาลพึงประสงค์และจึงมีลักษณะของการเป็น “ผู้สนับสนุน” (regime enhancing) มากกว่าเป็น “ผู้วิพากษ์” รัฐบาล และแม้ว่า Think Tanks เหล่านี้จะมีกิจกรรมเชิงวิชาการในลักษณะการถกอภิปรายเชิงนโยบายข้ามพรมแดน แต่ความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลต้นสังกัดก็ทำให้ไม่สามารถเรียกบทบาทของกลุ่มนี้ว่าเป็นการทูตแบบ Track II ได้อย่างเต็มที่นัก

อย่างไรก็ดี เมื่ออาเซียนก่อตั้งขึ้นในปี 1967 และมีพัฒนาการของความร่วมมือระหว่างรัฐสมาชิกในช่วงสองทศวรรษแรกอย่างค่อนข้างช้าทั้งในแง่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาองค์กรให้เป็นสถาบันระดับภูมิภาคที่มีความเป็นสถาบันและการเกิดความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม ความต้องการในเรื่องการวิเคราะห์นโยบายในระดับภูมิภาคขยายตัวอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ขณะที่สำนักงานเลขาธิการอาเซียนเองขาดทั้งทรัพยากรและเจ้าหน้าที่ที่มีองค์ความรู้ในการทำงานวิจัยเชิงนโยบายในมิติต่างๆ และไม่สามารถทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่องค์กรได้ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ สถาบันวิจัย และ Think Tanks ในภูมิภาคทำหน้าที่เติมเต็มบทบาทนี้ และ ASEAN-ISIS จึงทำหน้าที่ทั้งในการจัดประชุม เป็นกลไกให้เกิดการเจรจา หรือ แลกเปลี่ยนทัศนะ รวมทั้งการทำการกิจกรรมอันหลากหลาย เพื่อทำให้สิ่งที่ อาเซียนเรียกว่า “Habit of Dialogue” นั้นเกิดขึ้นจริงและเป็นกระบวนการที่กระทำอย่างต่อเนื่องตามเจตนารมณ์แรกก่อตั้งของ ASEAN-ISIS ข้างต้น

ASEAN-ISIS: พัฒนาการ และผลงาน

กล่าวได้ว่า ASEAN-ISIS เป็น Track II แรก ๆ ในเอเชีย-แปซิฟิกที่เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับระหว่างประเทศ โดยผู้บุกเบิกแนวคิดนี้คือ Jusuf Wanandi จาก CSIS อินโดนีเซีย เริ่มการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในเวทีต่าง ๆ ทั้งกับนักวิชาการ และสถาบัน Think Tanks ในภูมิภาค ในสหรัฐอเมริกา และเวทีเอเชีย-แปซิฟิกอื่น ๆ โดยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีเครือข่าย สถาบันยุทธศาสตร์ และการต่างประเทศที่เสนอความคิดริเริ่มและแนวทางการทำงานที่ทำให้อาเซียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้ภูมิภาคมีเสถียรภาพ และความมั่นคงขึ้น ซึ่งแน่นอนว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการสิ้นสุดของสงครามเวียดนาม อันทำให้ภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชีย-แปซิฟิกเปลี่ยนแปลงไป การพูดคุยกันระหว่างสถาบันยุทธศาสตร์ที่มีอยู่แล้วในอาเซียนทั้งห้าประเทศ เกิดขึ้นครั้งแรกอย่างไม่เป็นทางการในปี 1984 และประชุมต่อเนื่องมาจนถึงปี 1988 ในประเด็นที่เกี่ยวกับความมั่นคง ยุทธศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไป (มิใช่เฉพาะของภูมิภาค) และในประเด็นที่เกี่ยวกับประเทศสมาชิกอาเซียนเอง ในที่สุด ในการประชุมครั้งที่สี่จึงได้มีการตกลงจัดตั้งเครือข่ายของ ASEAN-ISIS อย่างเป็นทางการที่สิงคโปร์ในปี 1988 โดยในการประชุมครั้งนั้นได้มีการจัดทำสิ่งที่เรียกว่า Statues of ASEAN-ISIS ด้วย

จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญในการกำหนดบทบาทและทิศทางของ ASEAN-ISIS มีรากฐานจากการประชุมปี 1990 ที่กรุงเทพฯ ในหัวข้อ ‘Superpower Military Presence and the Security of Southeast Asia’ และมีรายงานสรุปผลการประชุมในลักษณะ Chairman’s Report ที่ ASEAN-ISIS ต้องการนำเสนอต่อรัฐบาลของประเทศในอาเซียน กล่าวได้ว่านี่เป็นครั้งแรกที่ ASEAN-ISIS ได้นำเสนอผลงานจากการพบปะหารือระหว่างนักวิชาการต่อรัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียนที่แต่ละสถาบันดำเนินงานอยู่

สาระสำคัญของข้อเสนอแนะคือ (1) ควรมีการจัดทำสิ่งที่เรียกว่ากรอบระเบียบของภูมิภาค (2) ควรมีการส่งเสริมความร่วมมือของอาเซียนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีมาตรการที่ทำให้กระบวนการในการกระชับและส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงที่เข้มข้น (3) การส่งเสริมมาตรการที่จะทำให้ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ในความสัมพันธ์กับประเทศนอกภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน สหภาพโซเวียต อินเดีย และเวียดนาม (ในขณะนั้นเวียดนามยังไม่ได้เป็นสมาชิกอาเซียน) ทั้งนี้ การประชุมในปี 1990 ได้ทำให้ ASEAN-ISIS เปลี่ยนสภาพไปเป็น Track II อย่างเป็นทางการ

ต่อมาในปี 1991 ในการประชุม ASEAN-ISIS ที่จาการ์ตา เป็นปีที่สมาชิกของ ASEAN-ISIS ได้มีปฏิสัมพันธ์กับรัฐบาลในอาเซียนโดยตรง กล่าวคือ ก่อนหน้านั้นในปี 1990 เป็นเพียงการเสนอรายงานและข้อเสนอแนะ แต่ในปีนี้ได้มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง โดยการประชุมครั้งนี้นำมาซึ่งสิ่งที่เรียกว่า ASEAN-ISIS Memorandum ฉบับแรก อันถือเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ของบทบาทของ ASEAN-ISIS โดยบันทึกฉบับนี้มีชื่อว่า *A Time for Initiative* หรือ “ช่วงเวลาที่จะต้องมีความคิดริเริ่มเป็นข้อเสนอต่อการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่สี่” ซึ่งเป็นการประชุมที่กำหนดจัดขึ้นในปี 1992 ท่ามกลางสิ่งที่เป็นการท้าทายสำคัญหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น ขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสให้ ASEAN-ISIS นำเสนอสิ่งที่มีความสำคัญเป็นการตอบสนองต่อข้อท้าทายอย่างสร้างสรรค์ โดยมีข้อริเริ่ม 4 ประการคือ (1) An ASEAN Initiative for an Asia-Pacific Political Dialogue (2) An ASEAN Initiative for a New Regional Order in Southeast Asia (3) An ASEAN Initiative for the Strengthening of ASEAN และ (4) An ASEAN Initiative for Enhancing ASEAN Economic Cooperation

ในประการแรก จนถึงปี 1991 ได้มีข้อเสนอ กระบวนการ และกลไกที่ค่อนข้างหลากหลายในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ที่มุ่งส่งเสริมหรือก่อให้เกิดเสถียรภาพและความมั่นคงและสันติภาพอย่างถาวรในภูมิภาค ASEAN-ISIS เสนอว่า อาเซียนควรเป็นผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญในกระบวนการและกลไกในการเจรจาหรือทางการเมืองดังกล่าว และควรเป็นผู้ริเริ่มในกระบวนการเหล่านี้รวมทั้งเป็นผู้ที่มีส่วนในกระบวนการ กลไก และเวทีอย่างเข้มข้น ขณะเดียวกัน ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกควรเรียนรู้จากประสบการณ์ของภูมิภาคอื่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการในการก่อตั้ง หรือการสร้างเวทีการเจรจาทางการเมืองในระดับภูมิภาค เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือที่มุ่งไปสู่เสถียรภาพและสันติภาพในภูมิภาค ความคิดริเริ่มของอาเซียนในเรื่องนี้ ควรอยู่บนรากฐานของกระบวนการและสถาบันที่มีอยู่แล้ว โดยสถาบันดังกล่าว จะต้องดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ และต้องตอบสนองต่อข้อท้าทายของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก มิใช่จำกัดเฉพาะอาเซียนเท่านั้น โดย ASEAN-ISIS เสนอว่า ในเวทีหรือทางการเมืองนั้นควรมีองค์ประกอบ ในประเด็น การลด และ/หรือแก้ไขความขัดแย้งในภูมิภาค ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน ตลอดจน มีลักษณะพหุภาคี

ในประการที่สอง ASEAN-ISIS เสนอให้การประชุมสุดยอดอาเซียนที่สิงคโปร์ซึ่งจะเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1992 เน้นประเด็นที่เกี่ยวกับการสร้าง “ระเบียบของภูมิภาคของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ขึ้นมา อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดนี้มีที่มาจากเจตนารมณ์ของปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) ในปี 1967 รวมทั้ง Kuala Lumpur Declaration ในปี 1971 ซึ่งต้องการส่งเสริมให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่สามารถปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันก็เป็นภูมิภาคที่สามารถวางรากฐานที่ก่อให้เกิดสันติภาพ เสถียรภาพ และความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้ ประเทศสมาชิกอาเซียนจึงควรทำให้เจตนารมณ์หรือเป้าหมายดังที่ปรากฏในปฏิญญาทั้งสองบรรลุผล

ประการที่สาม เป็นความคิดริเริ่มที่มุ่งจะทำให้อาเซียนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ASEAN-ISIS มีความเชื่อมั่นว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่อาเซียนจำเป็นต้องมีความคิดริเริ่มที่จะทำให้กระบวนการของอาเซียนและการสร้างอาเซียนให้มีความเป็นสถาบัน (institutionalization) เกิดขึ้นโดยเร็ว กล่าวคือ เป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยที่สุดทุกสองปี ซึ่งการประชุมสุดยอดนั้นควรมีลักษณะสำคัญคือ เน้นสาระเป็นหลัก ให้มีพิธีรีตองน้อยที่สุด และควรมีการเตรียมการอย่างเป็นระบบโดยเจ้าหน้าที่อาวุโสของอาเซียน ที่สำคัญกว่านั้น คือ ในการประชุมสุดยอดอาเซียนแต่ละครั้งควรมีการกำหนดทิศทางทางการเมืองในระดับสูงสุดในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายและอนาคตของอาเซียน ไม่ใช่เพียงการออกแถลงการณ์โดยไม่มีทิศทางนโยบายว่าอาเซียนจะดำเนินการสิ่งใดที่สำคัญต่อไปในอนาคต อาจกล่าวได้ว่า ข้อริเริ่มนี้เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดในการมีกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ในปี 2007

แม้อาเซียนจะได้จัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียนมาตั้งแต่ปี 1976 แล้ว แต่ก็ยังดำเนินการอย่างไม่เป็นระบบนัก ASEAN-ISIS จึงมองว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วนสูงสุดที่ควรทำให้สำนักเลขาธิการอาเซียนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อให้สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถรับมือกับพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งในภูมิภาคและในโลกในทศวรรษ 1990 โดยควรยกระดับสถานะของเลขาธิการอาเซียนขึ้น และเลขาธิการอาเซียนควรมีทรัพยากรที่สำคัญของตนเองมากขึ้น เนื่องจากในขณะนั้นได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณ และด้านอื่น ๆ น้อยมาก

นอกจากนี้ ASEAN-ISIS ยังเน้นว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีกระบวนการที่เรียกว่ากระบวนการของประชาชน (people's process) หมายความว่า ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และให้ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย กลุ่มนักธุรกิจ ชุมชน ตลอดจนผู้นำเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของอาเซียนด้วย

ประการสุดท้าย คือ ASEAN Initiative ในการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ASEAN-ISIS เน้นว่า ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนควรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะส่งเสริมการบูรณาการทางเศรษฐกิจของอาเซียน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้อาเซียนสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเอง ตลอดจนบทบาทที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นในเวทีเศรษฐกิจของโลก และอาเซียนควรมีบทบาทมากขึ้นในเวที APEC

ในมุมมองของ ASEAN-ISIS ข้อเสนอที่เรียกว่า East Asia Economic Group หรือ EAEG น่าจะทำให้เสียงของอาเซียน ทั้งในเวทีภูมิภาคและในเวทีระหว่างประเทศในประเด็นทางเศรษฐกิจ เข้มแข็งยิ่งขึ้น การใช้ EAEG เป็นกระบวนการในการส่งเสริมบทบาทของอาเซียนในเวทีดังกล่าว สามารถทำได้ด้วยการจัดตั้งสิ่งที่เรียกว่า East Asia Caucus ขึ้นในบริบทของความร่วมมือของ APEC

ขณะเดียวกัน ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนควรได้รับการส่งเสริมผ่านการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นยิ่งขึ้นของภาคเอกชน ซึ่งจะสามารถทำได้สะดวกมากยิ่งขึ้นหากมีการดำเนินนโยบายหรือโครงการที่หลากหลาย เช่น โครงการที่เรียกว่า Growth Triangle Concept ซึ่งจะมีส่วนส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจของอาเซียน

ทั้งนี้ ข้อเสนอในบันทึกครั้งนี้ถือว่าถูกที่ถูกเวลา เพราะในขณะนั้นกำลังมีการหารือกันทั้งในหมู่นักวิชาการในเอเชีย-แปซิฟิกว่า ควรมีการจัดตั้งเวทีในลักษณะทำนองเดียวกับที่เกิดขึ้นในยุโรปที่เรียกว่า CSCE (Conference on Security and Cooperation in Europe) สำหรับภูมิภาคนี้ เนื่องจาก ประเทศต่าง ๆ ใน

ภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่นและออสเตรเลีย รวมทั้งประเทศนอกภูมิภาคเช่นแคนาดา ซึ่งทั้งสามประเทศจัดเป็นประเทศอำนาจระดับกลาง ต่างให้ความสนใจที่จะมุ่งไปสู่ทิศทางดังกล่าว คือให้มีเวทีการหารือทางการเมืองที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ASEAN-ISIS เสนอให้อาเซียนเป็นผู้ริเริ่มการประชุมที่ชื่อว่า Conference on Stability and Peace in the Asia-Pacific โดยให้เจ้าหน้าที่อาวุโสของอาเซียนเป็นผู้เตรียมการประชุมดังกล่าว และในการประชุมนั้น อาจเชื้อเชิญให้ จีน สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี (เกาหลีเหนือ) และเวียดนาม เข้าร่วมในการประชุมครั้งนี้ด้วย และควรเป็นการเข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอ อาจกล่าวได้ว่า เวทีนี้เป็นจุดเริ่มต้นอย่างไม่เป็นทางการ ของเวที ASEAN Regional Forum (ARF) ในปี 1994

ผลที่ตามมาของข้อเสนอริเริ่มทั้ง 4 ประการข้างต้น คือ ในที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 4 ซึ่งสิงคโปร์เป็นประธานการประชุมได้เชิญให้อำนาวยการของสถาบันใน ASEAN-ISIS ทุกคนเข้าร่วมการประชุมอย่างเป็นทางการ และนี่จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการทำงานในลักษณะ Track II ที่ ASEAN-ISIS มีบทบาทโดยตรงกับอาเซียนซึ่งในที่สุดก็กลายเป็นสิ่งที่ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

จะเห็นได้ว่า ภายหลังจาก memorandum ฉบับแรกแล้ว ในช่วงเวลาตั้งแต่ปี 1992 เป็นต้นมา ASEAN-ISIS ได้ผลิต memorandum อีกหลายฉบับ และได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง อาทิ "Enhancing ASEAN Security Cooperation" (1993) "Confidence Building Measures in Southeast Asia" (1993) "ASEAN Charter (2006) เป็นต้น

นอกจากนี้ ASEAN-ISIS ยังได้มีปฏิสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอกับเจ้าหน้าที่อาวุโสของอาเซียน ผ่านการเข้าร่วมประชุม หรือเป็นผู้สังเกตการณ์ การประชุม ASEAN SOM (ASEAN Senior Officials' Meeting) อาจกล่าวได้ว่า โดยตั้งแต่ปี 1996 เป็นต้นมา ASEAN-ISIS ได้ทำรายงานหลายฉบับในหลากหลายประเด็นที่น่าเสนอผ่าน SOM อาทิ Transnational Labour Migration in ASEAN, The Future of ASEAN, The Proposal on ASEAN Human Rights Commission, ASEAN and the United Nations และ Pacific Concord on Norms and Principles Guiding Political and Security Cooperation in Asia-Pacific Region and on the Future of ASEAN Regional Forum เป็นต้น

ในปี 2002 นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์จำนวนหนึ่งจาก ASEAN-ISIS ได้เข้าร่วมประชุมในเวที ASEAN Economic Forum เพื่อพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวกับการขยายความร่วมมือในลักษณะของเขตการค้าเสรี ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น โดยที่ประชุมได้พิจารณาถึงการขยายความร่วมมือในลักษณะของเขตการค้าเสรีแบบทวิภาคี ที่อาเซียนควรให้ความสำคัญเช่นเดียวกับในภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งนี้ ในการประชุมดังกล่าวมีผลผลิตที่สำคัญในลักษณะ Memorandum ที่นำเสนอไปยังผู้กำหนดนโยบายของอาเซียนที่ชื่อว่า ASEAN and Free Trade Areas in East Asia นอกจากนี้ ในการประชุม ASEAN Economic Forum ครั้งต่อมาในปี 2003 ที่ ASEAN-ISIS ก็ได้ผลิตรายงานเรื่อง Towards an ASEAN Economic Community ซึ่งนำเสนอต่อผู้กำหนดนโยบายของอาเซียน และถือเป็นรายงานที่เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเตรียมการสู่การประชุมสุดยอดครั้งที่สิบของอาเซียนที่กำลังจะเกิดขึ้นที่บาหลีในปี 2003 โดยในรายงานฉบับดังกล่าวเป็นความพยายามที่จะอธิบายถึงความชัดเจนของแนวคิดที่เกี่ยวกับ ASEAN Economic Community โดยมองว่า ความชัดเจนของประเด็นเรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การถกอภิปรายว่า ASEAN Economic Community ควรมีลักษณะและทิศทางในรูปแบบใด

นอกจากนี้ อาจกล่าวได้ว่า ASEAN-ISIS เองก็มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาและแนวคิดในส่วนที่เกี่ยวกับ ASEAN Security Community (ASC) และกระบวนการในการทำกฎบัตรอาเซียน โดยผู้ริเริ่มในการนำเสนอแนวคิด ในเรื่องนี้ในปี 2003 คือ CSIS อินโดนีเซีย นั่นคือ ในเดือนมีนาคม 2006 ในที่ประชุมที่บาหลีของกลุ่ม ASEAN-ISIS ได้มีการถกอภิปรายถึงเหตุผลและความจำเป็นของการมีกฎบัตรอาเซียน มีการพิจารณาถึงหลักการสำคัญที่ควรถูกรวมไว้ในกฎบัตรนี้ ซึ่ง ASEAN-ISIS มองว่าการตัดสินใจของผู้นำอาเซียนในการประชุมสุดยอดผู้นำครั้งที่ 11 ปี 2005 ที่จะมีกฎบัตรอาเซียนนั้นถือเป็นก้าวสำคัญในพัฒนาการของอาเซียน เนื่องจากอาเซียนได้มีอายุยืนยาวมาเกือบสี่สิบปี กลับยังไม่มีกฎบัตร อันสะท้อนถึงความไม่เป็นสถาบัน โดยมีจุดยืนว่า การมีกฎบัตรจะเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดกรอบ และวางรากฐานของอนาคตของอาเซียนว่าจะไปในทิศทางใด และการมีกฎบัตรอาเซียนก็จะช่วยให้กระบวนการในการสร้างประชาคมอาเซียนเป็นไปอย่างราบรื่นยิ่งขึ้นด้วย (Sukma, 2006, pp. 89 – 96) ขณะที่ สมาชิกอาเซียนบางประเทศกลับมองว่า การมีกฎบัตรอาจกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียนได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ASEAN-ISIS จึงจัดการประชุมขึ้นเพื่อหารือในประเด็นที่เกี่ยวกับกฎบัตรอาเซียน ในการประชุมครั้งนี้ ได้เชิญผู้แทนจากภาคประชาสังคมและผู้แทนจากฝ่ายรัฐบาลบางส่วนเข้าร่วมด้วย และผลการประชุมปรากฏในรูปของ ASEAN-ISIS Memorandum on ASEAN Charter นั่นเอง

อนึ่ง มีความเปลี่ยนแปลงในบทบาทของ ASEAN-ISIS หลังจากการมีกฎบัตรอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายวาระจากการให้ความสำคัญในประเด็นด้านความมั่นคงในแบบดั้งเดิมเป็นเบื้องต้นไปสู่ความมั่นคงในรูปแบบใหม่ซึ่งครอบคลุมมิติอื่นๆ เช่น สิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติในหลายหลายรูปแบบ ฯลฯ รวมทั้งให้ความสำคัญกับ การขยายความร่วมมือกับประเทศนอกภูมิภาคมากขึ้น ทั้งประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะประเทศในเอเชียตะวันออก เช่น จีน ญี่ปุ่น และเกาหลี และประเทศระดับกลาง เช่น แคนาดาและออสเตรเลีย

ผลงานที่เป็น *Flagship* ของ ASEAN-ISIS

นอกจากนี้ ASEAN-ISIS ยังมีบทบาทสำคัญในการจัดเวทีประชุมและเวทีที่ริเริ่มประเด็นใหม่ ๆ ในภูมิภาค ซึ่งจัดว่าเป็นผลงานที่เป็น “เรือธง” อันมีความโดดเด่น และส่งผลกระทบทั้งในเชิงนโยบายและต่อการมีปฏิสัมพันธ์ในวงกว้างระหว่าง Track I, Track II และ Track III ได้แก่

(1) การประชุมที่เรียกว่า Asia-Pacific Roundtable หรือ APR ซึ่งเดิม ISIS Malaysia เป็นผู้จัด แต่ต่อมาเป็นการจัดในนาม ASEAN-ISIS ตั้งแต่ปี 1993 เป็นต้นมา และในปี 2026 เป็นการประชุมครั้งที่ 39 APR เป็นเวทีสำคัญในการริเริ่มการสร้างควมไว้วางใจและความไว้วางใจในเอเชีย-แปซิฟิก โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม จากทุกภาคส่วน กว่า 300 คนในแต่ละปี (Mohamed Jawhar Hassan, 2006)

(2) เวทีที่ชื่อว่า ASEAN-ISIS Colloquium on Human Rights หรือ AICOHR สะท้อนการที่ ASEAN-ISIS ให้ความสำคัญกับประเด็นสิทธิมนุษยชน การประชุมครั้งแรกเกิดขึ้น ในปี 1994 โดยมี ISDS ฟิลิปปินส์เป็นเจ้าภาพหลัก อาจกล่าวได้ว่า AICOHR เป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การก่อตั้ง AICHR (ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights) ในปี 2009 อันเป็นผลจากการทำงานร่วมกันระหว่าง AICOHR กับ ASEAN Working Group on Human Rights

(3) เวทีที่ชื่อว่า ASEAN People's Assembly หรือ APA ซึ่งเริ่มขึ้นในปี 2000

ผลงานสำคัญทั้งสามประการนั้น เป็นการที่ ASEAN-ISIS นำเอาอุดมการณ์ที่ตนเองเชื่อมั่นมาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ในการก่อให้เกิดการเปิดเวทีที่กว้างขึ้น และมีการรวมเอาภาคส่วนต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนมีส่วนร่วมในการคิดแนวนโยบายใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความมั่งคั่ง ความมั่นคง และสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อประโยชน์ของการกินดีอยู่ดีของประชาชนในอาเซียนโดยรวม กล่าวได้ว่า ทั้ง APR, AICOHR และ APA ได้กลายเป็น “สถาบัน” จากความคิดริเริ่มสู่แนวปฏิบัติ และเป็นสถาบันที่ได้ขยายวงออกไปจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกเหนือจากผลงานที่เป็น Flagship ข้างต้น ASEAN-ISIS ยังได้จัดการประชุมสัมมนาในหลากหลายเวที ไม่ว่าจะเป็นเวที ASEAN Young Leaders Conference การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระดับพหุภาคีที่หลากหลาย กับจีน ญี่ปุ่น เกาหลี และไต้หวัน ซึ่งการพูดคุยและเจรจาหารือเหล่านี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับภูมิภาคเอเชียตะวันออก โดยมองว่า การประชุมดังกล่าวซึ่งออกแบบและดำเนินการโดย ASEAN-ISIS อาจเป็นแรงผลักดันที่ก่อให้เกิดกระบวนการ Track II ขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะในเอเชียตะวันออกเฉียงคือ จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และไต้หวันนั้น ไม่มีเวที Track II ของตนเอง

4. ASEAN-ISIS: จุดแข็ง ข้อจำกัด และ ทิศทางอนาคต

หากจะประเมินความสำเร็จหรือจุดแข็งของ ASEAN-ISIS นับตั้งแต่แรกก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน อาจสรุปได้ดังนี้

ประการแรก ASEAN-ISIS ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการนำเสนอแนวคิดริเริ่มที่หลากหลาย ซึ่งในที่สุดส่งผลกระทบต่อผู้กำหนดนโยบายและสถาบันที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายทั้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในเอเชียตะวันออก เนื่องจากสามารถส่งเสริมให้เกิดสิ่งที่เรียกว่ามาตรการการสร้างความไว้วางใจ (confidence building measures) ระหว่างสถาบันที่ไม่ใช่รัฐบาล รวมทั้งสถาบันวิชาการตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 ได้เป็นอย่างดี

ASEAN-ISIS เป็นผู้ริเริ่มให้เกิดแนวคิดที่ว่าด้วย "One Southeast Asia" ซึ่งหมายถึงการขยายประเทศสมาชิกของอาเซียนเองให้ครอบคลุมประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด และเป็นผู้บุกเบิกสำคัญที่ก่อให้เกิดการนำเอาประเด็นสิทธิมนุษยชน ประเด็นความมั่นคงของมนุษย์ และประเด็นประชาคมอาเซียนเข้าไปในวงสนทนา ถกอภิปราย ทั้งในอาเซียนและในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียง

ประการที่สอง ASEAN-ISIS มีความสามารถในการที่จะไม่ทำงานในฐานะ Track II โดยลำพัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำของ ASEAN-ISIS มีความสามารถในการแสวงหาหุ้นส่วน (partner) ที่อยู่นอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อผลักดันให้ ASEAN-ISIS พัฒนาจากการเป็นเพียงองค์กรที่นำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ไปสู่องค์กรที่สามารถผลักดันให้เกิดนโยบายในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

ASEAN-ISIS ประสบความสำเร็จในการผลักดันแนวคิดใหม่และแนวคิดที่สร้างสรรค์ และเป็นองค์กรที่มีความเพียรสูง คือ ดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องในการหาแนวทางที่จะทำให้นักคิดที่ตนเองริเริ่มและนำเสนอเข้าไปสู่ช่องทางต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งแม้ในช่วงแรก ๆ จะกระทำได้ด้วยความยากลำบาก และต่อมา ASEAN-ISIS ยังเป็นผู้ริเริ่มให้ Track III คือภาคประชาสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการพิจารณาประเด็นปัญหาในเชิงนโยบายของภูมิภาคด้วย ดังจะเห็นได้ว่า การที่ ASEAN-ISIS สามารถก่อให้เกิด ASEAN People's Assembly ในปี 2000 และเป็นเวทีที่พัฒนายืดยาวมาถึงปี 2006 นั้น ถือว่าเกือบจะไม่มี

องค์กรในลักษณะ Track II องค์กรใดที่สามารถทำได้ อันถือเป็นความสำเร็จสำคัญของ ASEAN-ISIS ที่ทำให้เกิดการสนทนาหรือปฏิสัมพันธ์ในเชิงนโยบายระหว่างสาม Track คือ Track I, Track II และ Track III ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปสู่กระบวนการสร้างประชาคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และที่สำคัญคืออาจนำไปสู่กระบวนการสร้างประชาคมในภูมิภาคที่กว้างกว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั่นคือเอเชีย-แปซิฟิกโดยเกิดขึ้นจริง

ประการที่สาม ASEAN-ISIS ยังช่วยส่งเสริมและผลักดันให้อาเซียน คือตัวสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มองไปยังประเทศนอกภูมิภาคมากขึ้น ด้วยการดึงเอานักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน Think Tank และหน่วยงานทางวิชาการในภูมิภาคอื่น ๆ เข้ามาช่วยกันคิด วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนทัศนะและความคิดเห็น เพื่อส่งเสริมและก่อให้เกิดการพัฒนาของอาเซียนไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในอนาคต

กล่าวได้ว่า ASEAN-ISIS เป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงและประสานงานกันระหว่างยุโรป เอเชีย-แปซิฟิก ออสเตรเลีย (Australasia) และอเมริกาเหนือ เป็นตัวประสานงานที่ทำให้แนวความคิดต่าง ๆ จากภายนอกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าความมั่นคงอย่างกว้างขวางและครอบคลุมในภูมิภาคนี้

โดยกระบวนการ และกลไกของการที่ ASEAN-ISIS สามารถเข้าไปมีบทบาทในการริเริ่มกำหนดนโยบายทั้งด้านการต่างประเทศและความมั่นคงต่ออาเซียน ดังนี้

(1) ASEAN-ISIS ได้ก่อให้เกิดการพบปะอย่างเป็นประจำและสม่ำเสมอระหว่างหัวหน้าสถาบันใน ASEAN-ISIS กับ ASEAN SOM ก่อนการประชุมประจำปีของรัฐมนตรีต่างประเทศ โดยเริ่มจากปี ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา และได้ทำให้การพบปะหารือและการประชุมดังกล่าวมีลักษณะเป็นสถาบัน มากขึ้น

(2) การที่ประชุม ASEAN SOM ได้ขอให้ ASEAN-ISIS นำเสนอความคิดเห็นและทำการศึกษาก่อนที่จะมีนโยบายสำคัญบางประการของอาเซียน เช่น ประเด็นเรื่องทะเลจีนใต้ เวที ARF หรือการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดประชุมอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มที่เรียกว่า Working Group on Regional Human Rights Mechanism ถือเป็นพัฒนาการสำคัญที่ทำให้ ASEAN-ISIS เข้าสู่กระบวนการตัดสินใจของอาเซียนอย่างเป็นทางการและรับบทบาทของการดำเนิน Track II Diplomacy ที่สอดคล้องกับคำจำกัดความตามที่นักวิชาการตะวันตกกำหนด

(3) ASEAN-ISIS ยังได้ทำหน้าที่ในการศึกษาเชิงนโยบายให้กับสำนักเลขาธิการอาเซียนด้วย ไม่จะเป็นการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับความร่วมมือทางอุตสาหกรรมใน AFTA หรือความร่วมมือที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา และข้อเสนอของการสร้างประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก ซึ่งปรากฏอยู่ในทั้ง memorandum และ Report ต่าง ๆ ของ ASEAN-ISIS ดังที่ได้นำเสนอไปแล้ว

5. ข้อจำกัด และแนวทางในอนาคตของ ASEAN-ISIS

ในปัจจุบัน ASEAN-ISIS ต้องเผชิญกับข้อท้าทายในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นกับ Think Tank และ Track II เกือบทั่วโลก นั่นคือ จะทำอย่างไรจึงจะทำให้วิสัยทัศน์ของ ASEAN-ISIS สื่อสารไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องได้ จะทำอย่างไรที่จะทำให้ข้อริเริ่มเป็นที่ยอมรับ หรือสร้างภาพลักษณ์ (branding) จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับ และจะทำอย่างไรที่จะทำให้ข้อริเริ่มสามารถแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและมีผลกระทบเชิงนโยบาย

ที่สำคัญกว่านั้น คือ จะทำอย่างไรที่จะสามารถนำเอาผู้ที่มีส่วนได้เสีย (stakeholder) ในประเด็นเหล่านั้นเข้ามามีบทบาทในแวดวงของการถกสนทนา และสร้างโครงข่ายของผู้ที่ร่วมงานและผู้ที่เป็นหุ้นส่วนและพันธมิตรกัน ทั้งในระดับรัฐ ระดับภูมิภาค และระดับระหว่างประเทศ

และส่วนที่สำคัญที่สุด คือ จะทำอย่างไรที่จะก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการธำรงความเป็นอิสระของการทำงานในเชิงนโยบาย กับการบริหารจัดการในการคัดกรองและคัดเลือกบุคลากรที่มีความสามารถในระดับสูง พร้อมทั้งทำให้บุคลากรเหล่านั้นยังคงทำงานอยู่กับองค์กรได้ และจะทำอย่างไรที่จะทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนปรับตัวเข้ากับพลังทางการเมืองและพลังทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนี้ ประเทศสมาชิก ASEAN-ISIS และ Think Tank อื่น ๆ ต้องเผชิญร่วมกัน คือ จะทำอย่างไรที่จะสามารถหาผู้ที่มาสืบทอดแนวคิดของผู้นำในรุ่นแรก ๆ และทำให้ผู้นำในรุ่นต่อไปสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องยึดติดกับคนรุ่นเก่า ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ได้ตลอดเวลา ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ถือเป็นข้อท้าทายที่ยิ่งยากขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ ASEAN-ISIS ก่อตั้งมาในช่วงกลางทศวรรษ 1980 จนกระทั่งถึงยุคแรกคือยุคก่อนการมีกฎบัตรอาเซียน และยุคหลังกฎบัตรอาเซียน คือตั้งแต่ปี 2007 มาจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน

ยิ่งไปกว่านั้น ประเด็นการหางบประมาณเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากมีคู่แข่งที่หลากหลาย ไม่ใช่เฉพาะในกลุ่ม Track II ด้วยกันเอง แต่ในกลุ่ม Track III เองก็เช่นเดียวกัน ขณะที่หุ้นส่วนนอกภูมิภาคก็จะมีปัญหาเป็นระยะ อันเป็นผลมาจากสภาพเศรษฐกิจตกต่ำหรือการเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ของโลก เช่น ในช่วงสงครามต่อต้านการก่อการร้ายในปี 2001 ในช่วงโควิด 2019 และปัจจุบันที่มีปัญหาวิกฤตพลังงานซึ่งต่อเนื่องยืดเยื้อจากสงครามระหว่าง สหรัฐฯ อิสราเอล อิหร่าน ที่งบประมาณแม้แต่ภายในประเทศเองก็มีปัญหา จึงไม่อาจให้การสนับสนุนงบประมาณแก่หน่วยงานนอกภูมิภาคได้ แม้ว่าประเด็นเหล่านั้นจะยังคงสำคัญอยู่ก็ตาม การธำรงไว้ซึ่งความเป็นอิสระของ ASEAN-ISIS โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นอิสระทางการเงิน เป็นสิ่งที่ ASEAN-ISIS ต้องทำ คือ จะต้องไม่พึ่งพาทางการเงินจากประเทศผู้ให้การสนับสนุนเพียงรายเดียว แต่ควรแสวงหางบประมาณจากหลายแหล่ง (multilateral funding) เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเป็นอิสระพอสมควรในการจัดการกับแผนนโยบายหรือข้อริเริ่มที่ได้นำเสนอไว้

จากผลสำเร็จและข้อท้าทายดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า ผลงานและความสำเร็จของ ASEAN-ISIS ในอดีตไม่น่าจะเพียงพอที่จะทำให้ ASEAN-ISIS และตัวอาเซียนเองเคลื่อนไปข้างหน้าในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความกังวลว่า ทั้ง ASEAN-ISIS ในฐานะ Think Tank และอาเซียนเองในฐานะองค์กรส่วนภูมิภาคซึ่งจะก้าวเข้าสู่ปีที่ 60 ในปี 2027 อาจกลายเป็นสิ่งที่ไม่มีความเชื่อมโยง (Relevance) กับข้อท้าทายใหม่ ๆ ในปัจจุบัน

6. บทสรุป

แม้จะมีผู้สังเกตการณ์หรือนักวิชาการบางท่านพยายามให้คำจำกัดความ ASEAN-ISIS ว่าเป็นประชาคมทางความรู้ (epistemic community) นั่นคือ ประชาคมของนักวิชาการซึ่งมีลักษณะร่วมกัน ได้แก่ การมีความเชื่อในบางเรื่องร่วมกัน การรักษามาตรฐานทางวิชาการและความเป็นมืออาชีพ และการมีโครงการนโยบายในระดับภูมิภาคร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่าประเทศสมาชิกของ ASEAN-ISIS บางประเทศน่าจะมีสิ่งที่เรียกว่าความเชื่อหลักเชิงบรรทัดฐานและหลักการ (normative and principled beliefs) รวมทั้งการมีบรรทัดฐาน

และคุณค่านิยมบางประการร่วมกันก็ตาม แต่ในความเป็นจริง การพัฒนาจากความเชื่อร่วมกันซึ่งเป็นพื้นฐานของการเป็น epistemic community ไปสู่การมีนโยบายร่วมกันนั้นค่อนข้างดำเนินไปได้ยาก จึงอาจสรุปได้ว่า ASEAN-ISIS มีลักษณะความเป็น epistemic community แบบหลวม ๆ และสามารถพัฒนาให้มีความร่วมมือกันในระดับภูมิภาคได้เป็นครั้งคราว ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์และมุมมองของแต่ละประเทศสมาชิกต่อประเด็นนั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงแรก ๆ ของการทำงานของ ASEAN-ISIS นั้น การจะมียุทธศาสตร์ความรู้ที่เป็นหนึ่งเดียวกันหรือองค์ความรู้ที่เห็นพ้องต้องกันค่อนข้างเป็นไปได้ยาก สิ่งเหล่านี้ได้พัฒนาอย่างช้า ๆ ด้วยกระบวนการพบปะ การถกเถียง และกระบวนการที่เรียกว่าการขัดเกลาทางสังคม (socialization) คือกระบวนการพบปะ เจรจา หรือ และสร้างความไว้วางใจในทางสังคมนั่นเอง

Reference

- ASEAN Institutes of Strategic and International Studies, & Centre for Strategic and International Studies. (2001). *An ASEAN of the people, by the people, for the people: Report of the First ASEAN People's Assembly, Batam, Indonesia, 24–26 November 2000*. Centre for Strategic and International Studies.
- ASEAN Institutes of Strategic and International Studies. (1988). *Statutes of ASEAN-ISIS*.
- ASEAN Institutes of Strategic and International Studies. (1991, June 4). *A time for initiative: Proposals for the consideration of the Fourth ASEAN Summit* (Memorandum).
- ASEAN Institutes of Strategic and International Studies. (2006). *The ASEAN Charter* (Memorandum).
- ASEAN-ISIS. (2003). *Towards an ASEAN economic community: A track two report to ASEAN policy makers*. Centre for Strategic and International Studies (CSIS).
- Ball, D. (1999). *Multilateral security cooperation in the Asia-Pacific region: Prospects and possibilities* (Lecture Series Report No. 17). Cambodian Institute for Cooperation and Peace.
- Ball, D., & Kwa, C. G. (Eds.). (2010). *Assessing Track 2 diplomacy in the Asia-Pacific region: A CSCAP reader*. Strategic and Defence Studies Centre, Australian National University; S. Rajaratnam School of International Studies.
- Bunbongkarn, S. (2006). The future of ASEAN-ISIS. In H. Soesastro, C. Joewono, & C. G. Hernandez (Eds.), *Twenty-two years of ASEAN-ISIS: Origin, evolution and challenges of Track Two diplomacy* (pp. 141–148). Centre for Strategic and International Studies.
- Capie, D., & Evans, P. (2007). *The Asia-Pacific security lexicon* (2nd ed.). Institute of Southeast Asian Studies.
- Evans, P. M. (1994). Building security: The Council for Security Cooperation in the Asia Pacific (CSCAP). *The Pacific Review*, 7(2), 125–139.
<https://doi.org/10.1080/09512749408719081>
- Haas, P. M. (1992). Introduction: Epistemic communities and international policy coordination. *International Organization*, 46(1), 1–35.
<https://doi.org/10.1017/S0020818300001442>
- Hernandez, C. G. (2006). Track two and regional policy: The ASEAN-ISIS in ASEAN decision making. In H. Soesastro, C. Joewono, & C. G. Hernandez (Eds.), *Twenty-two*

- years of ASEAN-ISIS: Origin, evolution and challenges of Track Two diplomacy* (pp. 17–30). Centre for Strategic and International Studies.
- Job, B. L. (2010). Track 2 diplomacy: Ideational contribution to the evolving Asian security order. In D. Ball & C. G. Kwa (Eds.), *Assessing Track 2 diplomacy in the Asia-Pacific region: A CSCAP reader* (pp. 112–161). Strategic and Defence Studies Centre, Australian National University; S. Rajaratnam School of International Studies.
- Katsumata, H., & Tan, S. S. (Eds.). (2007). *People's ASEAN and governments' ASEAN* (RSIS Monograph No. 11). S. Rajaratnam School of International Studies.
- Kerr, P. (1994). The security dialogue in the Asia-Pacific. *The Pacific Review*, 7(4), 397–409.
- Kraft, H. J. S. (2000, December). *Track three diplomacy and human rights in Southeast Asia: The case of the Asia-Pacific Coalition for East Timor* (Paper presentation). Global Development Network 2000 Conference, Tokyo, Japan.
- Kraft, H. J. S. (2010). The autonomy dilemma of Track 2 diplomacy in Southeast Asia. In D. Ball & C. G. Kwa (Eds.), *Assessing Track 2 diplomacy in the Asia-Pacific region: A CSCAP reader* (pp. 162–178). Strategic and Defence Studies Centre, Australian National University; S. Rajaratnam School of International Studies.
- Mohamed Jawhar Hassan. (2006). The Asia-Pacific Roundtable: An ASEAN-ISIS initiative to build trust and confidence. In H. Soesastro, C. Joewono, & C. G. Hernandez (Eds.), *Twenty-two years of ASEAN-ISIS: Origin, evolution and challenges of Track Two diplomacy* (pp. 43–51). Centre for Strategic and International Studies.
- Morada, N. M. (2007). APA and Track 2 diplomacy: The role of the ASEAN People's Assembly in building an ASEAN Community. In H. Katsumata & S. S. Tan (Eds.), *People's ASEAN and governments' ASEAN* (pp. 58–66). S. Rajaratnam School of International Studies.
- Raisian, J. (2006, January 30). *On the indispensability of think tanks*. *Hoover Digest*, (1). <https://www.hoover.org/research/indispensability-think-tanks>
- Simon, S. W. (2010). Evaluating Track 2 approaches to security dialogue in the Asia-Pacific region: The CSCAP experience. In D. Ball & C. G. Kwa (Eds.), *Assessing Track 2 diplomacy in the Asia-Pacific region: A CSCAP reader* (pp. 77–111). Strategic and Defence Studies Centre, Australian National University; S. Rajaratnam School of International Studies.
- Soesastro, H., Joewono, C., & Hernandez, C. G. (Eds.). (2006). *Twenty-two years of ASEAN-ISIS: Origin, evolution and challenges of Track Two diplomacy*. Centre for Strategic and International Studies.
- Stone, D. (1996). *Capturing the political imagination: Think tanks and the policy process*. Frank Cass.
- Stone, D. (2011). The ASEAN-ISIS network: Interpretive communities, informal diplomacy and discourses of region. *Minerva*, 49(2), 241–262. <https://doi.org/10.1007/s11024-011-9171-5>
- Stone, D. (Ed.). (2000). *Banking on knowledge: The genesis of the Global Development Network*. Routledge.
- Stone, D., & Nesadurai, H. E. S. (1999, December 5–8). *Networks, second track diplomacy and regional cooperation: The experience of Southeast Asia think tanks* (Paper presentation). Inaugural Conference on Bridging Knowledge and Policy, Bonn, Germany.

- Sukma, R. (2006). ASEAN-ISIS and political-security cooperation in Asia-Pacific. In H. Soesastro, C. Joewono, & C. G. Hernandez (Eds.), *Twenty two years of ASEAN-ISIS: Origin, evolution, and challenges of track two diplomacy* (pp. 89–96). Centre for Strategic and International Studies.
- Taylor, B., & Milner, A. (2010). Track 2: Development and prospects. In D. Ball & C. G. Kwa (Eds.), *Assessing Track 2 diplomacy in the Asia-Pacific region: A CSCAP reader* (pp. 179–190). Strategic and Defence Studies Centre, Australian National University; S. Rajaratnam School of International Studies.
- Vejjjajiva, V. (1999, March 1). *Dinner remarks on preventive diplomacy* (Address). CSCAP Confidence and Security Building Measures Working Group & United States Institute of Peace, Bangkok, Thailand.
- Wanandi, J. (2006). ASEAN-ISIS and its regional and international networking. In H. Soesastro, C. Joewono, & C. G. Hernandez (Eds.), *Twenty-two years of ASEAN-ISIS: Origin, evolution and challenges of Track Two diplomacy* (pp. 31–42). Centre for Strategic and International Studies.
- Yu, H. S. (2009). Evaluating the role of regional expert network in regional security institution building: ASEAN-ISIS and the establishment of the ARF. *The Korean Journal of International Studies*, 7(1), 103–125.
<https://doi.org/10.14731/kjis.2009.06.49.3.103>

Guideline for manuscript submission.

**Journal of Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.**

Journal of Political Science Critique publishes academic articles from teachers, scholars, researchers, and graduate students in said fields, whether local or foreign, that fall in the scope of political science, international relations, public administration, sociology, anthropology, Asian study in scope of area studies.

This journal seeks academic papers, for example, academic articles, research articles, review articles, and book reviews. Manuscripts submitted to Journal of Political Science Critique should be original contributions, not published by any other publication (except for research report and thesis), not be considered by any other publication at the same time, not a plagiarized work, not a shortened, or extracted from other people works, which could lead to misunderstanding in results of the research or study. All published articles must be reviewed by experts in related fields and approved by editorial boards.

Author Guideline**1. Type of manuscript**

1. Academic article
2. Research article
3. Review article and book review
4. Special article

2. Manuscript template

1. Article name in Thai and English in the center of the paper. Use * and specify the purpose of this article, both in Thai and English, in a left text box in PSC Template.
2. Author's name, both in Thai and English, without name title at the right side of the paper. Use alphabet and specify the author's title, affiliated institution, and academic position (if applicable) in Thai and English in a footnote. If there is more than one author, please identify everyone.
3. Abstract in Thai and English, up to 250 words in length.
4. Specify the article's keyword in Thai and English, up to five keywords.
5. Introduction of the article.
6. Body of the article.
7. Conclusion of the article.
8. Reference materials of the article.

3. Manuscript's preparation

1. State author's name, title, academic position (if applicable), Affiliate, province, postal code, country, and e-mail.
2. One copy of the manuscript.
3. Use Microsoft Word program and PSC Template provided at <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC/about/submissions>.
4. Use Times New Roman font size 12 on one-sided A4 paper.

5. Use single space option in line and paragraph spacing. Manuscripts must be between 15 - 20 pages, reference included.
6. References use APA (American Psychological Association) 7th Edition style.
7. Page Setup.
 - Set paper's top margins to 1 inch or 2.54 cm.
 - Set paper's bottom margins to 1 inch or 2.54 cm.
 - Set paper's left margins to 1.25 inches or 3.175 cm.
 - Set paper's right margins to 1 inch or 2.54 cm.

4. Manuscript submission

The manuscript may be submitted by online submission at <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC>. The author must register to the website before submitting can be done.

5. Citation and reference

1) Use the author-date citation system for in-text citation. Specify the author's name and publication year before or behind the cited text to state the originality. The page number can be specified if need be.

Author's name (Publication year, page number) before the cited text.

McCartney & Phillips (2006, pp. 498-499)

(Author's name, publication year, page number) behind the cited text.

.....(McCartney & Phillips, 2006, pp. 498-499)

2) Reference citation use APA (American Psychological Association) 7th edition style. All the reference material used in the article should be sorted alphabetically under the **Reference**.

3) This journal uses references in English to support searching for international scholars and those interested but not fluent in the Thai language. If the original used is in a language other than English, please refer to *If using material that's not in English in the last paragraph.

Reference

Using the American Psychological Association (APA) 7th Edition referencing style.

1. Book

1 Author.

Author last name, first initial. (year of publication). *Book's Title* (book edition). Place:

Publisher. DOI address, if applicable

example

Caruth, C. (1996). *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*. Baltimore and Maryland: The Johns Hopkins University Press.

Jackson, L. M. (2019). *The psychology of prejudice: From attitudes to social action* (2 ed.). American Psychological Association. doi:<https://doi.org/10.1037/0000168-000>

More than 1 Authors.

1st author last name, first initial., 2nd author last name, first initial., ... & last author last name, first initial. (year of publication). *Book's Title*. Place: Publisher.

example

Baber, W. F., & Bartlett, R. V. (2015). *Consensus and Global Environmental Governance: Deliberative Democracy in Nature's Regime*. The MIT Press.

Editor(s) as Author.

Editor's last name, first initial. (Ed.). (year of publication). *Book's Title*. Place: Publisher.

example

Brauch, H. G., Liotta, P. H., Marquina, A., Rogers, P. F., & El-Sayed Selim, M. (Eds.). (2003). *Security and Environment in the Mediterranean: Conceptualising Security and Environmental Conflicts*. Springer-Verlag.

Translated book

Author last name, first initial. (year of publication). *Book's Title* (translator first initial. last name, Trans.). Place: Publisher.

example

Lacan, J. (2007). *The Other Side of Psychoanalysis: The Seminar of Jacques Lacan Book XVII* (R. Grigg, Trans.). New York and London: W.W. Norton & Company.

Miller, J. A. (Ed.). (1998). *Encore: The Seminar of Jacques Lacan Book XX* (B. Fink, Trans.). New York and London: W.W. Norton & Company.

2. Book Chapter

Chapter Author last name, first initial. (year of publication). Chapter's Name. In Editor first initial. last name (if Edited book add Ed.), *Book's Title* (pp. chapter's first page – last page). Place: Publisher.

example

Clapp, J., & Dauvergne, P. (2015). Brief History of International Environmental Cooperation. In S. Nicholson, & P. Wapner (Eds.), *Global Environmental Politics: From Person to Planet* (pp. 121–136). Paradigm Publishers.

3. Journal

Author last name, first initial. (year of publication). Article's name. *Journal's Title*, Volume(Issue), article's first page-Last page. DOI address, if applicable

example

Beardsworth, R. (2020). Climate Science, the Politics of Climate Change and Futures of IR. *International Relations*, 34(3), 374–390.

Grady, J. S., Her, M., Moreno, G., Perez, C., & Yelinek, J. (2019). Emotions in storybooks: A comparison of storybooks that represent ethnic and racial groups in the United States.

Psychology of Popular Media Culture, 8(3), 207–217.
doi:<https://doi.org/10.1037/ppm0000185>

4. Website

- **Normal website**

Author last name, first initial/Corporation/Group/Organization's Name. (year of publication).

Title of page: Subtitle (if any). Website name (if different from author). website URL

example

United Nations Environment Programme. (2019). *Global Environment Outlook—GEO-6: Healthy Planet, Healthy People*. Cambridge University Press.
<https://www.unep.org/resources/global-environment-outlook-6?v=2>

Skinner, Q. (2011). *A Genealogy of the State (Lecture Transcript)*. Clueless Political Scientist.
<https://cluelesspoliticalscientist.wordpress.com/2017/05/18/a-genealogy-of-the-state-by-quentin-skinner-lecture-transcript/>

Xi, Jinping. (2014). *Seek Sustained Development and Fulfill the Asia-Pacific Dream*.
<http://www.apec-china.org.cn/41/2014/11/13/3@2580.htm>

- **News/column/article on the Newspaper/Press website**

Author last name, first initial. (year of Publication, Month date). Title of article: Subtitle if any. *Title of Newspaper/Press*. website URL.

example

Klinfoong, P. (2013, May 9). hai chāo nā pen phū rāknā : khōsanā prap plān phithī rāknākhwan nai samai ratthabān khana rātsadōn yu khōton. [Letting farmers be the first to farm: A proposal to change The Royal Ploughing Ceremony during Early period of People's Party government]. *Prachatai*.
<https://prachatai.com/journal/2013/05/46660>

Khaosod. (2018, January 30). rīan tē mēngthongpō. [Tae Meng Tong Bo Coin] *Khaosod*.
https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_728791.

BBC. (2019, April 17). Kancha: Decha Siripat kab kan cheuy leau peaun manut duay kancha tang kanpat. [Cannabis: Decha Siripat and his mission to save lives with medical cannabis] *BBC*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-47944088>

5. Conference presentation

Author last name, first initial. (Year, Month Date of conference). *Title of Contribution* (Type of contribution). Conference Name, Location. DOI or URL if applicable

example

Evans, A. C., Jr., Garbarino, J., Bocanegra, E., Kinscherff, R. T., & Márquez-Greene, N. (2019, August 8–11). *Gun violence: An event on the power of community* (Conference

presentation). APA 2019 Convention, Chicago, IL, United States.
 McDonald, E., Manassis, R., & Blanksby, T. (2019, July 7-10). *Peer mentoring in nursing - improving retention, enhancing education* (Poster presentation). STARS 2019 Conference, Melbourne, Australia. doi:<https://unistars.org/papers/STARS2019/P30-POSTER.pdf>

6. Thesis/Dissertation

Author last name, first initial. (year of publication). *Thesis/Dissertation Title*. (Type of material) university's name, Faculty.

example

Zambrano-Vazquez, L. (2016). *The interaction of state and trait worry on response monitoring in those with worry and obsessive-compulsive symptoms*. (Doctoral dissertation) University of Arizona.
 Aieorattanawadee, A. (2019). *The "Ganja" discourses in Thai society: criminalization or medicalization*. (Doctoral dissertation) Chulalongkorn University, Faculty of Political Science.
 Atcharawan, P. (2015). *khana 'ongkhamontrī tām ratthammanūn hēng rātcha 'ānāčhak Thai*. [The Privy Council Under the Constitution of the Kingdom of Thailand] (Master's Thesis) Chulalongkorn University.

7. Cremation Book/Pamphlet

Author last name, first initial. (year of publication). Book's Title. *Name of Cremation ceremony*. (Month day of the ceremony) Place: Publisher.

example

Bhanurangsi Savangwongse, the Prince Bhanubandhu Vongsevoradej. (1953). tamnān thahān mahātlek. [Story of the Chamberlain]. *ngān phrarātchathān phlāng sop phon 'ēk phra wōra wong thāe krommamūn 'Adisōn 'udom sak*. [Royal Cremation Ceremony of General Phra Worawongse Krommuen Adisorn Udomsak] (June 14). n.p.

8. Royal Gazette

Title. (year of publication) *Royal Gazette*. (Vol.). Chapter. (Month Date).

example

kān pēt ratthamontrī saphā. [Opening of the Ministerial Council] (1894). *Royal Gazette*. (Vol. 11). Chapter 44. (January 26).

9. Constitution

Constitution's name. (year)

example

phrarātchabanyat thammanūn kān pokkhrōng phēndin Sayām chūakhrāo Phutthasakkarāt sōngphansīrōičhetsiphā. [Temporary Act of Governance of Siam, B.E. 2475] (1932).

10. Law/Bill

Type of Law. (year). *Name of law*. (month date).

Example

Notification of the Ministry of Public Health. (2022). *Announcement on controlled herbs (Cannabis)*. (November 23).

If using material that's not in English

Replace Chapter/article/book/etc. 's Name in Thai romanization, then follow with [name translated in English]

* Recommend <http://164.115.23.167/plangsarn/> for Thai romanization.

** For ease of verification, please include the original material in their original language in brackets following the translated one.

example

Chuwattananurak, W. (2016). *lōkā phi bān : wādūai sing thī yū rawāng sing kao kap sing mai (thī yang mai kōēt)* [Global Governance: On what lies between the Old and As Yet Unborn] In W. Supajakwattana, & W. Buddharaksa (Eds.), *wādūai thritsadī ratthasāt lae ratthaprasāsanāsāt rūamsamai* [On Theories of Political Science and Public Administration] (pp.113-144). Naresuan University Press. (วุฒิกฤษณ์ ชูวัฒนานุรักษ์. (2559). โลกาภิบาล: ว่าด้วยสิ่งที่อยู่ระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ (ที่ยังไม่เกิด). ใน วัชรพล ศุภจักรวัฒนา และวัชรพล พุทธรักษา (บก.), ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย (น.113–144). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.)

Atcharawan, P. (2015). *khana 'ongkhamontrī tām ratthammanūn hēng rātcha 'ānāchak Thai*. [The Privy Council Under the Constitution of the Kingdom of Thailand] (Master's Thesis) Chulalongkorn University. (ปิติภัทร อัจฉรวรรณ. (2558). คณะองคมนตรีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์.)

*** **Note:** All the submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline to be considered for publication. The author's guidelines and manuscript preparation are at so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC.

Publication Ethics

Journal of Political Science Critique emphasizes publication ethics and set the following principle and ethic for all parties involved.

Authors

1. The submitted manuscript should not be published by any other publication or be considered by any other publication at the same time.
2. If the submitted manuscript contains quotations, paraphrasing, or summarizing from other people's work, the manuscript should be properly cited, either in-text or in the reference section. Above all, the manuscript must not be plagiarized work.
3. The submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline.
4. If the submitted manuscript involves the use of animals, participants, volunteers or contains sensitive information about the informant, the author must strictly adhere to applicable law and regulation. A letter of consent or approval from the relevant institution must be present when conducting research and **human research ethics certification must be included in the manuscript** when submitted.
5. The author must assign the copyright of the submitted manuscript to the Journal of Political Science Critique before publication and agree not to submit the same manuscript to any other publisher after it was accepted.
6. The author must be an actual participant in the research or study discussed in the manuscript.

Editors and Editorial boards

1. The editor and editorial board must conduct a preliminary review of all received manuscripts to determine whether they meet the journal's criteria and scope. Additionally, the manuscripts must undergo a quality control process prior to publication.
2. The editor and editorial board must review all received manuscripts without biased or prejudice against authors' ethnicity, religion, gender, political view, and affiliated institution.
3. The editor and editorial board should be disinterested in financial gain or claiming the manuscripts as their own when dealing with authors and reviewers.
4. The editor and editorial board must not obstruct, alter, or intervene in information exchanging between authors and reviewers.
5. The editor and editorial board must strictly follow the journal's procedure.

Reviewers

1. Reviewers should be disinterested when dealing with authors. The review must based on the quality of the manuscripts, academic principle, and reason, without biased or prejudice against the authors.

2. Reviewers must be subject matter experts in the field regarding the manuscripts.
3. Reviewers must not seek any gain from the manuscripts they review; using any portion of the information in the manuscripts for personal gain is prohibited without the authors' written consent and editorial board approval.
4. If reviewers discover that the manuscript contains plagiarized work, they must notify the editor immediately with the evidence included.
5. Reviewers must review the manuscripts within a time frame appointed by the journal and must not reveal the contents of the manuscripts to others

Allegations of Research Misconduct

Journal of Political Science Critique (PSC) recognizes and emphasizes the importance of publication ethics by adhering to the international standards established by the Committee on Publication Ethics (COPE). To maintain the highest standards of research integrity, PSC encourage authors, reviewers, readers, and other stakeholders to report any suspected ethical violations to our editorial board. All reports are investigated thoroughly following COPE guidelines including plagiarism, data fabrication, falsification, duplicate publication, authorship disputes, and undisclosed conflicts of interest. The process ensures fair evaluation, with all parties given an opportunity to respond to allegations. Depending on the investigation's findings, PSC may take actions such as requesting corrections or retractions, contacting authors' institutions, or barring authors from future submissions. Throughout this process, PSC strive to maintain transparency while protecting individual privacy. If you have any concerns or questions about reporting potential misconduct or PSC investigation process, please don't hesitate to contact the editorial board.

แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์พิจารณา ของศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาเป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการ จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนวิทยาการโดยเฉพาะองค์ความรู้ใหม่ในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การเมืองการปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area Studies)

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณารอตีพิมพ์ในวารสารอื่น ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ดัดทอนจากผลงานวิจัยของผู้อื่น ไม่มีการคัดลอกหรือชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือผลการศึกษา เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

คำแนะนำผู้แต่งสำหรับผู้ส่งบทความลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์พิจารณา (Author Guideline)

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณา

1. บทความวิชาการ
2. บทความวิจัย
3. บทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือ
4. บทความพิเศษ

2. รูปแบบการเขียนบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง ให้พิมพ์ชื่อเรื่องบทความไว้กลางหน้ากระดาษ ทั้งชื่อเรื่องภาษาไทยและชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ พร้อมใส่เครื่องหมาย * และระบุรายละเอียดกล่องข้อความตามรูปแบบใน PSC Template ว่าบทความนี้เขียนขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ใด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.2 ชื่อผู้เขียน ใส่ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยไม่ต้องระบุคำนำหน้าชื่อ ไว้ด้านขวาสุด พร้อมใส่ตัวอักษรภาษาอังกฤษพิมพ์เล็ก เพื่อระบุใน footnote ว่าผู้เขียนเป็นใคร ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี) ของผู้เขียนทุกคน อยู่สถานที่ใด (ในกรณีที่มีชื่อผู้เขียนหลายคน กรุณาระบุให้ครบทุกคน)

2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ไม่เกิน 250 คำ)

2.4 คำสำคัญ (Keyword) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

2.5 บทนำ

2.6 เนื้อหา

2.7 บทสรุป

2.8 เอกสารอ้างอิง

3. การเตรียมต้นฉบับ

1. ให้ระบุชื่อผู้เขียน ยศหรือตำแหน่ง สถาบันที่สังกัด จังหวัด รหัสไปรษณีย์ ประเทศ และอีเมลที่สามารถติดต่อได้

2. ส่งต้นฉบับจำนวน 1 ชุด

3. พิมพ์โดยโปรแกรม Microsoft Word for Windows ตามรูปแบบ PSC Template ที่จัดเตรียมไว้ที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC/about/submissions>.

4. ใช้อักษรแบบ Times New Roman ขนาด 12 โดยใช้กระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียวเท่านั้น

5. ระยะห่างระหว่างบรรทัดให้ใช้ single space ความยาวของบทความไม่น้อยกว่า 15 หน้าแต่ไม่เกิน 20 หน้า รวมเอกสารอ้างอิง

6. ใช้ระบบอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) 7th Edition

7. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

- ระยะขอบบน (Top margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบล่าง (Bottom margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบซ้าย (Left margin) 1.25" หรือ 3.175 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร

4. การส่งต้นฉบับ

การส่งต้นฉบับสามารถทำได้ทางออนไลน์ โดยเข้าไปสมัครและส่งต้นฉบับได้ด้วยตนเองที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC>

5. การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่อง

1) ให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนามปี (author-date in text citation) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และอาจะระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างด้วยก็ได้หากต้องการ

(ชื่อผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง

(Atcharawan, 2015, p. 205)

(McCartney & Phillips, 2006, pp. 498-499)

2) ให้มีการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม (reference citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อ บรรณานุกรม

3) วารสารฉบับนี้ใช้การเขียนบรรณานุกรมเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อสะดวกต่อการสืบค้นของนักวิชาการในระดับนานาชาติ หากต้นฉบับที่ใช้เป็นภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ กรุณาดู *หากใช้เอกสารที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ* ที่ย่อหน้าสุดท้าย

1. หนังสือ

ผู้แต่งคนเดียว

ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อหนังสือ (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: โรงพิมพ์. DOI ถ้ามี ตัวอย่าง

Caruth, C. (1996). *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*. Baltimore and Maryland: The Johns Hopkins University Press.

Jackson, L. M. (2019). *The psychology of prejudice: From attitudes to social action* (2 ed.). American Psychological Association. doi:<https://doi.org/10.1037/0000168-000>

ผู้แต่งมากกว่า 1 คน

ผู้แต่งคนที่ 1 นามสกุล, ชื่อ., ผู้แต่งคนที่ 2 นามสกุล, ชื่อ., ... & ผู้แต่งคนสุดท้าย นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: โรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

Baber, W. F., & Bartlett, R. V. (2015). *Consensus and Global Environmental Governance: Deliberative Democracy in Nature's Regime*. The MIT Press.

มีบรรณาธิการแทนผู้แต่ง.

บรรณาธิการ นามสกุล, ชื่อ. (Ed.). (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: โรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

Brauch, H. G., Liotta, P. H., Marquina, A., Rogers, P. F., & El-Sayed Selim, M. (Eds.). (2003). *Security and Environment in the Mediterranean: Conceptualising Security and Environmental Conflicts*. Springer-Verlag.

หนังสือที่แปลมาจากภาษาอื่น

ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อหนังสือ (ผู้แปล ชื่อ. นามสกุล, , Trans.). สถานที่พิมพ์: โรงพิมพ์.
ตัวอย่าง

Lacan, J. (2007). *The Other Side of Psychoanalysis: The Seminar of Jacques Lacan Book XVII* (R. Grigg, Trans.). New York and London: W.W. Norton & Company.

Miller, J. A. (Ed.). (1998). *Encore: The Seminar of Jacques Lacan Book XX* (B. Fink, Trans.). New York and London: W.W. Norton & Company.

2. บทในหนังสือ

Chapter ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อบท. In บรรณาธิการ ชื่อ, นามสกุล (Ed.), ชื่อหนังสือ (pp. หน้าแรกของบท – หน้าสุดท้ายของบท). สถานที่พิมพ์: โรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

Clapp, J., & Dauvergne, P. (2015). Brief History of International Environmental Cooperation. In S. Nicholson, & P. Wapner (Eds.), *Global Environmental Politics: From Person to Planet* (pp. 121–136). Paradigm Publishers.

3. วารสาร

ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่): หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ. DOI ถ้ามี

ตัวอย่าง

Beardsworth, R. (2020). Climate Science, the Politics of Climate Change and Futures of IR. *International Relations*, 34(3), 374–390.

Grady, J. S., Her, M., Moreno, G., Perez, C., & Yelinek, J. (2019). Emotions in storybooks: A comparison of storybooks that represent ethnic and racial groups in the United States. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(3), 207–217. doi:<https://doi.org/10.1037/ppm0000185>

4. เว็บไซต์

- เว็บไซต์ทั่วไป

ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์). หัวเรื่องของเว็บไซต์. ชื่อเว็บไซต์. website URL.

ตัวอย่าง

United Nations Environment Programme. (2019). *Global Environment Outlook—GEO-6: Healthy Planet, Healthy People*. Cambridge University Press.
<https://www.unep.org/resources/global-environment-outlook-6?v=2>

Skinner, Q. (2011). *A Genealogy of the State (Lecture Transcript)*. Clueless Political Scientist.
<https://cluelesspoliticalscientist.wordpress.com/2017/05/18/a-genealogy-of-the-state-by-quentin-skinner-lecture-transcript/>

Xi, Jinping. (2014). *Seek Sustained Development and Fulfill the Asia-Pacific Dream*.
<http://www.apec-china.org.cn/41/2014/11/13/3@2580.htm>

- ข่าว/คอลัมน์/บทความ ในเว็บไซต์สื่อออนไลน์

ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์, เดือน วันที่). หัวเรื่องของเว็บไซต์. ชื่อสื่อ. website URL.

ตัวอย่าง

Klinfoong, P. (2013, May 9). hai chāo nā pen phū rāeknā : khōsanā prap plān phithī rāeknākhwan nai samai ratthabān khana rātsadōn yu khōton. [Letting farmers be the first to farm: A proposal to change The Royal Ploughing Ceremony during Early period of People's Party government]. *Prachatai*.
<https://prachatai.com/journal/2013/05/46660>

Khaosod. (2018, January 30). rīan tē mēngthongpō. [Tae Meng Tong Bo Coin] *Khaosod*.
https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_728791

BBC. (2019, April 17). Kancha: Decha Siripat kab kan cheuy leau peaun manut duay kancha tang kanpat. [Cannabis: Decha Siripat and his mission to save lives with medical cannabis] *BBC*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-47944088>

5. เอกสารนำเสนอในการประชุม

ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปี, เดือน วันที่ ที่จัดการประชุม). ชื่อเอกสาร (รูปแบบของเอกสาร). ชื่อการประชุม, สถานที่จัดการประชุม. DOI หรือ URL ถ้ามี

ตัวอย่าง

Evans, A. C., Jr., Garbarino, J., Bocanegra, E., Kinscherff, R. T., & Márquez-Greene, N. (2019, August 8–11). *Gun violence: An event on the power of community* (Conference presentation). APA 2019 Convention, Chicago, IL, United States.

McDonald, E., Manassis, R., & Blanksby, T. (2019, July 7-10). *Peer mentoring in nursing - improving retention, enhancing education* (Poster presentation). STARS 2019 Conference, Melbourne, Australia. doi:<https://unistars.org/papers/STARS2019/P30-POSTER.pdf>

6. วิทยานิพนธ์

ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. (ประเภทของวิทยานิพนธ์) ชื่อมหาวิทยาลัย, คณะ.
ตัวอย่าง

Zambrano-Vazquez, L. (2016). *The interaction of state and trait worry on response monitoring in those with worry and obsessive-compulsive symptoms*. (Doctoral dissertation) University of Arizona.

Aieorattanawadee, A. (2019). *The "Ganja" discourses in Thai society: criminalization or medicalization*. (Doctoral dissertation) Chulalongkorn University, Faculty of Political Science.

Atcharawan, P. (2015). *khana 'ongkhamontrī tām ratthammanūn hæng rātcha 'ānāčhak Thai*. [The Privy Council Under the Constitution of the Kingdom of Thailand] (Master's Thesis) Chulalongkorn University.

7. หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ

ผู้แต่ง นามสกุล, ชื่อ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อหนังสือ. ชื่องานฌาปนกิจ. (เดือน วันที่ ของงานฌาปนกิจ) สถานที่พิมพ์: โรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

Bhanurangsi Savangwongse, the Prince Bhanubandhu Vongsevoradej. (1953). *tamnān thahān mahātlek*. [Story of the Chamberlain]. *ngān phrarātchathān phlǣng sop phon 'ēk phra wōra wong thǣ krommamūn 'Adisōn 'udom sak*. [Royal Cremation Ceremony of General Phra Worawongse Krommuen Adisorn Udomsak] (June 14). n.p.

8. ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่องที่ประกาศ. (ปีที่ตีพิมพ์) ราชกิจจานุเบกษา. (ฉบับที่). บทที่. (เดือน วันที่).

ตัวอย่าง

kān pēt ratthamontrī saphā. [Opening of the Ministerial Council] (1894). *Royal Gazette*. (Vol. 11). Chapter 44. (January 26).

9. รัฐธรรมนูญ

ชื่อรัฐธรรมนูญ. (ปีที่ประกาศ)

ตัวอย่าง

phrarātchabanyat thammanūn kān pokkhrōng phēndin Sayām chūakhrāo Phutthasakkarāt sōngphansīrōi chetsiphā. [Temporary Act of Governance of Siam, B.E. 2475] (1932).

10. กฎหมาย/ประกาศ

ประเภทของกฎหมาย. (ปีที่ประกาศ). ชื่อกฎหมาย. (เดือน วันที่).

ตัวอย่าง

Notification of the Ministry of Public Health. (2022). *Announcement on controlled herbs (Cannabis)*. (November 23).

หากใช้เอกสารที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ

แปลงชื่อของบทความ/หนังสือ ให้เป็น Thai romanization แล้วตามด้วย [ชื่อที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ]

* แนะนำให้ใช้ <http://164.115.23.167/plangsarn/> ในการแปลง Thai romanization.

** เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบ กรุณาใส่รายละเอียดต้นฉบับไว้ใน (วงเล็บ) ต่อจากรายการที่แปลงเป็น romanization

ตัวอย่าง

Chuwattanaturak, W. (2016). *lōkā phi bān : wādūai sing thī yū rawāng sing kao kap sing mai* (thī yang mai kōet) [Global Governance: On what lies between the Old and As Yet Unborn] In W. Supajakwattana, & W. Buddharaksa (Eds.), *wādūai thritsadī ratthasāt lāe ratthaprasāsanāsāt rūamsamai* [On Theories of Political Science and Public Administration] (pp.113-144). Naresuan University Press. (วุฒิกรณ ชูวัฒนานุรักษ์. (2559). โลกภิวัตน์: ว่าด้วยสิ่งที่อยู่ระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ (ที่ยังไม่เกิด). ใน วัชรพล ศุภจักร วัฒนา และวัชรพล พุทธรักษา (บก.), *ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย* (น.113–144). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.)

Atcharawan, P. (2015). *khana 'ongkhamontrī tām ratthammanūn hæng rātcha 'ānāchak Thai.* [The Privy Council Under the Constitution of the Kingdom of Thailand] (Master's Thesis) Chulalongkorn University. (ปิติกัทร อัจฉรวรรณ. (2558). *คณะองคมนตรีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์.)

*** **หมายเหตุ** ต้นฉบับบทความที่น่าส่งจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์และคำแนะนำการเขียนที่กำหนดเท่านั้น จึงจะได้รับพิจารณาดำเนินการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์สามารถดูรายละเอียดการจัดเตรียมต้นฉบับได้ที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC>

จริยธรรมในการพิมพ์ (Publication Ethics)

วารสารให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้พิมพ์

1. บทความที่ผู้พิมพ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้พิมพ์ต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งหากมีการระบุผลงานของผู้อื่นในต้นฉบับไม่ว่าด้วยการคัดลอกข้อความ (Quotation) การสรุปความ (Paraphrase) หรือการย่อความ (Summary) ต้องมีการอ้างอิง (Citation) ทั้งในเนื้อหา (In text citation) และการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตอนท้าย (References) และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำผู้แต่ง” หรือ “Author Guidelines”
4. หากผลงานทางวิชาการของผู้พิมพ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้พิมพ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและต้องแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง รวมถึงต้องมีหนังสือรับรองด้านจริยธรรม แนบมาพร้อมผลงานวิชาการที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ด้วย
5. ผู้พิมพ์ต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารแล้ว
6. ชื่อผู้พิมพ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้น ๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และโดยปราศจากอคติด้านเชื้อชาติ ความเชื่อทางศาสนา เพศ แนวคิดทางการเมือง และสถาบันที่สังกัด ต่อผู้พิมพ์และบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด

3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้พิมพ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและผู้พิมพ์
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้พิมพ์ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบทหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน ไม่นำส่วนใดส่วนหนึ่งของข้อมูลต้นฉบับที่ตนเป็นผู้ประเมินไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน หากไม่ได้รับความยินยอมอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เขียน หรือความเห็นชอบจากบรรณาธิการ
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

กรณีเกิดข้อกล่าวหาเรื่องการประพฤติมิชอบในการวิจัย

วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาให้ความสำคัญกับจริยธรรมในการตีพิมพ์ โดยอิงจากแนวทางสากลตามคณะกรรมการจริยธรรมการตีพิมพ์ (COPE) เพื่อคงไว้ซึ่งมาตรฐานสูงสุด วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาสนับสนุนให้ผู้เขียน ผู้ประเมิน ผู้อ่าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนรายงานข้อสงสัยต่อกองบรรณาธิการ หากพบว่าผลงานตีพิมพ์อาจมีการประพฤติมิชอบในการวิจัย ประกอบไปด้วยการลอกเลียนวรรณกรรม (plagiarism) การสร้างข้อมูลโดยมิได้เกิดขึ้นจริง (data fabrication) การดัดแปลง ตัดต่อ ปกปิด เสริมต่อ บิดเบือนข้อมูลเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิด (falsification) การตีพิมพ์ผลงานซ้ำ (duplicate publication) ความขัดแย้งของผู้เขียนในกรณีมีผู้เขียนมากกว่า 1 คน (authorship disputes) และความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (undisclosed conflicts of interest) โดยกระบวนการตรวจสอบจะเป็นไปอย่างยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ แต่ยังคงรักษาความเป็นส่วนตัวของทุกฝ่าย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถชี้แจงข้อเท็จจริงได้ หากพบว่าข้อสงสัยเป็นจริง วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาจะดำเนินการต่าง ๆ เช่น

ขอให้ผู้เขียนแก้ไขข้อมูลหรือถอนผลงาน ติดต่อด้านสังกัดของผู้เขียน หรือห้ามผู้เขียนนำเสนอผลงานในอนาคต หากท่านมีข้อกังวลหรือข้อสงสัยใด ๆ สามารถติดต่อกองบรรณาธิการได้เสมอ